मण्डनदेउपुर नगरपालिका भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्यका लागी

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको प्रतिवेदन

पेश गरेको निकायः

बागमती प्रदेश सरकार

वन तथा वातावरण मन्त्रालय

हेटौडा, मकवानपुर

बागमती प्रदेश, नेपाल

मार्फतः

जिल्ला समन्वय समिति

धुलिखेल, काभ्रेपलाञ्चोक

बागमती प्रदेश, नेपाल

प्रस्तावकः

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक

बागमती प्रदेश, नेपाल

भदौ, २०८२

कार्यकारी सारांश

प्रस्तावकको नाम र ठेगाना:

मण्डनदेउपुर नगरपालिका भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवा उत्खनन्/सङ्कलन कार्यको प्रस्तावक मण्डनदेउपुर नगरपालिका, महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक रहेको छ ।

प्रस्ताव र प्रस्तावकको नाम र ठेगाना यस प्रकार छ ।

विवरण	प्रस्तावको	प्रस्तावकको
नाम	इन्द्रावती नदीको विभिन्न वगर क्षेत्रबाट ढुङ्गा गिट्टी तथा वालुवा सङ्कलन	मण्डनदेउपुर नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
ठेगाना	मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६,७,९,१० र १२	महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक बागमती प्रदेश, नेपाल

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्यता :

बागमती प्रदेशको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ अनुसूची-३ को (ग-२-ज) अनुसार नदी नाला सतहबाट दैनिक ३०० घनमिटरभन्दा बढी वालुवा, ग्राभेल, गिर्खा माटो निकाल्ने कार्य गर्न वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (वा.प्र.मु) गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ। (बागमती प्रदेश, प्रदेश सभा, २०७७)।

यस प्रस्तावले मण्डनदेउपुर नगरपालिका क्षेत्रभित्र बहने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री तरिकाले दैनिक १३०६.४०६ घनमिटर र वार्षिक ३,५२,७२९.६ घनमिटर नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव गरेको हुँदा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन आवश्यक रहेको छ (बागमती प्रदेश, प्रदेश सभा, २०७७)।

अध्ययन विधि

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनका लागी प्रस्ताव क्षेत्रसँग सम्बन्धित प्रतिवेदन, अनुसन्धानमूलक लेख रचना, नक्सा, पालिका तथा जिल्ला पार्श्वचित्र तथा ढुङ्गा, गिट्टी र वालुवा संग सम्बन्धित विभिन्न कानुनी दस्तावेजहरूको अध्ययन तथा समीक्षा गरिएको थियो ।

सर्वप्रथम त क्षेत्र निर्धारण अध्ययन प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउन र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उक्त क्षेत्र वरिपरिका समुदायमा पर्न सक्ने सकारात्मक प्रभावको उपभोग र नकारात्मक प्रभावको

न्यूनीकरणका लागी उक्त क्षेत्रको समुदायबाटै राय सुझाव सङ्कलन गरी सम्बन्धित समुदायबाट सही सूचना र अधिकतम सूचना लिन सम्पूर्ण वातावरणीय प्रभावहरूको लेखाजोखा गर्न मिति **२०८१/१२/२१** गते "**गोरखापत्र**" राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाहरूबाट रायसुझावहरू खोज्दै वातावरणीय संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची १२ अनुसारको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरिएको थियो । नगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय तथा अन्य सार्वजनिक स्थानहरू आदिका सूचना बोर्डमा सार्वजनिक सूचनाका प्रतिहरू टाँसिएको थियो । यद्यपि उक्त सूचना अनुसार लिखित तथा मौखिक कुनै सुझावहरू प्राप्त भएनन् । सम्पूर्ण अध्ययन सकेर वन तथा वातावरण मन्त्रालयमा कार्यसूची र क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन पेश गरिएको थियो । पेश गरिएको कार्यसूची तथा क्षेत्र निर्धारणको प्रतिवेदन **२०८२/०२/२३** गतेका दिन मन्त्रालयबाट स्वीकृति भएको थियो।

वन तथा वातावरण मन्त्रालय, बागमती प्रदेश द्वारा कार्यसूची तथा क्षेत्र निर्धारणको प्रतिवेदन स्वीकृत पश्च्यात जिल्ला समन्वय समिति, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, प्रभावित वडा कार्यालय, टोल सुधार समिति, विभिन्न राजनीतिक दल, स्थानीयवासीहरुबाट रायसुझाव लिन मिति **२०८२/०२/२८** गते "**प्रभाव दैनिक राष्ट्रिय दैनिक**" पत्रिकामा सार्वजनिक सुनुवाई सम्बन्धि सूचना प्रकाशित गरिएको थियो।

मिति **२०८२/०३/०१** गते आयोजना गरिएको सार्वजनिक सुनुवाइमा उपस्थितिका लागी स्थानीय निकायका निर्वाचित जनप्रतिनिधि सँगै अन्य सरोकारवालाहरू, स्थानीय संघ संस्था, छिमेकीहरूलाई प्रस्तावित स्थलको परिसरमा आमन्त्रित गरिएको थियो । सो अवसरमा स्थानीयवासी, सार्वजनिक संघ — संस्था, सरोकारवालाहरुबाट उठेका सल्लाह, सुझावहरूलाई समावेश गर्दै प्रतिवेदन तयार गरियो । यस्तै गरेर सोही अवधिमा विभिन्न विषयगत विज्ञहरूद्वारा प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक र सामाजिक-आर्थिक वातावरण सम्बन्धी अध्ययन सम्पन्न गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

विद्यमान वातावरणीय अवस्था :

भौतिक वातावरण

प्रस्तावित "मण्डनदेउपुर नगरपालिका क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट वातावरण मैत्रीपूर्ण नदीजन्य पदार्थको उत्खनन्/सङ्कलन" कार्य मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६ स्थित सिपाघाट, वडा नं.७ स्थित कुन्तावेशी, वडा नं.९ स्थित रायावारी घाट, वडा नं.१० स्थित

जोगीटार र वडा नं.१२ स्थित साण्डी बेशी गरि जम्मा ५ स्थानमा प्रस्ताव गरिएको छ। उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव गरिएको वगरहरुको जम्मा क्षेत्रफल ५,८६,९४५ वर्ग.मि. रहेको छ भने ०.५ मिटर देखि ०.७ मिटर गहिराइ हुने गरी उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्न प्रस्ताव गरिएको छ। दैनिक १३०६.४०६ घन.मिटर उत्खनन्/सङ्कलन गर्न प्रस्ताव गरिएको यस प्रस्ताव कार्यान्वयन हुँदा वार्षिकरुपमा लगभग रु.८,७१,९५,७८० राजश्व सङ्कलन हुने आंकलन गरिएको छ।

नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गर्न प्रस्ताव गरिएका स्थानहरु मण्डनदेउपुर नगरपालिका भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न वगर क्षेत्रमा पर्दछन्। नगरपालिका भित्र इन्द्रावती नदीको जम्मा लम्बाई १५ किलोमिटर रहेको छ। भौगोलिक रुपमा स्याङ्जा फर्मेसनमा पर्ने देखिन्छ जहाँ शेल, स्यान्डस्टोन, सिल्टस्टोन, क्लेस्टोन लगायतका ढुङ्गाहरु पाइन्छन्।

जैविक वातावरण

प्रस्ताव क्षेत्रको जलवायु उष्ण मौसमी हावापानी रहेकोले यस क्षेत्रमा मुख्य वर, पीपल, आँप, सल्ला, साल, काफल, चिलाउने जस्ता वनस्पतिहरु आदि रहेका छन् । यस प्रस्ताव क्षेत्र वरपर पाइने मुख्य वन्य जन्तुहरू बाँदर, स्याल, दुम्सी, बदेल आदि रहेका छन् । चराहरूमा भँगेरो, काग, चिल, ढुकुर, सुगा, परेवा, सिलसिले हाँस आदि पाइन्छ भने इन्द्रावती नदीमा लोहरी, कत्ले, वाम, जलकपुर, असला र सिन्धुरे आदि जलचरहरु पाइन्छन्।

सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

राष्ट्रिय जनसङ्ख्या तथा घर धुरी सर्वेक्षण २०७८, मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको जम्मा जनसंख्या ३०,३८१ घरधुरी संख्या ७९२४, लैङ्गिक अनुपात ९५.६५ र जनघनत्व ३४१ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ। प्रस्ताव क्षेत्र वडा नं.६,७,९,१० र १२ को जनसंख्या क्रमसः३३३७, ३०७३, २३५२, २५२९ र १९०३ रहेको छ। मण्डनदेउपुर न.पा.मा जातजातिको आधारमा जनसंख्याको विवरणलाई हेर्दा सबैभन्दा धेरै ब्राह्मण-पहाड ३१.१%, तामाङ ३१.१%, क्षेत्री ९.१%, नेवार ६.९%, दनुवार ६.४% आदि रहेको पाइन्छ।

भू-उपयोगमा पर्ने असर :

प्रस्तावित ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवा उत्खनन्/सङ्कलन कार्य इन्द्रावती नदीको विभिन्न वगर क्षेत्रमा गरिने हुँदा र प्रत्येक वर्ष इन्द्रावती नदीले माथिल्लो भूभागबाट नदीजन्य पदार्थ बगाइ ल्याएर तल समथर भूभागमा नदीको प्राकृतिक वहाव क्षेत्रमा थुप्रिएको परिमाणलाई सङ्कलन गरिने हुँदा भू-उपयोगमा असर नपर्ने देखिन्छ।

<u>वैकल्पिक विश्लेषण :</u>

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा आयोजनाको डिजाइन, आयोजना स्थल, आयोजना प्रविधि, प्रक्रिया, समय तालिका र आयोजना कार्यान्वयन नगर्ने कुराहरू समावेश गरि विकल्पहरूको विश्लेषण गरिएको छ।

<u>प्रभावहरूको पहिचान तथा मूल्याङ्कनः</u>

<u>अनुकूल प्रभावहरू</u>

मूख्यतः प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा नदीले थुपारेको ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा जस्ता नदी जन्य पर्दाथहरूले नदीको सतह बढाउने, नदीले धार फेर्ने र दैविक प्रकोप निम्त्याउने जस्ता विपत्तिहरूको रोकथाम हुन्छ । नदीको वहाव क्षेत्रमा थुप्रिएको नदीजन्य पदार्थ हटाउँदा वर्षातको समयमा वहाव सहज हुँने र नदी किनारा कटान तथा डुवान हुने सम्भावना कम हुने छ। यसको अलवा प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट नगरपालिकाको करको दायरा बढेर राजश्व स्रोतमा वृद्धि हुन गई स्थानीयस्तरमा सेवा प्रवाह गर्न सहज हुनेछ भने निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता बढ्नेछ। आयोजना कार्यान्वयनले स्थानीयबासीलाई रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्छ । प्रस्ताव कार्यान्वयन हुंदा स्थानीय श्रमशक्ति खपत हुनेछ । यसबाट स्थानीयबासीहरूले आफ्नो दैनिक आवश्यकताका वस्तुहरूको परिपूर्ति गरी जीवनस्तरमा परिवर्तन ल्याउने छन्।

<u>प्रतिकूल प्रभावहरू</u>

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन/उत्खनन् गर्दा तोकिएको परिमाण भन्दा बढी र अव्यवस्थित ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन/उत्खनन् गर्नाले नदीले आफ्नो प्राकृतिक बहाव परिवर्तन गरी नदी किनार कटान र बाढी निम्त्याउन सक्नेछ, साथै, पुल समेतका भौतिक संरचना नजिकै जथाभावी ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन/उत्खनन् कार्य गरेमा संरचनाहरू भँासिन सक्दछन् । नदी जन्य पदार्थहरु ओसार प्रसार गर्दा बाटो बिग्रनुका साथै धुलो धुवाँको कारणले स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्नसक्छ। उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्दा नदीमा फोहरमैला व्यवस्थापन गर्दा नदी प्रदूषण हुन सक्छ। यस बाहेक प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा अन्य कुनै नकारात्मक प्रभाव पर्ने छैनन् ।

<u>सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि तथा नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू</u>

<u>सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि</u>

प्रस्तावित आयोजना कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने सकारात्मक प्रभावहरूलाई अभिवृद्धि गर्नको लागी स्थानीयलाई रोजगारीमा सीप तथा दक्षता अनुसार प्राथमिकता दिइनेछ। वायु प्रदूषण कम गर्न धूलो उड्ने बाटोमा पानी छर्कने र वृक्षारोपण कार्यक्रम गरिनेछ। स्वच्छकर वातावरणको लागी सरसफाई

सम्बन्धी जन चेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन, फोहर व्यवस्थापन कार्यक्रम र प्लास्टिक प्रयोगमा निषेध जस्ता कार्य गरिनेछ । सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरीकरणको लागी जम्मा रु. १३,००,००० छुट्ट्याइएको छ।

नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन/उत्खनन् कार्यमा संलग्न कामदारहरूबाट स्थानीय वन तथा वातावरणमा हुन सक्ने नकारात्मक क्रियाकलापहरूको न्यूनिकरणको लागी सङ्कलन कार्य दिउँसोमा मात्र सञ्चालन गर्न अनुमति दिइनेछ । वर्षाको समयमा नदीबाट सङ्कलन गर्न दिइनेछैन।

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन/उत्खनन कार्य गर्दा धुलो उत्सर्जन हुन्छ । त्यसैगरी ढुवानी साधनहरूको आवागमनले पनि धुलो उत्सर्जन हुन्छ । यसको न्यूनीकरणको लागी ढुवानी साधनमा सामाग्रीहरू लोड गरिसकेपछि त्रिपालले ढाक्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको सङ्कलन/उत्खनन् गर्दा कामदारहरूलाई चोटपटक लाग्न सक्छ । धुलोको कारणले श्वास–प्रश्वास र आँखाका रोगहरू लाग्न सक्छन । ढुवानी साधनहरूको आवत जावतले आकस्मिक दुर्घटनाको सम्भावना पनि त्यतिकै रहन्छ । यस्ता प्रकृतिका प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरण गर्न कामदारहरूलाई स्वास्थ्य तथा सूरक्षाका आधारभूत ज्ञान र औषधि उपचारको लागी प्राथमिक उपचारका सामाग्रीहरू जस्तैः बेटाडिन, व्याण्डेज प्याड, टेप आदि उपलव्ध गराइनेछ, गुनासो सुनुवाइको लागी गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकी जन गुनासो तथा पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणको लागी जम्मा रु. २९,८०,००० प्रस्ताव गरिएको छ ।

वातावरणीय अनुगमन योजना

वातावरणीय प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नका लागी अवलम्वन गरिएका कृयाकलापहरूको कार्यान्वयन पक्ष महत्वपूर्ण हुनेछ । वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरण सम्वन्धी अनुगमन गरिने विषय बस्तुको प्रभावकारी अनुगमनको लागी ५,५०,००० रकम अनुमान गरिएको छ।

वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

प्रस्ताब कार्यान्वयन गर्दा यसबाट हुन सक्ने सकारात्मक प्रभाबलाई अधिकतम गर्न तथा नकारात्मक प्रभाबलाई न्यूनीकरण गर्न त्यस्ता उपायहरूको पहिचान गरी तिनीहरूको प्रभाबकारी कार्यान्वयनको लागी आबश्यक मानवीय स्रोत र बजेट समेतको ब्यबस्था गर्न सिफारिस गरिएको छ । यसका

लागी सम्बन्धित निकायले अनुगमन व्यवस्थापन योजना बनाई आधार रेखा, नियमपालन, प्रभाव अनुगमन प्रक्रियालाई सशक्त गरिए मात्र उत्खनन् कार्य दिगो र वातावरणमैत्री हुन सक्नेछ ।

निष्कर्ष

प्रस्ताव कार्यान्वयनको चरणमा दैनिक ३०० घनमिटर भन्दा बढी नदी जन्य सामाग्रीहरूको उत्खनन् तथा सङ्कलन गरिने हुँदा ठूलो क्षति हुने वा अपेक्षाकृत धेरै प्रतिकूल प्रभावहरू पर्ने स्थिति देखिदैन। प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरूलाई कार्यान्वयन गरी नियमित रुपमा अनुगमन गर्दा वातावरण मैत्री प्रस्ताव कार्यान्वयन हुनेछ ।

विकल्पहरूको विश्लेषणमा यो प्रस्तावमा सुल्झाईएका न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्दै न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन गरी ती उपायहरूको अनुगमनको सुनिश्चितता गरी नगरपालिकाको योजना अनुरुप उपरोक्त अनुसारका ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा जस्ता स्रोत सङ्कलन तथा बिक्री वितरण गर्न यस प्रस्ताव कार्यान्वयनका लागी सिफारिस गर्न सकिने स्पष्ट रुपमा देखिएको छ तसर्थ यस प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न सकिने रहेको छ।

EXECUTIVE SUMMARY

Proponent's Name and Address

The proponent of the proposed extraction and collection of stone, gravel, and sand from various riverbed areas of the Indrawati River flowing within Mandandeupur Municipality is Mandandeupur Municipality, located at Mahadevsthan, Kavrepalanchok, Bagmati Province, Nepal. The proposed extraction sites lie within Ward Nos. 6, 7, 9, 10, and 12 of the municipality.

Relevance of Environmental Impact Assessment

As per the Environment Protection Act, 2077 of Bagmati Province, Schedule-3 (ga-2-ja), any activity involving the extraction of more than 300 cubic meters of sand, gravel, or construction materials from river surfaces per day requires a mandatory Environmental Impact Assessment (EIA). Since this project proposes the environmentally friendly extraction and collection of approximately 1,306.406 cubic meters per day and 352,729.6 cubic meters annually from various riverbed areas of the Indrawati River, an EIA study is essential.

Methodology of the Study

For this EIA, relevant reports, research papers, maps, municipal and district profiles, and legal documents related to stone, gravel, and sand extraction were reviewed. To ensure transparency and community participation, a public notice was published in "Gorkhapatra" National Daily on 2081/12/21 as per Schedule 12 of the Environment Protection Regulations, 2077, inviting written suggestions from concerned individuals and institutions. The notice was also posted at the municipal office, ward offices, and public notice boards, but no written or verbal suggestions were received. Subsequently, the scoping and Terms of Reference (ToR) report was submitted to the Ministry of Forests and Environment, Bagmati Province, which granted approval on 2082/02/23. Thereafter, a public notice regarding a public hearing was published in "Prabhav Daily" on 2082/02/28. The public hearing was conducted on 2082/03/01 at the proposed project site, inviting elected representatives, local stakeholders, organizations, and community members. Suggestions provided during the hearing were incorporated into the report. At the same time, subject experts carried out field studies on physical, biological, and socio-economic environments, and the EIA report was prepared accordingly.

Existing Environmental Condition

Physical Environment

The proposed extraction sites are located at Sipaghat (Ward 6), Kuntabesi (Ward 7), Rayabari Ghat (Ward 9), Jogitaar (Ward 10) and Sandi Bensi (Ward 12). The total riverbed extraction area is estimated to be 586,945 square meters, with extraction depth ranging from 0.5 to 0.7 meters. The daily extraction volume is 1,306.406 cubic meters, and the project is expected to generate approximately NPR 871,957,800 in revenue. The Indrawati River stretches for about

15 kilometers within the municipality, and geologically, the area falls under the Syangja Formation, characterized by shale, sandstone, siltstone, and claystone.

Biological Environment

The climate of the proposed project area is warm temperate, with vegetation such as banyan, peepal, mango, pine, sal, kafal, and chilaune. Wildlife commonly found in the area includes monkeys, foxes, porcupines, and wild boars. Bird species include sparrows, crows, kites, doves, parrots, pigeons, and teals, while fish species in the Indrawati River include lohari, katle, bam, jalakpur, asala, and sindhure.

Social Environment

According to the 2078 National Population and Housing Census, Mandandeupur Municipality has a total population of 30,381 and 7,924 households, with a sex ratio of 95.65 and a density of 341 people per square kilometer. The populations of Wards 6, 7, 9, 10, and 12 are 3,337; 3,073; 2,352; 2,529; and 1,903 respectively. Ethnic composition shows Brahmin-Hill and Tamang as the largest groups, each at 31.1%, followed by Chhetri (9.1%), Newar (6.9%), and Danuwar (6.4%).

Impact on Land Use

Since the proposed extraction will be confined to riverbeds where natural sediment is deposited annually, no significant impacts on land use are anticipated.

Alternative Analysis

The study considered alternatives related to project design, location, technology, schedule, and the option of not implementing the project. The implementation of the project is expected to bring several beneficial impacts. Removing river-deposited stone, gravel, and sand will reduce sediment accumulation, channel shifting, and flood-related disasters. It will also improve river flow during monsoon, reducing erosion and flood risks. The municipality’s revenue will increase through royalties, construction materials will be more readily available, and local employment opportunities will be created, thereby raising the living standards of the local population.

Identification and Evaluation of Impacts

Benefical Impacts

The implementation of the project is expected to bring several beneficial impacts. Removing river-deposited stone, gravel, and sand will reduce sediment accumulation, channel shifting, and flood-related disasters. It will also improve river flow during monsoon, reducing erosion and flood risks. The municipality’s revenue will increase through royalties, construction materials will be more readily available, and local employment opportunities will be created, thereby raising the living standards of the local population.

Adverse Impacts

Unregulated or excessive extraction may alter the natural river flow, causing riverbank erosion, flooding, and damage to physical structures such as bridges. Transportation of materials could damage roads and generate dust, affecting public health. Improper waste management during extraction may lead to river pollution, and workers may face occupational risks such as injuries, respiratory diseases, and accidents during transport operations.

Beneficial Impact Augmentation and Adverse Impact Mitigation Plan

Benefical Impact Augmentation

To maximize beneficial impacts, local residents will be given priority for employment based on their skills and capacity. Water will be sprinkled on dusty roads to minimize air pollution, and tree plantation programs will be implemented. Public awareness campaigns on sanitation, waste management, and the prohibition of plastics will also be conducted. A budget of NPR 1,300,000 has been allocated for enhancement measures.

Adverse Impact Mitigation

For mitigation of adverse impacts, extraction will be allowed only during daytime and prohibited during the monsoon season. Vehicles transporting materials will be covered with tarpaulin to control dust emissions. Workers will be provided with protective equipment and first-aid materials such as Betadine and bandages. A grievance officer will be appointed to address complaints, and NPR 29,80,000 has been allocated for mitigation measures.

Environmental Monitoring Plan

To ensure effective implementation of mitigation measures, an environmental monitoring plan has been developed with an estimated budget of NPR 550,000. It is also recommended to strengthen baseline monitoring, compliance, and institutional capacity to ensure sustainable and environmentally friendly extraction, with the necessary human resources and budget provisions.

Conclusion

In conclusion, although the proposed extraction exceeds 300 cubic meters per day, the study indicates that no significant or irreversible environmental damage is expected if mitigation measures are implemented effectively. With proper execution of enhancement and mitigation programs, along with regular monitoring, the project can be implemented in an environmentally sustainable manner, contributing to local development, employment generation, and efficient resource utilization. Therefore, the implementation of this proposal is considered feasible.

विषयसूची

कार्यकारी सारांश ii
Executive Summary viii
विषयसूची xi
तालिका सूची xviii
तसवीर सूची xx
संक्षिप्त शब्दावली xxii
परिच्छेद १. प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्था नाम र ठेगाना १
१.१ प्रस्तावकको परिचय १
१.२ परामर्शदाताको परिचय १
१.३ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्यता २
१.४ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको उद्देश्यः २
१.५ अध्ययनको सिमा तथा सम्बन्धित अन्य कुराः ३
परिच्छेद २. प्रस्तावको परिचय ४
२.१ भूमिका ४
२.२ प्रस्तावको विवरण ४
२.२.१ अवस्थिति र पहुँच ४
२.२.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरूः ७
२.२.३ प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरूः १०
२.२.४ उत्खनन्/सङ्कलन गरिने सामाग्री १३
२.२.५ प्रयोग हुने ऊर्जाको किसिम (स्रोत र खपत हुने परिमाण) १९
२.२.६ उत्खनन् गरिने विधि १९
२.२.७ उत्खनन्/सङ्कलन गरिने समय १९
२.२.८ आवश्यक जनशक्ति २०

२.२.९ जग्गा २०

परिच्छेद ३. प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाइएको विधि २१

३.१ सन्दर्भ ग्रन्थ पुनरावलोकन/पूर्व कार्य पुनरावलोकन २१

३.२ प्रस्तावको प्रभाव क्षेत्र पहिचान २१

३.३ प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण २३

३.४ स्थलगत अध्ययन २३

३.४.१ भौतिक वातावरणमा सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य २४

३.४.२ जैविक वातावरण २४

३.४.३ सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य..... २४

३.५ सङ्कलित नमुना पानीको प्रयोगशाला अनुसार विश्लेषण २५

३.६ प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण २५

३.७ प्रभावको पहिचान, आकलन तथा उल्लेखनीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा अपनाइएको विधिः २६

३.८ प्रतिवेदनको तयारी २७

३.९ सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सुनुवाइः २७

३.९.१ सार्वजनिक सुनुवाई २८

३.९.२ सूचना प्रकाशन र सुझाव सङ्कलन : ३०

३.९.३ छलफल तथा परामर्श : ३१

३.९.४ सुझाव समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदनको तयारीः ३१

परिच्छेद ४. प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, कानुन तथा मापदण्ड ३२

४.१ नेपालको संविधान ३२

४.२ नीति, योजना र रणनीति ३३

४.२.१ राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६ .... ३३

४.२.२ राष्ट्रिय सिमसार नीति. २०६९ .... ३३

४.२.३ फोहोरमैला व्यवस्थापन राष्ट्रिय नीति, २०७९ .... ३३
४.२.४ विपद जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५ .... ३४
४.२.५ राष्ट्रिय वन नीति, २०७५ .... ३४
४.२.६ राष्ट्रिय जलवायु नीति, २०७६ .... ३४
४.२.७ जलस्रोत नीति, २०७७ .... ३४
४.३ ऐन ३५
४.३.१ वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ .... ३५
४.३.२ बागमती प्रदेशको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ .... ३५
४.३.३ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ .... ३५
४.३.४ श्रम ऐन, २०७४ .... ३६
४.३.५ बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६ .... ३६
४.३.६ प्रदेश जलचर संरक्षण र व्यवस्थापन ऐन, २०७६ .... ३६
४.३.७ प्रदेश राष्ट्रिय वन ऐन, २०७६ .... ३६
४.३.८ वन ऐन, २०७६ .... ३७
४.३.९ विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ .... ३७
४.३.१० बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ .... ३७
४.३.११ जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ .... ३८
४.३.१२ संकटापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तराष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण ऐन, २०७३ ३८
४.३.१३ फोहोर मैला व्यव्सथापन ऐन, २०६८ .... ३८
४.३.१४ खानी तथा खनिज पदार्थ ऐन, २०४२ .... ३९
४.३.१५ राष्ट्रिय संरक्षण ऐन, २०२९ .... ३९
४.३.१६ भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ .... ३९
४.३.१७ जलचर संरक्षण ऐन, २०१९ .... ४०

४.४ नियमावली ४०
४.४.१ वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७........ ४०
४.४.२ फोहोर मैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० .... ४०
४.४.३ वन नियमावली, २०७९........ ४१
४.४.४ विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६ .... ४१
४.४.५ बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) नियमावली, २०६२........ ४१
४.४.६ भू तथा जलाधार संरक्षण नियमावली, २०४२ .... ४२
४.४.७ खानी तथा खनिज पदार्थ नियमावली, २०५६ .... ४२
४.४.८ श्रम नियमावली, २०७५ .... ४२
४.५ निर्देशिका, दिग्दर्शन तथा मापदण्ड........ ४४
४.५.१ ढुङ्गा गिट्टी बालुवा उत्खनन बिक्री तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड २०७७ ४४
४.५.२ राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५०........ ४४
४.५.३ बागमती प्रदेश नदिजन्य पदार्थ (संकलन र उपयोग) कार्यविधि, २०७५ .... ४५
४.५.४ मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि, २०७७ .... ४५
४.५.५ वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ .... ४६
४.५.६ नेपाल सवारी प्रदूषण सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९ .... ४६
४.५.७ ध्वनीको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ .... ४७
४.६ अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता........ ४७
परिच्छेद ५. विद्यमान वातावरणीय अवस्था........ ४९
५.१ भौतिक वातावरण........ ५०
५.१.१ भू-आकृति........ ५०
५.१.२ भू-उपयोग........ ५०

५.१.३ जलवायु (हावापानी, वर्षा र तापक्रम) ५२

५.१.४ प्रस्ताव क्षेत्रको भू-विज्ञान ५४

५.१.५ हावा तथा ध्वनिको गुणस्तर ५५

५.१.६ पानीको गुणस्तर ५६

५.१.७ इन्द्रावती नदीको विवरण ५७

५.२ जैविक वातावरण ५९

५.२.१ जङ्गलको किसिम ५९

५.२.२ वनस्पतिका प्रमुख प्रजाति ६१

५.२.३ जीवजन्तुका प्रजाति ६१

५.३ सामाजिक- आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण ६३

५.३.१ जनसंख्या, घरधुरी, लैङ्गिक अनुपात र जनघनत्वको विवरण ६३

५.३.२ जातजातिको विवरण ६४

५.३.३ धर्म अनुसार विवरण ६५

५.३.४ बोलिने भाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण ६५

५.३.५ साक्षरता स्थिति ६६

५.३.६ स्वास्थ्य स्थिति ६६

५.३.७ पिउने पानीको मुख्य स्रोत तथा शौचालयको विवरण ६६

५.३.८ बत्ती बाल्न र खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनको विवरण ६७

५.३.९ सांस्कृतिक वातावरण ६८

५.३.१० पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थल ६८

परिच्छेद ६. प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण ६९

६.१ आयोजनाको डिजाइन ६९

६.२ आयोजना स्थल ६९

६.३ आयोजना प्रविधि ७०

६.४ प्रक्रिया र समय तालिका ७१

६.५ प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने ७१

परिच्छेद ७. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरू तथा संरक्षणका उपायहरू ८०

७.१ सकारात्मक प्रभावः ८०

७.१.१ उत्खनन्/सङ्कलन चरण ८०

७.२ नकारात्मक प्रभाव ८२

७.२.१ उत्खनन्/सङ्कलन चरण ८२

परिच्छेद ८. अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने तथा प्रतिकूल प्रभाव न्यून गर्ने उपायहरू ९१

८.१ अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने उपायहरू ९१

८.२ प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू ९४

८.३ वातावरणीय लागतको सारांश १०१

परिच्छेद ९. वातावरणीय अनुगमन १०३

९.१ अनुगमनका प्रकारहरू १०३

९.१.१ प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring) : १०३

९.१.२ प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring): १०३

९.१.३ अनुपालना/नियमपालन अनुगमन (Compliance Monitoring): १०३

९.२ वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरूः १०४

९.३ अनुगमनको विधिः १०५

९.४ अनुगमनको लागी समय तालिका १०५

९.५ अनुगमन गर्ने निकायः १०५

९.५.१ नगरपालिका १०५

९.५.२ गैर सरकारी तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरू १०७

९.५.३ जिल्ला समन्वय समिति १०७

९.५.४ डिभिजन वन कार्यालय १०७

९.५.५ जिल्ला अनुगमन समिति १०७

९.५.६ प्रदेश स्तरका जिम्मेबार निकायहरू १०८

९.६ अनुगमनको लागी अनुमानित रकमः १०८

परिच्छेद १०. वातावरणीय परीक्षण ११२

१०.१ वातावरणीय परीक्षण ११२

१०.२ वातावरणीय परीक्षणमा सामान्यतया हुने संलग्न तीन पक्ष ११२

१०.३ स्वैच्छिक वा बाध्यकारी सम्परीक्षणको लागी संलग्न पक्ष वा संस्थाको आधारमा वातावरणीय सम्परीक्षण आन्तरिक वा बाह्य हुन सक्नेछ : ११२

१०.४ वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछ । ११३

परिच्छेद ११. निष्कर्ष तथा प्रतिबद्धता ११९

११.१ अध्ययनको निष्कर्ष ११९

११.२ उत्खनन्/सङ्कलनकर्ताको जिम्मेवारी ११९

११.३ नगरपालिकाको प्रतिबद्धता १२०

तालिका सूची

तालिका १-१ : अध्ययनमा संलग्न विज्ञ टोली १
तालिका १-२ : प्रभाव क्षेत्रको वर्गीकरण ३
तालिका २-१ : आयोजनाको विस्तृत जानकारी ७
तालिका २-२: प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका १२
तालिका २-३: नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गरिने परिमाण १३
तालिका २-४: राजश्व सङ्कलनको आंकलन १५
तालिका २-५: उत्खनन्/सङ्कलन गरिने क्षेत्रको विवरण २०
तालिका ३-१ : आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रको रेखाङ्कन २२
तालिका ३-२ : अध्ययन प्यारामिटर र मापन विधि २५
तालिका ३-३ : तथ्याङ्क मापनको तालिका २६
तालिका ३-४ : प्रभावको महत्व मापनको तरिका २७
तालिका ३-५ : सार्वजनिक सुनुवाइको क्रममा उठेका मुख्य सवालहरू २९
तालिका ५-१ : वनस्पति प्रकार ६१
तालिका ५-२ : जीवजन्तुको प्रजाति ६२
तालिका ५-३ : मुख्य पाइने चरा ६२
तालिका ५-४ : मुख्य पाइने उभयचर र सरीसृप ६३
तालिका ५-५ : इन्द्रावती नदीमा पाइने माछाहरु ६३
तालिका ६-१ : तुलनात्मक तालिका ७२
तालिका ७-१ : अनुकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण ८६
तालिका ७-२: प्रतिकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण ८७
तालिका ८-१ : अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी ९२
तालिका ८-२ : प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी ९४
तालिका ८-३ : कुल वातावरणीय लागतको सारांश १०२
तालिका ९-१ : : अनुगमनका सूचक १०४
तालिका ९-२: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन ... १०९

तालिका १०-१: : वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा ११३
तालिका १०-२: वातावरणीय परीक्षणको लागी चेकलिष्ट.. ११४

तसवीर सूची

चित्र २-१: गुगल नक्सामा काठमाडौं देखि मण्डनदेउपुर नगरपालिका सम्मको नक्सा.......... ५
चित्र २-२: मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको वडा देखाइएको नक्सा ५
चित्र २-३: गुगल अर्थ नक्सामा प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन नक्सा ६
चित्र २-४: उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र १,२ र ३ को ड्रोन नक्सामा लेआउट........................ १६
चित्र २-५: उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र ४ को ड्रोन नक्सामा लेआउट.............................. १७
चित्र २-६: उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र ५ को ड्रोन नक्सामा लेआउट.............................. १८
चित्र ३-१ : प्रभाव क्षेत्रको वर्गीकरण नक्सा... २३
चित्र ३-२: सार्वजनिक सुनुवाइको तसविरहरू.. ३०
चित्र ५-१ : मण्डनदेउपुर नगरपालिका नजिक धुलिखेलको तापक्रम ५२
चित्र ५-२ : मण्डनदेउपुर नगरपालिका नजिक धुलिखेलको वर्षाको विवरण ५३
चित्र ५-३ : प्रस्ताव क्षेत्रको भूबिज्ञान चित्र.. ५४
चित्र ५-४ : उत्खनन्/सङ्कलन स्थलको भौगर्भिक नक्सा ५५
चित्र ५-५ : उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र सम्म आउँदा इन्द्रावती नदीको जलाधार क्षेत्र र जोडिएका खोला खोल्सीहरू.. ५७
चित्र ५-६ : इन्द्रावती नदीको जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग..................................... ५८
चित्र ५-७ : सन् २०१० देखि २०२२ सम्म इन्द्रावती नदीको घार ५८
चित्र ५-८ : इन्द्रावती नदीमा बाढी जोखिम क्षेत्र ५९
चित्र ५-९ : प्रस्ताव क्षेत्र र यसको नजिकको क्षेत्रमा पाइने वनको प्रकार..................... ६०
चित्र ५-१० : मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको जनसंख्या विवरण.................................. ६४
चित्र ५-११ : मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको जातजाति विवरण................................... ६४
चित्र ५-१२ :मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको धर्म अनुसारको विवरण ६५
चित्र ५-१३ : मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको भाषा सम्बन्धि विवरण............................ ६५
चित्र ५-१४ :मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको साक्षरता सम्बन्धी विवरण ६६
चित्र ५-१५ :मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको पानीको स्रोत सम्बन्धि विवरण ६६
चित्र ५-१६ :मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको शौचालय सम्बन्धी विवरण ६७
चित्र ५-१७ : मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको बत्ती बाल्न प्रयोग हुने उर्जा सम्बन्धी विवरण .. ६७
चित्र ५-१८ : मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको खाना पकाउने उर्जा सम्बन्धी विवरण........... ६८

चित्र ६-१ : गुगल अर्थ नक्सामा प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन स्थानहरु ७०

संक्षिप्त शब्दावली

अ.प्र.क्षे.	:	अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र
आई.यु.सि.यन.	:	इन्टरनेसनल युनियन फर कन्जरभेसन अफ नेचर
कि.मि.	:	किलोमिटर
कि.लो.	:	किलोलिटर
गा.पाः	:	गाउँपालिका
घ.मि.	:	घन मिटर
जि.पि.एस.	:	ग्लोबल पोजिसनिंग सिस्टम
जि.आई.एस.	:	जिओग्राफिक इन्फर्मेशन सिस्टम
मि.	:	मिटर
प्रा.लि	:	प्राइभेट लिमिटेड
न.पा	:	नगरपालिका
ने.स.	:	नेपाल सरकार
रु.	:	रुपैंया
रा.नि.	:	राष्ट्रिय निकुञ्ज
प्र.प्र.क्षे.	:	प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र
लिः	:	लिटर
वर्ग कि.मि.	:	वर्ग किलो मिटर
वा.प्र.मु.	:	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन
CITES	:	Convention on International Trade in Endangered Species
pH	:	Potential of Hydrogen
PM10	:	Particulate Matter 10
PM2.5	:	Particulate Matter 2.5
TSP	:	Total Suspended Particles
°C	:	Degree Centigrade
dB	:	Decibel

परिच्छेद १. प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्था नाम र ठेगाना

१.१ प्रस्तावकको परिचय

यस प्रस्तावको प्रस्तावकको नाम र ठेगाना निम्नानुसार रहेको छ ।

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक

इमेलः mandandeupurmun@gmail.com

वेवसाइटः mandandeupurmun.gov.np

फोन न. ०११-४१२११३, ४१२११४

१.२ परामर्शदाताको परिचय

प्रस्तावकद्वारा प्रस्तावित इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री तरिकाले नदीजन्य पदार्थ उत्खनन/सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको जिम्मा **ग्रेट हिमालयन रिसर्च एण्ड कन्सल्ट प्रा.लि.** लाई दिइएको छ, जसको ठेगाना यस प्रकार रहेको छ ।

परामर्शदाताको विवरण

ग्रेट हिमालयन रिसर्च एण्ड कन्सल्ट प्रा.लि.

बबरमहल, काठमाडौं

फोन नं- ९८०१८४८८९३

ई-मेलः ghrc018@gmail.com

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्दा तपशिल बमोजिमका विज्ञहरूको संलग्न रहेको थियो ।

तालिका १-१ : अध्ययनमा संलग्न विज्ञ टोली

क्र.सं.	नाम	पद	शैक्षिक योग्यता	अनुभव
१.	सुबास ढकाल	टोली प्रमुख	वातावरण ईन्जिनियरिङमा स्नातकोत्तर	७ वर्ष, ३० वटा वातावरण अध्ययन
२.	शैलेन्द्र श्रेष्ठ	भूगर्भविद्	भूगर्भमा स्नातकोत्तर	४ वर्ष, १० वटा वातावरण अध्ययन

३.	सन्दीप श्रेष्ठ	सिभिल ईन्जिनियर	जलस्रोत विज्ञ स्नातकोत्तर	५ वर्ष, १५ वटा वातावरण अध्ययन
४.	गोपाल राम पौडेल	इकोलोजिस्ट	इकोलोजीमा स्नातकोत्तर	५ वर्ष, ५ वटा वातावरण अध्ययन
५.	विनोद चन्द्र आचार्य	समाजशास्त्री	समाजशास्त्र (स्नातकोत्तर)	३ वर्ष, १८ वटा वातावरण अध्ययन
६.	बिशाल शर्मा	वातावरण विज्ञ	वातावरण विज्ञानमा स्नातकोत्तर	७ वर्ष, १५ वटा वातावरण अध्ययन

१.३ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्यता

बागमती प्रदेशको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ अनुसूची-३ को (ग-२-ज) अनुसार नदी नाला सतहबाट दैनिक ३०० घनमिटरभन्दा बढी वालुवा, ग्राभेल, गिर्खा माटो निकाल्ने कार्य गर्न वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (वा.प्र.मु) गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। (बागमती प्रदेश, प्रदेश सभा, २०७७)।

यस प्रस्तावले मण्डनदेउपुर नगरपालिका क्षेत्रभित्र बहने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री तरिकाले ३०० घनमिटर भन्दा बढी नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव गरेको हुँदा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन आवश्यक रहेको छ (बागमती प्रदेश, प्रदेश सभा, २०७७)।

१.४ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको उद्देश्यः

वातावरण प्रभाव मूल्यांकनको मुख्य उद्देश्य भनेको निर्णयकर्ताहरूलाई परियोजनाका सम्भावित सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरुको बारेमा अध्ययन गरी सकारात्मक प्रभावहरुको बढोत्तरी गर्ने र नकारात्मक प्रभावहरुको न्यूनीकरणका उपायहरु तयार गर्ने। साथै बागमती प्रदेश सरकारले जारी गरेको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को परिधिभित्र रहेर प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन गरिएको हो र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनका उद्देश्यहरू निम्न अनुसार छन् ।

- प्रस्तावित नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक तथा आर्थिक वातावरणको वस्तुस्थितिको विवरण लिने।

- प्रस्ताव कार्यान्वयनको चरणका सकारात्मक तथा नकारात्मक वातावरणीय प्रभावहरु र ती प्रभावहरूको परिमाण, सिमा र अवधिका दृष्टिकोणले पहिचान, अनुमान तथा विश्लेषण गर्ने।
- प्रस्तावको प्रभावहरु पहिचान, समीक्षा एवं वर्गीकरण गर्ने।
- अनुकूल प्रभावहरुलाई अधिक्तम गर्ने उपायहरु तथा प्रतिकूल प्रभावहरुलाई न्यूनीकरणका उपायहरुको पहिचान गर्ने।
- वैकल्पिक क्षेत्रको विश्लेषण गर्ने।
- वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तयार पार्ने।
- प्रस्तावित क्षेत्रको प्रस्ताव कार्यान्वयनका लागी अनुगमन विधि तयार गर्ने र वातावरणीय अनुगमनको योजना तयार पार्ने।

१.५ अध्ययनको सिमा तथा सम्बन्धित अन्य कुराः

प्रस्तावित नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्यको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदनको अध्ययन सिमा उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्तावित क्षेत्रहरुको प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको पहिचान हुँने गरी तय गरिएको थियो। उत्खनन्/सङ्कलन गरिने क्षेत्रहरुको प्रभावकारी तथ्यांक सङ्कलनका लागी अध्ययन सिमालाई तल तालिकामा प्रस्तुत गरिए अनुसार वर्गीकरण गरिएको थियो।

तालिका १-२ : प्रभाव क्षेत्रको वर्गीकरण

प्रभाव क्षेत्र	प्रभाव क्षेत्रको विवरण
प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र (प्र.प्र.क्षे.)	उत्खनन् तथा सङ्कलन क्षेत्र र उत्खनन् गरिएको नदीजन्य पदार्थ थुपार्ने क्षेत्र र आसपासक ५० मि. दूरी सम्म पर्ने क्षेत्रलाई लिइएको छ।
अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र (अ.प्र.क्षे.)	प्र.प्र.क्षे. भन्दा बाहिर सर्वैतिर २०० मि. दूरी सम्म पर्ने क्षेत्रलाई अ.प्र.क्षे. का रुपमा लिइएको छ।
समग्र प्रभाव क्षेत्र (स.प्र.क्षे.)	आयोजना संचालन हुने क्षेत्रको २०० मि. दूरी देखि नगरपालिकाको प्रशासनिक सिमासम्मको क्षेत्रलाई स.प्र.क्षे. को रुपमा लिइएको छ।

परिच्छेद २. प्रस्तावको परिचय

२.१ भूमिका

नेपालको बागमती प्रदेश अन्तर्गत काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लामा अवस्थित मण्डनदेउपुर नगरपालिका नेपालको राजधानी काठमाडौंबाट ५५ किलोमिटर उत्तर-पूर्वमा रहेको एक नवगठित नगरपालिका हो। कुल ८९ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा फैलिएको यस नगरपालिकामा मध्यम पहाडी भू—भाग र अनुकूल हावापानी रहेकोले कृषि, पशुपालन, व्यापार तथा पर्यटन व्यवसाय यहाँका मुख्य आर्थिक गतिविधिहरू रहेका छन्।

नगरपालिका क्षेत्रभित्र बहने इन्द्रावती नदीमा वर्षायाममा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा लगायतका नदीजन्य पदार्थहरू विभिन्न बगर क्षेत्रमा थुप्रिने गर्दछन्। यस्ता पदार्थहरूको उचित व्यवस्थापन नगरेमा नदीको बहाव अवरुद्ध भई बाढी, कटान तथा अन्य वातावरणीय प्रकोपहरू निम्तिन सक्ने सम्भावना रहन्छ। यस सन्दर्भमा मण्डनदेउपुर नगरपालिकाले वातावरणमैत्री र दिगो तरिकाले नदीजन्य पदार्थ सङ्कलन तथा उत्खनन् गर्ने योजना अघि सारेको छ, जसबाट स्थानीय स्तरमै निर्माण सामाग्री सहज रूपमा उपलब्ध हुने, नगरपालिकाको राजस्व वृद्धि हुने, रोजगारी सिर्जना हुने र वातावरणीय प्रकोप न्यूनीकरण हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

२.२ प्रस्तावको विवरण

२.२.१ अवस्थिति र पहुँच

प्रस्तावित नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गरिने विभिन्न वगर क्षेत्रहरु मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको वडा नं. ६, ७, ९, १० र १२ मा अवस्थित छन्। प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन गरिने वगर क्षेत्रहरु इन्द्रावती पुल (आक्षाशं २७° ४४÷ ४९.६९" उत्तर र ८५° ३६÷ २३.०१" पूर्व) बाट सुरु भएर दोलालघाट पुल (आक्षाशं २७° ३८÷ २२.२२" उत्तर र ८५° ४२÷ २२.९९" पूर्व) सम्म फैलिएको रहेको छ । प्रस्तावित क्षेत्र काठमाडौं उपत्यकाबाट करिब ५५ किलोमिटर पुर्वमा पर्दछ। क्षेत्रसम्म पुग्नको लागी प्रयोग गरिने मुख्य सडकहरू कालोपत्रे छन् भने मुख्य बाटोबाट वगर क्षेत्रतर्फ पुग्ने पहुँच मार्गहरू भने प्रायः कच्ची अवस्थाका छन्।

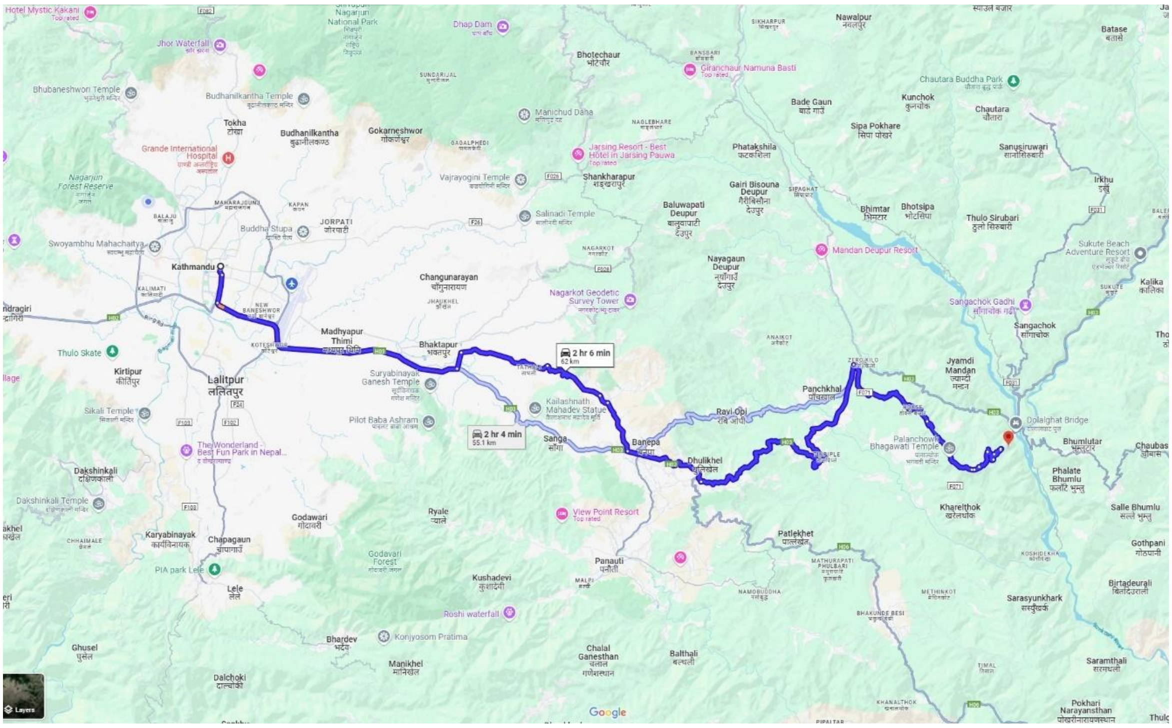

चित्र २-१: गुगल नक्सामा काठमाडौं देखि मण्डनदेउपुर नगरपालिका सम्मको नक्सा

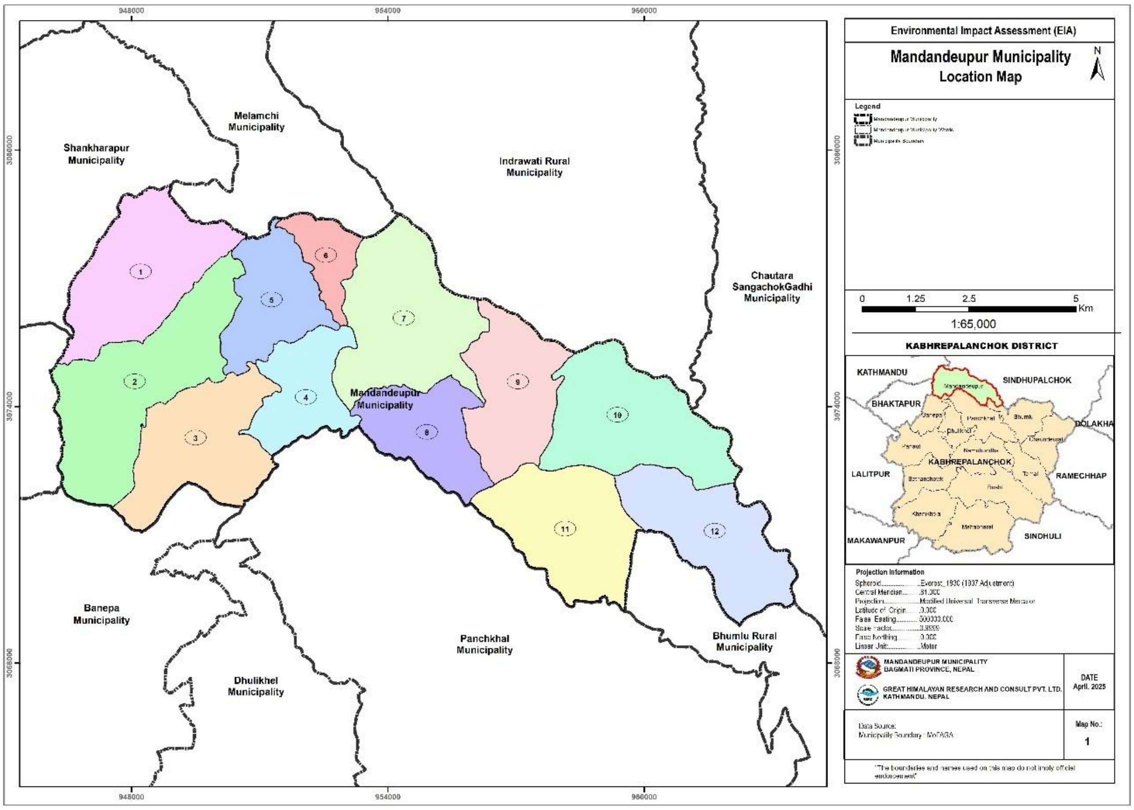

चित्र २-२: मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको वडा देखाइएको नक्सा

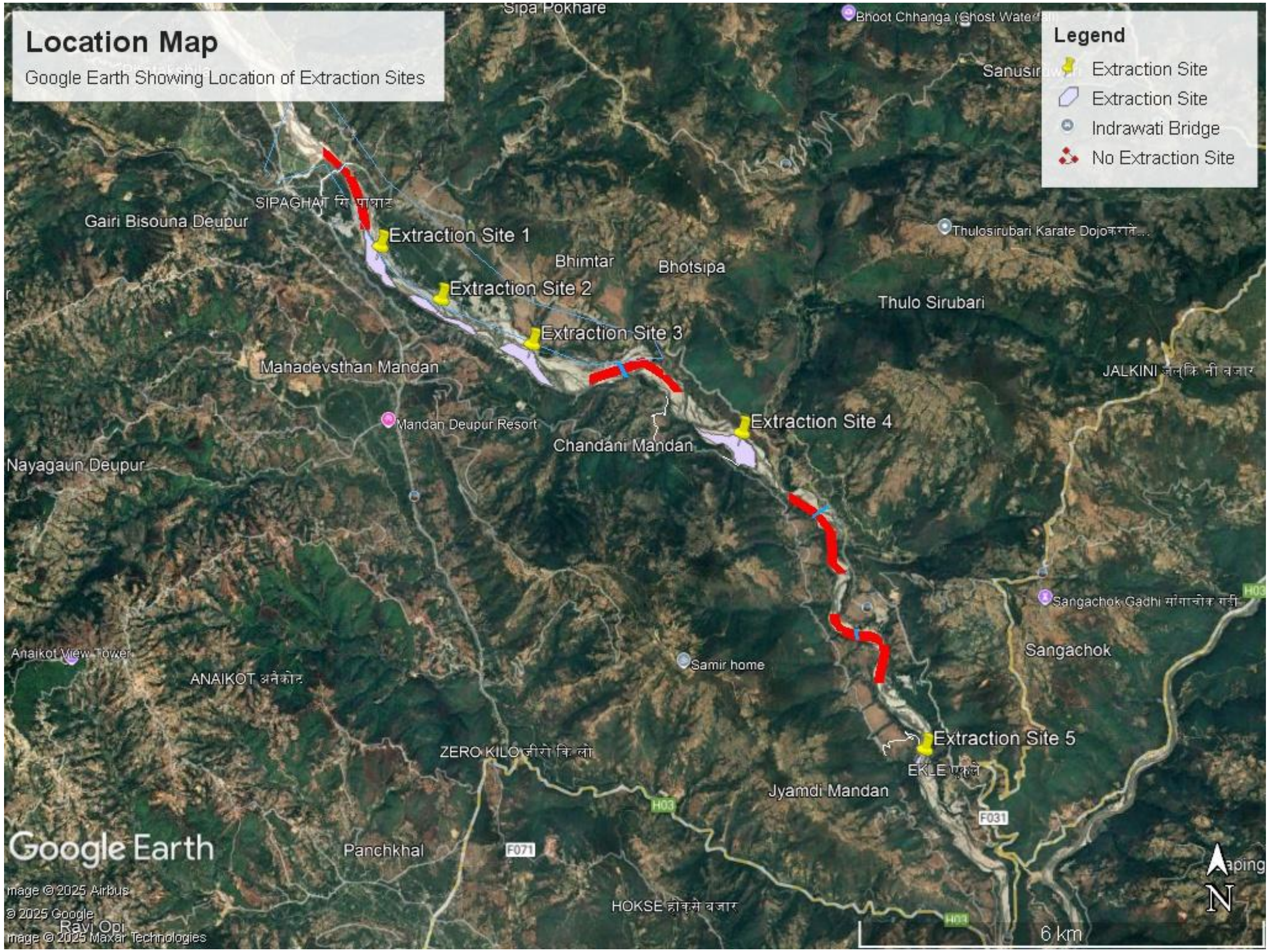

चित्र २-३: गुगल अर्थ नक्सामा प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन नक्सा

२.२.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरूः

प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरू तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका २-१ : आयोजनाको विस्तृत जानकारी

प्रस्तावको नामः मण्डनदेउपुर नगरपालिका क्षेत्राधिकार भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री तरिकाले नदीजन्य पदार्थ उत्खनन् तथा सङ्कलन।	
प्रस्तावको अवस्थितिः	
प्रदेश	बागमती
जिल्ला	काभ्रेपलाञ्चोक
नगरपालिका/वडा नं	मण्डनदेउपुर नगरपालिका / वडा नं. ६, ७, ९, १० र १२
प्रस्तावित क्षेत्रको सुरुवात तथा अन्त्य विन्दुको आक्षाशं र देशान्तर	सुरुवात विन्दु २७°४४'४९.६९" उत्तर ८५°३६'२३.०१" पूर्व अन्तिम विन्दु २७°३८'२२.२२" उत्तर ८५°४२'२२.९९" पूर्व
प्रस्तावित क्षेत्रको उचाइ	६२४ देखि ७१५ मिटर समुद्री सतहबाट
नदीजन्य पदार्थ उत्खनन् तथा सङ्कलन गरिने नदीको विवरणः	
नदीको नाम	इन्द्रावती नदी
नगरपालिका भित्र नदीको लम्बाइ	१५.०५ किलोमिटर
नगरपालिका सम्म नदीको जलाधार क्षेत्र	४३७ वर्ग किलोमिटर.
सङ्कलन/उत्खनन् कार्य, स्थल र प्रक्रियाः	
सङ्कलन/उत्खनन् क्षेत्र	अक्षांश / देशान्तर / उचाई (समुद्र सतहबाट)
उत्खनन् क्षेत्र १ सिपाघाट	२७°४४'१९.७१"N ८५°३६'३५.७५"E

वडा नं.६	देखि २७°४३'५२.७८"N ८५°३६'५२.१८"E / ७०६-६९८ मि.
उत्खनन् क्षेत्र २ कुन्तावेशी वडा नं.७	२७°४३'४९.३१"N ८५°३६'५८.३५"E देखि २७°४३'२९.३६"N ८५°३७'३६.४४"E ६९८-६८९ मी.
उत्खनन् क्षेत्र ३ रायावारी घाट वडा नं.९	२७°४३'२३.७७"N ८५°३७'४८.१४"E देखि २७°४३'५.०५"N ८५°३८'१८.१९"E ६८५-६८० मि.
उत्खनन् क्षेत्र ४ जोगीटार वडा नं.१०	२७°४२'४७.८५"N ८५°३९'३२.२३"E देखि २७°४२'२५.९२"N ८५°४१'३९.०९"E ६९८-६८९ मि.
उत्खनन् क्षेत्र ५	२७°४०'१८.३१"N

साण्डी बेशी वडा नं.१२	८५°३६'५८.३५"E देखि २७°३९'५९.५०"N ८५°४१'३३.८७"E ६४२-६४० मि.
सङ्कलन/उत्खनन् विधि	श्रमिक, हाते औजार र यस वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनले तोकेको विधि अनुसार मेशिन औजार प्रयोग गरि।
सङ्कलन/उत्खनन् कार्यमा प्रयोग हुने सामाग्री वा मेशीनरी/उपकरणहरू	सङ्कलन/उत्खनन् कार्यका डोजर, स्काभेटर, लोडर जस्ता मेसिनहरु प्रयोग गरिने छ र ढुवानीको लागी मात्र टिपर, ट्रक तथा ट्राक्टरको प्रयोग गरिनेछ। दैनिक उत्खनन् गर्ने परिमाण १३०६.४०६ घ.मि. रहेका कारण हाते औजार द्वारा उत्खनन् गर्न सम्भव नरहेको र बाढीका कारण थुप्रिएको नदीजन्य पदार्थ तत्काल उत्खनन्/सङ्कलन गर्नुपर्ने वाध्यता रहेको हुँदा मेशिन प्रयोग गर्नुपर्ने रहेको छ।
सङ्कलन/उत्खनन्को परिमाण	दैनिक १३०६.४०६ घ.मि. र वार्षिक ३,५२,७२९.६ घ.मि. (सेक्सन २.३.७ मा विस्तृत रुपमा दिइएको)
सङ्कलन /उत्खनन् गरीने अवधि	प्रत्येक आ.ब.को असोज १ गतेदेखि जेठ मसान्तसम्म मात्र (असार, श्रावण र भाद्रमा सङ्कलन गर्नुपर्ने भएमा जिल्ला समन्वय समितिको स्वीकृत लिएर मात्र सङ्कलन तथा उत्खनन् गर्ने)

सङ्कलन/उत्खनन् गरिने सामाग्रीहरू :	ढुङ्गा, गिट्टी, र वालुवा समेतका नदीजन्य सामाग्रीहरू
प्रस्तावित अन्तर्गतका कार्यहरू :	सङ्कलन, उत्खनन् तथा ढुवानी र प्रभाव न्यूनीकरण सम्बन्धी उपायहरु अवलम्बन
प्रभावित नगरपालिका	मण्डनदेउपुर नगरपालिका
वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन प्रतिवेदन स्वीकृत भएपछि कार्यान्वयन गरिसक्नु पर्ने समय :	प्रतिवेदन स्वीकृत भएको ३ बर्षसम्म। उत्खनन्/सङ्कलन गरिने परिमाणमा फेरबदल गर्नुपर्ने भएमा बागमती प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा ८ बमोजिम पूरक वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन गर्नुपर्ने।

स्रोतः (मण्डनदेउपुर नगरपालिका नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन योजना, २०८२)

२.२.३ प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरूः

प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई ३ भागमा तलका उपशिर्षकहरू विभाजन गरिएको छ।

२.२.३.१ उत्खनन्/सङ्कलन पूर्व चरण

यस प्रस्तावमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका क्षेत्राधिकार भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्यका लागी ठेक्का सम्झौता पूर्व निम्न क्रियाकलापहरु हुनेछन्।

- वा.प्र.मु. प्रतिवेदन अनुसार उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रको सिमाना तय गर्ने।
- उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गरिने गहिराइ मापन कार्यका लागी बेन्चमार्क तय गर्ने।
- उत्खनन्/सङ्कलन कार्य सम्बन्धिको जानकारी बोर्ड राख्ने।
- उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र सम्मको पहुँच मार्गको मर्मत सम्भार गर्ने।
- फोहरमैला तथा फोहर पानीको उचित व्यवस्थापन हुँने गरी कामदार शिविरको व्यवस्थापन।

२.२.३.२ उत्खनन्/सङ्कलन चरण

उत्खनन्/सङ्कलन चरणमा नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्य र ढुवानी कार्य पदर्छ। अन्य कार्यहरु जस्तै अनुगमन, बाटो मर्मत, फोहरमैला तथा फोहरपानी व्यवस्थापनहरु पर्दछ। यस चरणमा निम्न क्रियाकलापहरू हुनेछन् ।

- नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्य
- नदीजन्य पदार्थ ढुवानी
- पहुँच मार्ग मर्मत गर्ने।
- फोहरमैला तथा फोहरपानी व्यवस्थापन गर्ने।
- वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन गर्ने।
- अनुगमन कार्य

२.२.३.३ प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका

यस प्रस्तावको कार्यान्वयन तालिकालाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २-२: प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका

क्र.स.	आयोजना सम्बन्धी गतिविधि	महिना											
		असोज	कार्तिक	मंसिर	पुष	माघ	फाल्गुन	चैत	वैशाख	जेठ	असार	श्रावण	भदौ
१	वा.प्र.मू. प्रतिवेदन अनुसार उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रको रेखांकन, गहिराइ मापनको लागी बेन्चमार्ग पहिचान												
२	उत्खनन्/सङ्कलन र ढुवानी कार्य												
३	वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन र अनुगमन												
४	Post Mesurement कार्य/वातावरणीय अध्ययन कार्य												

२.२.४ उत्खनन्/सङ्कलन गरिने सामाग्री

यस प्रस्ताव मण्डनदेउपुर नगरपालिका भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीबाट नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गर्ने रहेको र प्रस्तावित ठाउँमा ग्राभेल र बालुवाको मात्रा बढी रहेको पाइयो। उत्खनन्/सङ्कलन कार्यका लागी उपर्युक्त ५ स्थानहरु पहिचान गरिएको छ। वडा नं.७ को सिपाघाट, वडा नं.७ को कुन्तावेशी, वडा नं.९ को रायावारी घाट, वडा नं.१० को जोगीटार र वडा नं.१२ को साण्डी बेशीबाट दैनिक १३०६.४०६ घन मिटर उत्खनन्/सङ्कलन गरिने छ।

प्रस्तावित सङ्कलन/उत्खनन् हाल रहेको क्षेत्रफल मापन कार्यका लागी ड्रोन सर्भे गरिएको थियो। ड्रोन सर्भेबाट प्राप्त क्षेत्रफललाइ औसत गहिराइले गुणा गरेर उत्खनन् गर्न सकिने परिमाणको आंकलन गरिएको हो।

तालिका २-३: नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गरिने परिमाण

क्र.स.	सङ्कलन/उत्खनन् क्षेत्र	औसत लम्बाइ (मि.)	औसत चौडाइ (मि.)	औसत क्षेत्रफल (वर्ग मि.)	औसत गहिराई (मि.)	उत्खन्न गर्न सकिने परिमाण (घ.मि.)	समुद्री सतहबाट उचाइ (मि)	अक्षंश / देशान्तर	नदीजन्य पदार्थ
१	उत्खनन् क्षेत्र १ सिपाघाट वडा नं.६	९४१	१४३.१४	१,३५,४१४	०.७	९४७८९.८	७०६-६९८ मि.	२७°४४'१९.७१"N ८५°३६'३५.७५"E देखि २७°४३'५२.७८"N ८५°३६'५२.१८"E	ढुङ्गाः ०५% गिट्टीः ८५% वालुवाः १०%

२	उत्खनन् क्षेत्र २ कुन्तावेशी वडा नं.७	१२००	७५.३३	९०,३९८	०.७	६३२७८.६	६९८- ६८९ मि.	२७°४३'४९.३१"N ८५°३६'५८.३५"E देखि २७°४३'२९.३६"N ८५°३७'३६.४४"E	ढुङ्गाः ०५% गिट्टीः ८५% वालुवाः १०%
३	उत्खनन् क्षेत्र ३ रायावारी घाट वडा नं.९	९५५	१४७.५९	१,४०,९४७	०.६	८४५६८.२	६८५- ६८० मि.	२७°४३'२३.७७"N ८५°३७'४८.१४"E देखि २७°४३'५.०५"N ८५°३८'१८.१९"E	ढुङ्गाः ०५% गिट्टीः ८५% वालुवाः १०%
४	उत्खनन् क्षेत्र ४ जोगीटार वडा नं.१०	११३८	१५७.९	१,७९,६८८	०.५	८९८४४	६९८- ६८९ मि.	२७°४२'४७.८५"N ८५°३९'३२.२३"E देखि २७°४२'२५.९२"N ८५°४१'३९.०९"E	ढुङ्गाः ०५% गिट्टीः ८५% वालुवाः १०%

५	उत्खनन् क्षेत्र ५ साण्डी बेशी वडा नं.१२	६०१	६७.३८	४०,४९८	०.५	२०२४९	६४२-६४० मि.	२७°४०'१८.३१"N ८५°३६'५८.३५"E देखि २७°३९'५९.५०"N ८५°४१'३३.८७"E	ढुङ्गाः ०५% गिट्टीः ७५% वालुवाः २०%
जम्मा				५,८६,९४५		३,५२,७२९.६			

तालिका २-४: राजश्व सङ्कलनको आंकलन

नदीजन्य पदार्थहरू	जम्मा
उत्खनन्/सङ्कलन गरिने दिन	२७०
दैनिक उत्खनन् सिफारिस गरिने (क्यू.मि.)	१३०६.४०६ (लगभग १८६ टिपर दैनिक)
वार्षिक उत्खनन् सिफारिस गरिने (क्यू.मि.)	३,५२,७२९.६
वार्षिक उत्खनन् सिफारिस गरिने (क्यू.फिट.)	१,२४,५६,५४०
राजश्व प्रति क्यू. फिट (ढुङ्गा, गिट्टी र वालुवा)	रु.७ (भ्याट बाहेक)
कूल राजश्व (वार्षिकरुपमा)	रु. ८,७१,९५,७८०

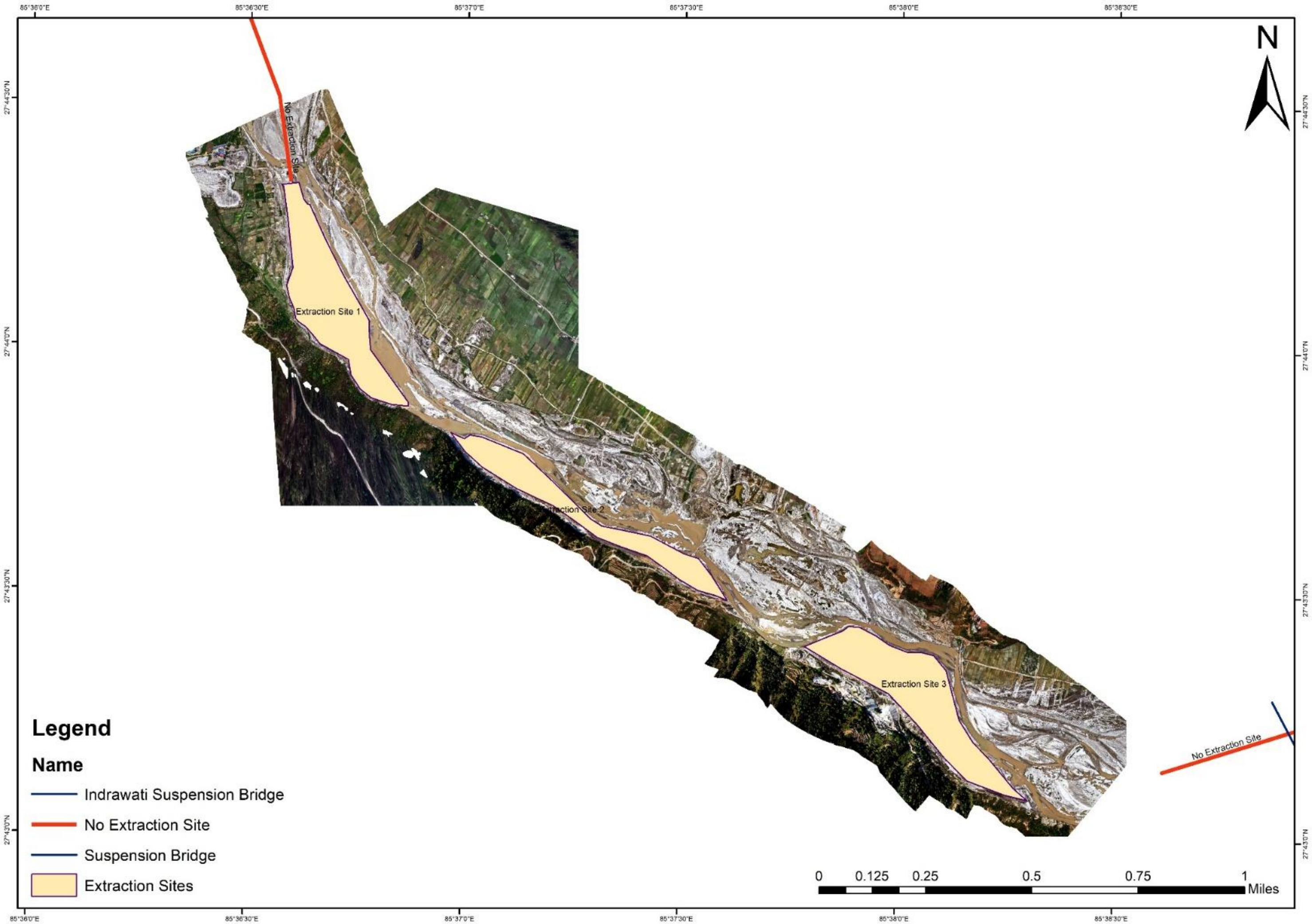

चित्र २-४: उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र १,२ र ३ को ड्रोन नक्सामा लेआउट

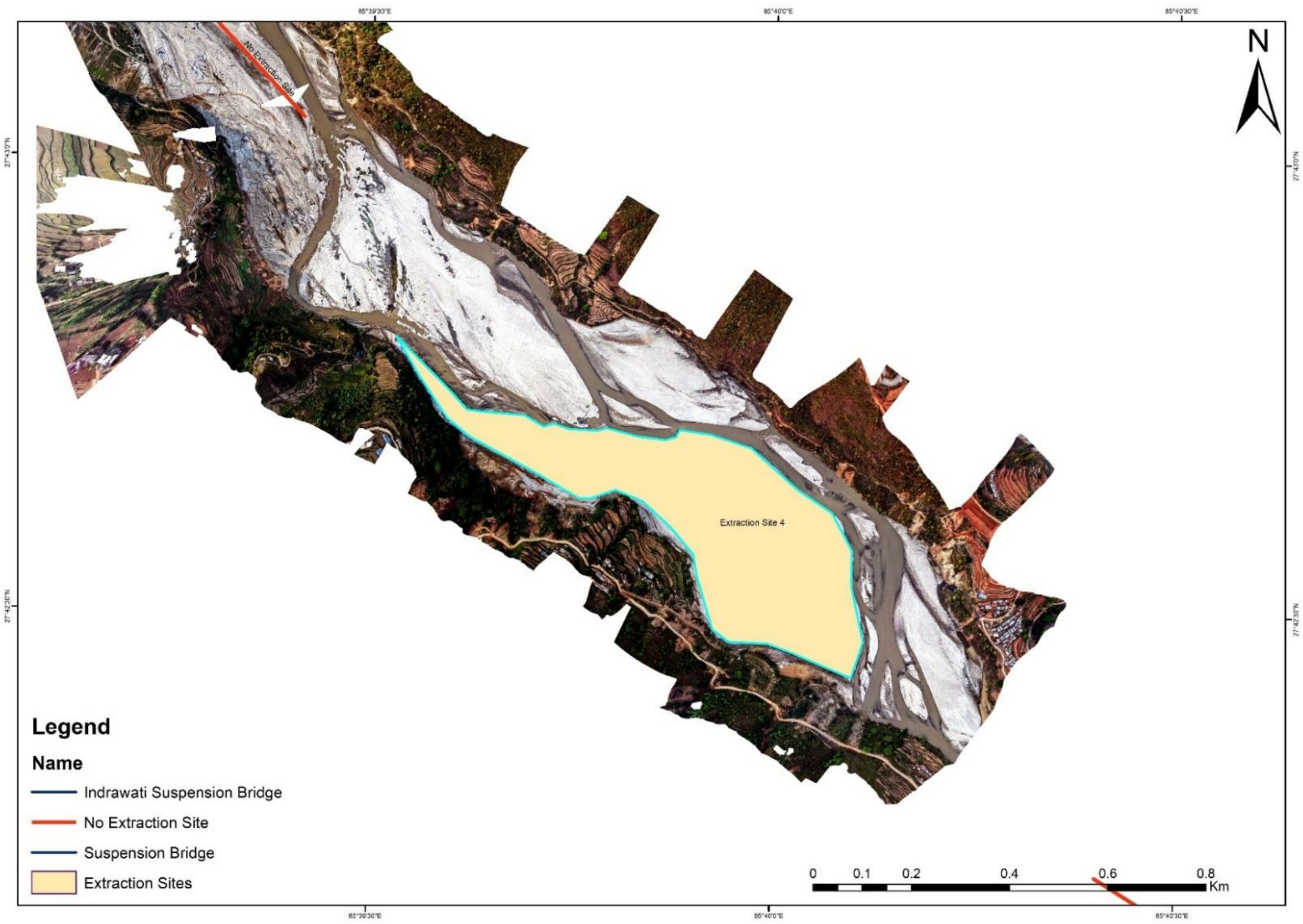

चित्र २-५: उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र ४ को ड्रोन नक्सामा लेआउट

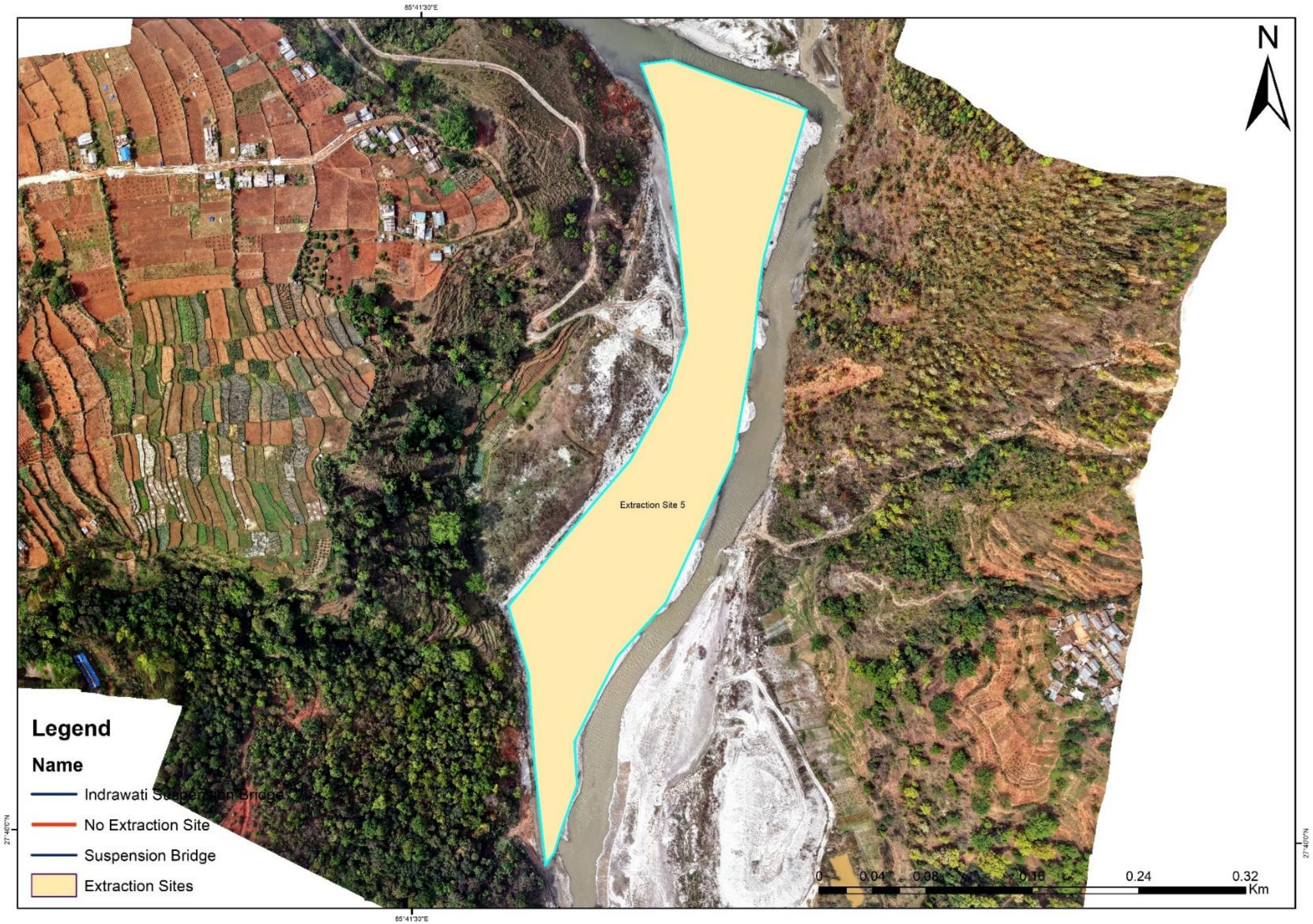

चित्र २-६: उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र ५ को ड्रोन नक्सामा लेआउट

२.२.५ प्रयोग हुने ऊर्जाको किसिम (स्रोत र खपत हुने परिमाण)

यस प्रस्तावमा नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गर्न स्काभेटर प्रयोग हुने र ढुवानीका लागी टिपर प्रयोग हुने छ। स्काभेटरलाई ४० लिटर डिजल प्रति घण्टा आवश्यक पर्दछ भने टिपरलाई प्रति ६-७ किलोमिटर ढुवानी गर्न १ लिटर डिजल आवश्यक पर्दछ। उत्खनन्/सङ्कलन स्थानबाट ठेकेदारको निजी भण्डारण गरिने स्थान सम्म टिपरले लैजाने हुँदा मेसिन तथा टिपर संचालनका निम्ति दैनिक २५०० लिटर डिजल आवश्यक पर्ने देखिन्छ र १८६ वटा टिपर प्रयोग हुने देखिन्छ।

२.२.६ उत्खनन् गरिने विधि

निर्दीष्ट क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको सङ्कलन/उत्खनन् कार्य स्थानीय जनशक्तिबाट हात र हाते औजारहरू जस्तै साबेल, हथौडा, कोदालो, गैची आदिबाट गरिने, ठुला—ठुला मेशिनरी औजार, डोजर, स्काभेटर आदि प्रयोग नगरपालिकाको स्वीकृतिमा मात्र गर्ने । यस प्रतिवेदनले तोकिएको स्थानबाट मात्र ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवाको सङ्कलन/उत्खनन् गर्ने तोकिएको दैनिक परिमाण भन्दा बढी उत्खनन् नगर्ने।

ढुवानीको हकमा ट्रयाक्टर, टिपरहरू प्रयोग गर्ने। नदी कटान हुनसक्ने स्थान वा कमजोर भू—अवस्थिति भएको स्थानमा ग्याबियन वालको निर्माण गर्ने। हिउँदमा नदीमा पानी भैरहेको वा वगिरहेको क्षेत्रवाट नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन नगर्ने। नदीको धार परिवर्तन हुने गरी स्रोत सङ्कलन नगर्ने। खोलाको सतह भन्दा गहिरो हुने गरी नदीजन्य पदार्थहरू निकाल्न नदीने।

खोलाको पानीको सतहभन्दा गहिरो हुने गरी खोला किनारबाट स्रोत उत्खनन् नगर्ने। वर्षा याममा नदीको वहाव हुने किनारदेखि करीब ५ मि. छोडेर मात्र उत्खनन् गर्ने। उपरोक्त स्रोतहरू सङ्कलन कार्य गर्दा समय, परिमाण आदि सबै उपलब्ध विषयवस्तुहरूलाई गम्भीरताका साथ हेरी त्यस सम्बन्धमा सङ्कलनकर्ता, ठेकेदार र कामदारलाई तालिम दिई सङ्कलन गरिने छ। त्यसरी सङ्कलन गर्दा निस्केका उप—उत्पादन (प्रयोग नहुने हरूलाई उचित व्यवस्थापन गरिने छ।

२.२.७ उत्खनन्/सङ्कलन गरिने समय

प्रस्तावित ढुङ्गा गिट्टी बालुवा उत्खनन्/सङ्कलन कार्यको लागी समय सिमा तोकिएको छ। उत्खनन्/सङ्कलन र ढुवानी कार्य गर्दा ध्वनि प्रदूषण हुने हुँदा विहान सूर्योदय देखि बेलुका सूर्यास्त सम्म मात्र उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्ने र वर्षाको बेलामा (असार, श्रावण र भदौ महिना) उत्खनन् गरिने छैन।

२.२.८ आवश्यक जनशक्ति

प्रस्तावित नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्न प्रत्यक्ष रुपमा ८ जना मसिन चालक र अप्रत्यक्ष करिव ३० जना टिप्पर चालक आवश्यक रहने देखिन्छ। मसिन चालक र टिप्पर चालक आवस्यकता अनुसार थप गरिनेछ।

२.२.९ जग्गा

उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव गरिएको विभिन्न वगर क्षेत्रहरुको जम्मा जग्गाको क्षेत्रफल करिव ५,८६,९४५ वर्ग.मि. रहेको छ। नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गरिने उत्खनन् क्षेत्रको विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २-५: उत्खनन्/सङ्कलन गरिने क्षेत्रको विवरण

उत्खनन् क्षेत्र	औसत लम्बाइ (मि.)	औसत चौडाइ (मि.)	क्षेत्रफल (वर्ग मि.)	अवस्थिति
उत्खनन् क्षेत्र १ सिपाघाट वडा नं.६	९४१	१४३.१४	१,३५,४१४	२७°४४'५.८४"N ८५°३६'४१.६२"E
उत्खनन् क्षेत्र २ कुन्तावेशी वडा नं.७	१२००	७५.३३	९०,३९८	२७°४३'४०.४५"N ८५°३७'१४.४३"E
उत्खनन् क्षेत्र ३ रायावारी घाट वडा नं.९	९५५	१४७.५९	१,४०,९४७	२७°४३'१९.०९"N ८५°३८'३.६३"E
उत्खनन् क्षेत्र ४ जोगीटार वडा नं.१०	११३८	१५७.९	१,७९,६८८	२७°४२'३६.७८"N ८५°३९'५७.०१"E
उत्खनन् क्षेत्र ५ साण्डी बेशी वडा नं.१२	६०१	६७.३८	४०,४९८	२७°४०'५.२१"N ८५°४१'३५.७८"E
जम्मा क्षेत्रफल			५,८६,९४५	

परिच्छेद ३. प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाइएको विधि

यस अध्ययनको अध्ययन विधि, पद्धति र प्रक्रिया बागमती प्रदेशले जारी गरेको वातावरणीय संरक्षण ऐन, २०७७ र स्वीकृत कार्यसूची तथा क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन अनुसार गरिएको हो । प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनको लागी निम्नअनुसारको विधि अपनाई तयार गरिएको हो।

३.१ सन्दर्भ ग्रन्थ पुनरावलोकन/पूर्व कार्य पुनरावलोकन

सन्दर्भ सामाग्रीहरूको पुनरावलोकनमा उपलब्ध सन्दर्भ सामाग्रीहरूको पुनरावलोकन, नक्साहरू अध्ययन र व्याख्या विश्लेषण तथा प्रस्तावित कार्यबाट पर्न सक्ने जैविक, भौतिक, सामाजिक आर्थिक प्रभावहरू पहिचानको लागी प्रभाव पहिचान प्रश्नावली एवं निर्माण स्थलहरूको विवरणको लागी विवरण फाराम तयारी गरी ती सामाग्रीहरूको अन्तिम रूप दिने कार्य गरिएको थियो ।

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार पार्न सम्बन्धित नियम कानुनहरू, निर्देशिका तथा दस्तावेजहरू, सम्बन्धित क्षेत्रका प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरू योजना सम्बन्धित विगतका वातावरणीय प्रतिवेदनहरू, विभिन्न प्रकाशित तथा अप्रकाशित स्रोतहरू जस्तैः प्रदेश सरकार, नगरपालिका, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागका प्रकाशन तथा अन्य क्षेत्रहरूबाट प्रकाशित प्रतिवेदनको समीक्षा गरी पुनरावलोकन गरिएको थियो।

३.२ प्रस्तावको प्रभाव क्षेत्र पहिचान

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनका लागी आयोजना कार्यान्वयन चरणमा प्रभाव पर्ने क्षेत्रलाइ वर्गीकरण गरेर प्रभावहरू पहिचान गर्दछ। वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कनका लागी क्षेत्र निर्धारणले प्रस्तावको कार्यान्वयन चरणमा प्रस्ताव क्षेत्रमा पर्न सक्ने प्रभावहरू मध्यनजर गर्दै प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र निर्धारण गरिएको थियो। प्रभावहरूमा निर्भर रहेर प्रस्ताव क्षेत्रमा उत्खनन्/सङ्कलन गतिविधिहरूको कारण पर्न सक्ने प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रहरूको क्षेत्र निर्धारण तपसिल अनुसार गरिएको छ।

<u>प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र</u>

प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रबाट नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गरिने क्षेत्रहरु सिमित क्षेत्रफलका छन्। नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गरिने क्षेत्रबाट ५० मिटर सम्म र पहुँच मार्गको परिधिलाई प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रूपमा निर्धारण गरी अध्ययन गरिएको हो ।

यस क्षेत्रमा आयोजनाको गतिविधिले भौतिक, जैविक र सामाजिक तथा सांस्कृतिक वातावरणलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पर्ने हुनाले यस क्षेत्रको अध्ययन गरिएको छ । उत्खनन्/सङ्कलन क्रममा मेसिनरीको प्रयोगबाट आउने आवाज तथा ढुवानी चरणमा गाडीहरूको आवत जावतबाट पर्न सक्ने प्रभावको दूरीलाई आधार मानेर प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको निर्धारण गरिएको छ ।

अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र

प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रभन्दा बाहिर २०० मिटर सम्मको क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रूपमा लिइएको छ । पानीको आपूर्ति, ऊर्जा आपूर्ति, फोहरमैला व्यवस्थापन, आदिलाई प्रस्ताव कार्यान्वयनले प्रभाव पर्ने हुनाले यस अनुसार २०० मि. वरपरको क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ ।

समग्र प्रभाव क्षेत्र

सामाजिक र आर्थिक दृष्टिकोणबाट आयोजनाको प्रभाव कम हुने क्षेत्र यस वर्ग मा पर्दछ | यस क्षेत्रमा प्रस्ताव कार्यान्वयन हुँदा पर्ने आर्थिक गतिविधि, बजार संग सम्बन्धित कार्यहरु हुँने भएकाले यस क्षेत्रमा उत्खनन्/सङ्कलन कार्य सँग सम्बन्धित गतिविधि कम हुने गर्दछ| आयोजना संचालन हुने क्षेत्रको २०० मि. दूरी देखि नगरपालिकाको प्रशासनिक सिमासम्मको बाँकी क्षेत्रलाई कम प्रभाव क्षेत्रको रूपमा लिइएको छ ।

आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रलाई तल तालिका र चित्रमा देखाइएको छ ।

तालिका ३-१ : आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रको रेखाङ्कन

१	प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र (प्र.प्र.क्षे.)	उत्खनन् तथा सङ्कलन क्षेत्र र उत्खनन् गरिएको नदीजन्य पदार्थ थुपार्ने क्षेत्र र आसपासक ५० मि. दूरी सम्म पर्ने क्षेत्रलाई लिइएको छ।
२	अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र (अ.प्र.क्षे.)	प्र.प्र.क्षे. भन्दा बाहिर सवैतिर २०० मि. दूरी सम्म पर्ने क्षेत्रलाई अ.प्र.क्षे. का रुपमा लिइएको छ।
३	समग्र प्रभाव क्षेत्र (स.प्र.क्षे.)	आयोजना संचालन हुने क्षेत्रको २०० मि. दूरी देखि नगरपालिकाको प्रशासनिक सिमासम्मको क्षेत्रलाई स.प्र.क्षे. को रुपमा लिइएको छ।

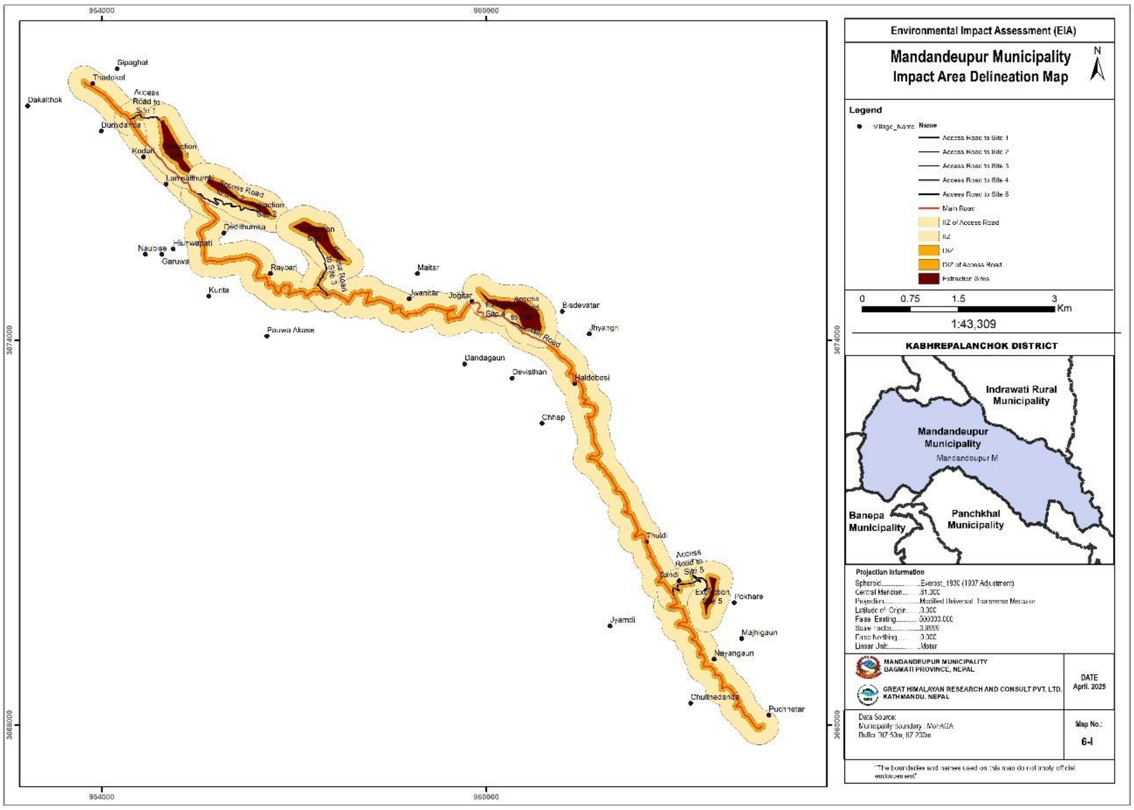

चित्र ३-१ : प्रभाव क्षेत्रको वर्गीकरण नक्सा

३.३ प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको भौगोलिक अवस्था, अवस्थितिका साथै वातावरणको जानकारी प्राप्त गर्नका लागी विभिन्न नक्साको आधार लिइएको थियो । त्यस्तै प्रस्ताव स्थलको टोपो नक्साको अध्ययन गरि प्रस्तावित स्थल पहिचान गरी उक्त कार्यबाट प्रभाव पर्ने स्थानीय तहहरूको जानकारी नक्साबाट लिइएको थियो ।उत्खनन्/सङ्कलन गर्ने क्षेत्र पहिचान, हालको अवस्था तथा त्यस क्षेत्रमा रहेको परिमाण मापन गर्न ड्रोनको प्रयोग गरिएको थियो। साथै, विभिन्न स्रोतहरूबाट प्रकाशित भू-बनौट, भौगोलिक स्थिति, भू-उपयोग, भू-क्षमता तथा अध्ययनसँग सम्बन्धित नक्साहरूको अध्ययन पनि गरिएको थियो ।

३.४ स्थलगत अध्ययन

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रमा अध्ययन टोलीद्वारा स्थलगत भ्रमण गरी प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको जैविक, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरणबारे आधारभूत तथा आवश्यक जानकारी लिइएको छ । त्यस्तै प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरणको जानकारीको लागी चेक लिष्ट, प्रश्नावली, मुख्य सूचनादाता अन्तर्वार्ता

पनि थियो र सोही बमोजिम प्रस्ताव क्षेत्रको पुनरावलोकन, अध्ययन र तथ्याङ्क समेत सङ्कलन गरिएको थियो ।

३.४.१ भौतिक वातावरणमा सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य

यस प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा सर्वेक्षण गरिएको थियो । आयोजनाको भौतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन गर्नको लागी क्षेत्र अवलोकन (Field Observation), ड्रोन सर्वे र पैदल सर्वेक्षण (Walk around Survey) गरी प्रस्ताव स्थलहरुको हाल को अवस्था, मौजुदा परिमाण, पहुँच मार्गको अवस्था, नदीको धारको अवस्था, जल उत्पन्न प्रकोप, भूमि स्थिरता, फोहर व्यवस्थापन अवस्था, खाने पानीको अवस्था बारेमा तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको थियो र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट प्रत्यक्ष पर्न सक्ने अन्य भौतिक प्रभावहरूका बारेमा पनि जानकारी लिइएको थियो । वायुको गुणस्तर मापन गर्नको लागी IQAIR(Air Visual Pro Air Quality Monitor) प्रयोग गरिएको थियो । ध्वनिको तह मापन गर्नको लागी ध्वनि तह मापन यन्त्र प्रयोग गरिएको थियो । पानीको गुणस्तर जाँच गर्नको लागी नमुना सङ्कलन गरी प्रयोगशालामा परीक्षण गरिएको थियो ।

३.४.२ जैविक वातावरण

प्रस्तावित क्षेत्र र वरपर रहेका जैविक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलनको लागी क्षेत्र अवलोकन (Field Observation) र पैदल सर्वेक्षण (Walk around Survey) गरिएको थियो र चेकलिष्ट र प्रश्नावलीद्वारा जैविक वातावरणको विस्तृत जानकारी लिइएको थियो। जलचर संग सम्बन्धित तथ्यांक सङ्कलनका लागी प्रस्ताव क्षेत्र नजिक रहेको माझी समुदायमा तथ्यांक सङ्कलन गरिएको थियो। साथै प्रस्ताव क्षेत्र वरपर पाइने जीवजन्तु, चराचुरुङ्गी र उभयचर/सरीसृपहरु जानकारी लिन इलाका वन कार्यालय र स्थानीय बासिन्दाहरुसंग छलफल गरिएको थियो।

३.४.३ सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य

प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्रहरुको वरपरको केही घरहरूको घरधूरी सर्वेक्षण गरी आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी विवरण लिइएको थियो। प्रस्ताव क्षेत्रको सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण अध्ययनका लागी स्थलगत अवलोकन, चेकलिस्ट र प्रश्नावलीद्वारा गरिएको थियो। विस्तृत जानकारीका लागी आयोजना क्षेत्र वरपर रहेका सामुदायिक समूहहरूसित अन्तरक्रिया गरिएको थियो ।

३.५ सङ्कलित नमुना पानीको प्रयोगशाला अनुसार विश्लेषण

पानीको गुणस्तर जाँच गर्नको लागी नमुना सङ्कलन गरी प्रयोगशालामा परीक्षण गरिएको थियो। नमुना बोतलहरूमा स्रोतबाट पानी सिधैं जम्मा गरिएको थियो र विश्लेषणको लागी प्रयोगशालामा लगिएको थियो । अध्ययन अन्तर्गत प्यारामिटर र मापन विधि तालिका ३-२ अनुसार गरिएको थियो ।

तालिका ३-२ : अध्ययन प्यारामिटर र मापन विधि

सि.न.	पानीको गुणस्तर	ईकाइ	इन्द्रावती नदी	मापन गरिएको यन्त्र
१.	रंग	TCU	१५	Spectrophotometric Method
२.	बिद्युतिय सुचालन	µS/cm	२८७	EC Meter
३.	अम्लियपना (पि.यच.)-२४ डिग्री सेन्टीग्रेड		७.१	pH Meter
४.	टोटल सोलिड्स	mg/L	८७२	Gravimetric Analysis
५.	टर्बिडीटी	mg/L	१०	Turbidity Meter
६.	अमोनिया	mg/L	४.८	Spectrophotometer
७.	क्लोराइड	mg/L	३.४०	Mohr method
८.	फलाम	mg/L	२.१२	Titration Method
९.	नाईट्रेड-यन	mg/L	१२.७२	Spectrophotometer
१०.	टोटल हार्डनेस	mg/L as $CaCO_3$	२९०	Colorimetric Titration Method
११.	कोलिफर्म		Positive	Membrane Filtration

३.६ प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण

प्रस्तावित क्षेत्रको स्थलगत अध्ययनपछि भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणमा सङ्कलित तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरिएको थियो । तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण उत्खनन्/सङ्कलन कार्य चरणमा पर्ने प्रभावको परिमाण, सिमा र अवधिको आधारमा गरिएको छ। यसबाहेक, प्रभावहरू प्राथमिकताका आधारमा पहिचान गरी महत्वपूर्ण प्रभावहरू प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको हो र प्रत्येक प्रभावको लागी न्यूनीकरण उपाय र अनुगमन योजना वर्णन गरिएको छ। स्थलगत अध्ययनको क्रममा प्राप्त सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणमा तथ्याङ्क र जानकारी प्रशोधन गरी सरल र स्पष्ट रूपमा प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

यसबाहेक, प्रभाव मूल्याङ्कनको लागी राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० अनुसार गरिएको छ।

३.७ प्रभावको पहिचान, आकलन तथा उल्लेखनीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा अपनाइएको विधिः

पहिचान गरिएका सम्भाव्य अनुकूल र प्रतिकूल प्रभावहरूको स्थानीय वातावरणमा भविष्यमा हुन सक्ने परिवर्तनहरूको अनुमान वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० बमोजिम गरिएको हो ।

राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५० बमोजिम प्रभावलाई प्रकृति (Nature), मात्रा (Magnitude), सिमा (Extent), र समयावधि (Duration) मा वर्गीकरण गरिए बमोजिम प्रकृतिलाई प्रत्यक्ष (Direct) र अप्रत्यक्ष (Indirect) मात्रालाई उच्च, मध्यम र न्यून सिमालाई स्थानीय, स्थान विशेष र क्षेत्रीय र अवधिलाई दीर्घकालीन, मध्यम र अल्पकालीन गरी ३ भागमा विभाजन गरी विश्लेषण गरिएको छ । यसमा गरिने मापन तल दिइएको छ।

तालिका ३-३ : तथ्याङ्क मापनको तालिका

परिणाम	मान	सिमा	मान	समयावधि	मान
उच्च	६०	क्षेत्रीय	६०	दीर्घकालीन	२०
मध्यम	२०	स्थानीय	२०	मध्यकालीन	१०
न्यून	१०	क्षेत्र विशेष	१०	अल्पकालीन	०५

स्रोतः राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०

प्रस्तावले पर्ने प्रभावहरूका लागी परिणाम, सिमा र समयावधि छुट्टाउन तलका विधिहरूको प्रयोग गरिएको छ ।

परिणामः यो Scale of severity of change को आधारमा उच्च, मध्यम र न्यून परिणाममा छुट्टाइएको छ।

भौगोलिक मापनः यदि कार्यको प्रभाव प्रस्ताव क्षेत्रमै छ भने यसलाई क्षेत्र विशेष नाम दिइएको छ, यदि यस कार्यको प्रभाव प्रस्ताव क्षेत्रको नजिकै सम्म, स्थानीय रूपमा सीमित भए स्थानीय र क्षेत्रगत रूपमै प्रभाव पर्ने भए क्षेत्रीय नाम दिइएको छ ।

अवधिः यसको मापन निम्न अल्पकालीन (३ वर्षभन्दा कम), मध्यम अवधि (३ देखि २० वर्ष) र दीर्घकालीन (२० वर्ष देखि माथि) को आधारमा गरिएको छ ।

यसैगरी, महत्वका प्रभावहरू (Significant impact) हरुको निर्क्योल गर्न तल दिइएका Cumulative scores को प्रयोग गरिएको छ ।

तालिका ३-४ : प्रभावको महत्व मापनको तरिका

जम्मा मान	प्रभावको महत्व
७५ भन्दा माथि	उच्च महत्वपूर्ण
४५ देखि ७५ सम्म	मध्यम महत्वपूर्ण
४५ भन्दा तल	न्यून महत्वपूर्ण

स्रोतः राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०

३.८ प्रतिवेदनको तयारी

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को अनुसूची ६ अनुसार तयार पारिएको छ ।

३.९ सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सुनुवाइः

सर्वप्रथम त क्षेत्र निर्धारण अध्ययन प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउन र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उक्त क्षेत्र वरिपरिका समुदायमा पर्न सक्ने सकारात्मक प्रभावको उपभोग र नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका लागी उक्त क्षेत्रको समुदायबाटै राय सुझाव सङ्कलन गरी सम्बन्धित समुदायबाट सही सूचना र अधिकतम सूचना लिन सम्पूर्ण वातावरणीय प्रभावहरूको लेखाजोखा गर्न मिति **२०८१/१२/२१** गते **"गोरखापत्र"** राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाहरूबाट लिखित रायसुझावहरू खोज्दै वातावरणीय संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची १२ अनुसारको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरिएको थियो । नगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय तथा अन्य सार्वजनिक स्थानहरू आदिका सूचना बोर्डमा सार्वजनिक सूचनाका प्रतिहरू टाँसिएको थियो । यद्यपि उक्त सूचना अनुसार लिखित तथा मौखिक कुनै सुझावहरू प्राप्त भएनन् । सम्पूर्ण अध्ययन सकेर वन तथा वातावरण मन्त्रालयमा कार्यसूची र क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन पेश गरिएको

थियो । पेश गरिएको कार्यसूची तथा क्षेत्र निर्धारणको प्रतिवेदन २०८२/०२/२३ गतेका दिन मन्त्रालयबाट स्वीकृति भएको थियो।

वन तथा वातावरण मन्त्रालय, बागमती प्रदेश द्वारा कार्यसूची तथा क्षेत्र निर्धारणको प्रतिवेदन स्वीकृत पश्च्यात जिल्ला समन्वय समिति, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, प्रभावित वडा कार्यालय, टोल सुधार समिति, विभिन्न राजनीतिक दल, स्थानीयवासीहरुबाट रायसुझाव लिन मिति २०८२/०२/२८ गते "**प्रभाव दैनिक राष्ट्रिय दैनिक**" पत्रिकामा सार्वजनिक सुनुवाई सम्बन्धि सूचना प्रकाशित गरिएको थियो।

मिति २०८२/०३/०१ गते आयोजना गरिएको सार्वजनिक सुनुवाइमा उपस्थितिका लागी स्थानीय निकायका निर्वाचित जनप्रतिनिधि सँगै अन्य सरोकारवालाहरू, स्थानीय संघ संस्था, छिमेकीहरूलाई प्रस्तावित स्थलको परिसरमा आमन्त्रित गरिएको थियो । सो अवसरमा स्थानीयवासी, सार्वजनिक संघ — संस्था, सरोकारवालाहरुबाट उठेका सल्लाह, सुझावहरूलाई समावेश गर्दै प्रतिवेदन तयार गरियो । यस्तै गरेर सोही अवधिमा विभिन्न विषयगत विज्ञहरूद्वारा प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक र सामाजिक-आर्थिक वातावरण सम्बन्धी अध्ययन सम्पन्न गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

यस पश्चात् स्थानीयवासी, संघ - संस्था तथा छरछिमेकको यस प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट पर्न गएको र आउँदा दिनमा पर्न सक्ने प्रभावको बारेमा राय, सुझावका मिति २०८२/०३/०२ गतेका दिन स्थानीय राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका "**गोरखापत्र**" पत्रिकामा १५ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरि वडा कार्यालय र अन्य संघ-संस्थाहरुमा सार्वजनिक सूचना टाँस गरियो । यस पश्चात् स्थानीय निकाय तथा सरोकारवाला संस्थाबाट सिफारिस पत्र सङ्कलन गरियो।

३.९.१ सार्वजनिक सुनुवाई

बागमती प्रदेशले जारी गरेको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ बमोजिम निम्न प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा सो क्षेत्रको स्थानीय तथा प्रस्तावसँग सरोकार राख्ने सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया गर्न सार्वजनिक सुनुवाइ गर्नुपर्ने प्रावधान बमोजिम मिति २०८२/०३/०१ गते मण्डनदेउपुर नगरपालिका, नगरपालिकाको सभा हलमा सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम गरेको थियो । सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रमका केही तस्वीरहरु तथा सो सार्वजनिक सुनुवाइमा उठेका कुरालाई क्रमशः तल प्रस्तुत गरिएको छ भने उक्त सार्वजनिक सुनुवाइमा नगरपालिकाको जनप्रतिनिधिहरु, जिल्ला समन्वय समिति, प्रहरी

चौकी, सव डिभिजन वन कार्यालय तथा विभिन्न स्थानीय संघ संस्था स्थानीयहरूको प्रतिनिधि हुने गरी कुल ३४ जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

तालिका ३-५ : सार्वजनिक सुनुवाइको क्रममा उठेका मुख्य सवालहरू

क.श.	सार्वजनिक सुनुवाइमा उठेका सवालहरू	समावेश परिच्छेद
१.	उत्खनन् कार्य वातावरणमैत्री तरिकाले गरिनुपर्ने	परिच्छेद ८
२.	सिमाना विवाद भएका स्थानहरुमा उत्खनन् सङ्कलन गर्दा स्थानीयको रायसुझाव लिइनुपर्ने	परिच्छेद ८
३.	खोला नियन्त्रण कार्यलाई प्राथमिकता दिइनुपर्ने	परिच्छेद ८
४.	उत्खनन् गर्नु पूर्व pre measurement र post measurement गरिनुपर्ने	परिच्छेद ८
५.	उत्खनन् कार्य गर्दा ध्वनि, वायु तथा पानी प्रदूषण गर्न नहुने	परिच्छेद ८

चित्र ३-२: सार्वजनिक सुनुवाइको तसविरहरू

३.९.२ सूचना प्रकाशन र सुझाव सङ्कलन :

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउन र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उक्त क्षेत्र वरिपरिका समुदायमा पर्न सक्ने सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीकरण र नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका लागी उक्त क्षेत्रको समुदायबाटै राय सुझाव सङ्कलन गरि सुशासनको प्रत्याभूति गराउन र सम्बन्धित समुदायबाट सही सूचना र अधिकतम सूचना लिन सम्पूर्ण वातावरणीय प्रभावहरूको लेखाजोखा गर्न मिति **२०८२/०३/०१** गते **"गोरखापत्र"** राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाहरूबाट लिखित रायसुझावहरू खोज्दै वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को अनुसूची ५ नियम ४ को उपनियम (४) अनुसारको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरिएको थियो । नगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय तथा अन्य सार्वजनिक

स्थानहरूको सूचना बोर्डमा सार्वजनिक सूचनाका प्रतिहरू टाँस गरिएको थियो । उल्लिखित स्थानमा सूचनाको टाँसको पुष्टी गर्न मुचुल्का र सूचना टाँसको जानकारी सङ्कलन गरिएको थियो। सार्वजनिक सूचना र सूचना टाँसको जानकारीको पत्र अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ ।

३.९.३ छलफल तथा परामर्श :

आयोजना प्रभावित क्षेत्रका मानिस र प्रभावित संस्थागत सरोकारवाला निकायहरू साथै अन्य संस्थाहरूमा प्रश्नावली सर्वेक्षण मार्फत क्षेत्र निर्धारणका लागी प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावहरू र आवश्यक न्यूनीकरणका उपायहरूबारे विस्तृत जानकारी लिइएको छ । आयोजना क्षेत्रको २०० मिटर वरपरको क्षेत्रमा भएका स्थानीय बासिन्दाहरूसँग पनि प्रस्तावले पर्नसक्ने प्रभावहरू सम्बन्धी घरधुरी सर्वेक्षण गरिएको थियो । प्रस्तावका विषयमा स्थानीयवासीको मुद्दा, चिन्ता तथा सुझावहरू सरोकारवालाहरूको छलफल अनुसार गरिएको थियो ।

३.९.४ सुझाव समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदनको तयारीः

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन वातावरण संरक्षण ऐन २०७७ को अनुसूची १२, नियम ७ को उपनियम (५) अनुसार तयार पारिएको छ । यस मस्यौदा प्रतिवेदन उपर मूल्याङ्कन समितिले विभिन्न छलफल गरि लिखित तथा मौखिक सुझावहरू दिनेछ र पुनरावलोकन समितिहरूको लिखित र मौखिक सुझावहरू समेट्दै अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

परिच्छेद ४. प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, कानुन तथा मापदण्ड

यस प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, नियम, कानुन तथा मापदण्डहरूलाई क्रमशः यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.१ नेपालको संविधान

नेपालको संविधानले प्रत्येक व्यक्तिलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बॉच्ने हक हुनेछ भनी धारा ३० अन्तर्गत स्वच्छ वातावरणको हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ। त्यस्तै धारा ५१ को उपधारा छ मा राज्यका नीतिहरू अन्तर्गत प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, संवर्धन र उपयोगका सम्बन्धमा विभिन्न नीतिहरू अवलम्बन यस संविधानले गरेको छ । उपधारा छ (१) अनुसार राष्ट्रिय हित अनुकूल तथा अन्तरपुस्ता समन्यायको मान्यतालाई आत्मसात गर्दै देशमा उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत साधनको संरक्षण, संवद्र्धन र वातावरण अनुकूल दिगो रूपमा उपयोग गर्ने र स्थानीय समुदायलाई प्राथमिकता र अग्राधिकार दिंदै प्राप्त प्रतिफलहरूको न्यायोचित वितरण गर्ने नीति राज्यले अवलम्बन गर्ने छ । उपधारा छ (४) अनुसार राज्यले जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र नदीको व्यवस्थापन गर्दे दिगो र भरपर्दो सिंचाइको विकास गर्ने नीति लिएको छ । उपधारा छ (५) अनुसार जनसाधारणमा वातावरणीय स्वच्छता सम्बन्धी चेतना बढाई औद्योगिक एवं भौतिक विकासबाट वातावरणमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दे वन, जीवजन्तु, पक्षी, वनस्पति तथा जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्धन र दिगो उपयोगलाई राज्यले प्राथामिकता दिने छ । प्रकृति, वातावरण वा जैविक विविधता माथि नकरात्मक प्रभाव परेको वा पर्न सक्ने अवस्थामा नकरात्मक वातावरणीय प्रभाव निर्मूल वा न्यून गर्ने उपयुक्त उपायहरू अवलम्बन गर्ने नीति राज्यले लिएकोछ ।

त्यस्तै अनुसूची—८ स्थानीय तहको अधिकारको सूचीमा २१ मा जलाधार/ वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण रहेको छ।

यस्तै, प्रस्तावनाको कार्यान्वयनमा वातावरणीय अध्ययन गर्नु गराउनु संविधानले प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण तथा संम्बर्धनको सुनिश्चित गराउने सिद्ध कार्यविधि हो।

४.२ नीति, योजना र रणनीति

४.२.१ राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६

विकास र वातावरणबीच सन्तुलन कायम गर्दै दिगो विकासको लक्ष्य पूरा गर्ने सन्दर्भमा वातावरणसँग समबन्धित ऐन, नियम तथा अन्य क्षेत्रगत कानुनलाई निर्देश गर्न, अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरु समेत पूरा गर्न तथा सरकारी, गैरसरकारी संस्था, समुदाय र निजी क्षेत्र र संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका बीच वातावरण व्यवस्थापनमा समन्वय गर्न नयाँ राष्ट्रिय वातावरण नीतिको तर्जुमा गर्न आवश्यक रहेको हो । प्रदूषण नियन्त्रण, फोहोरमैला व्यवस्थापन र हरियाली प्रर्वद्धन गरी नागरिकको स्वच्छ र स्वस्थ वातवरणमा बाँच्न पाउने हकको सुनिश्चितता गर्ने लक्ष्य रहेको छ।

४.२.२ राष्ट्रिय सिमसार नीति. २०६९

दिगो विकास र वातावरणीय सन्तुलनका लागी स्वस्थ्य सिमसार भन्ने दूरदृष्टि सहित सिमसार क्षेत्रको संरक्षण र व्यबस्थापन गरि सिमसारजन्य स्रोतको दिगो तथा बुद्धिमत्तापूर्ण उपयोग गर्ने लक्ष्य सहित यस नीतिको तर्जुमा रहेको छ । सिमसार क्षेत्रको संरक्षण, पुर्नस्थापाना र प्राभाबकारी व्यबस्थापन गरी जैविक विविधता र वातावरण संरक्षण गर्ने, सिमसार क्षेत्र व्यबस्थापनमा सुशासन कायम गर्दै सरोकारवालाहरुको ज्ञान र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने यस नीतिको मुख्य उद्देश्य रहेको छ ।

४.२.३ फोहोरमैला व्यवस्थापन राष्ट्रिय नीति, २०७९

फोहोरमैला व्यवस्थापन राष्ट्रिय नीति, २०७९ को मुख्य उद्देश्य घरेलु, औद्यागिक र सेवा क्षेत्रबाट उत्पादन हुने फोहोरमैलाको व्याबस्थापान सम्बन्धी कानुन तथा मापदण्डलाई मार्गदर्शन गर्ने, फोहोरमैला बाट हुने वातावरणीय प्रदूषण र जनस्वास्थ्यमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण गर्नु, फोहोरमैला व्यबस्थापनमा संघिय एकाइहरुको भूमिका स्पष्ट गर्नु, फोहोरमैला व्यवस्थापनमा नवीनतम प्रविधिको उपयोग र लागानी प्रवर्द्धनलाई प्रोत्साहन गर्दै फोहोरलाई स्रोतको रुपमा परिचालन गरि अर्थतन्त्रमा योगदान गर्नु रहेको छ । फोहोरमैलाको दिगो व्यबस्थापनद्वारा नागरिकको स्वच्छ र स्वस्थ्य वातावरणमा बाँच्न पाउने हकको सुनिश्चित गर्ने यस नीतिको लक्ष्य रहेको छ ।

४.२.४ विपद जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५

प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपदबाट व्यक्तिको जीवन तथा सम्पति, स्वास्थ, जीविकोपार्जन तथा उत्पादनका साधनहरु, भौतिक एवं वातावरणीय सम्पदामा हुने क्षतीको उल्लेख्य रुपमा कम गर्नु यस नीतिको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ ।

४.२.५ राष्ट्रिय वन नीति, २०७५

यस नीतिको दूरदृष्टि "व्यवस्थित वन क्षेत्र र सन्तुलित पर्यावरण मार्फत नेपालको आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक समृद्धिमा योगदान" रहेको छ । त्यसैगरि यस नीतिको लक्ष्य वन, संरक्षित क्षेत्र, जलाधार, जैविक विविधता, जीवजन्तु र वनस्पतिको दिगो र सहभागितामूलक व्यवस्थापनबाट जीवजन्तु तथा सेवाको उत्पादन एवं मूल्य अभिवृद्धि र तिनको न्यायोचित वितरण गर्नु रहेको छ ।

४.२.६ राष्ट्रिय जलवायु नीति, २०७६

अन्तर्राष्ट्रिय सन्दर्भमा नेपालले जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पेरिस सम्झौता पक्षराष्ट्र भई राष्ट्रियरुपमा निर्धारित योगदान मार्गचित्र समेत पेश गरिसकेको छ । यस राष्ट्रिय जलवायु नीति,२०७६को लक्ष्य जलवायु उत्थानशील समाजको विकास गरी राष्ट्रको सामाजिक आर्थिक समृद्धिमा योगदान पुर्‍याउने रहेको छ।

४.२.७ जलस्रोत नीति, २०७७

राष्ट्रिय जलस्रोत नीति, २०७७ ले नदीजन्य पदार्थ सङ्कलनलाई नियन्त्रण र व्यवस्थापन गर्ने प्रावधान गरेको छ, सङ्कलन गर्दा नदीको प्राकृतिक बहाव, तटीय क्षेत्र, जलाधार र पारिस्थितिक प्रणालीमा नकारात्मक असर नपर्ने गरि वैज्ञानिक अध्ययन र योजना अनुसार मात्र उत्खनन् गर्नुपर्ने र नदीको दिगोपनामा क्षति नपुग्ने गरी सङ्कलन हुने गरि उत्खनन् गर्न व्यवस्था गरेको छ। संवेदनशील क्षेत्र र वातावरणीय दृष्टिले जोखिमयुक्त भूभागमा नदीजन्य पदार्थ सङ्कलन गरेको छ र स्थानीय तहलाई संलग्न गराई, नदीजन्य पदार्थको दिगो उपयोग, अनुगमन र व्यवस्थापन गर्ने नीति व्यवस्था गरेको छ।

४.३ ऐन

४.३.१ वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६

स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने प्रत्येक नागरिकको मौलिक अधिकारको संरक्षण गर्न, वातावरणीय प्रदूषण वा ह्रासबाट हुने क्षति बापत पीडितलाई प्रदूषकबाट क्षतिपूर्ती उपलब्ध गराउन, वातावरण र विकासबीच समुचित सन्तुलन कायम गर्न, प्रतिकूल, वातावरण र जैविक विविधतामा पने प्रतिकूल वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरण गर्न तथा जलवायु परिवर्तनको चुनौतीलाई सामना गर्नको लागी वातावरण संरक्षण सम्बन्धी प्रचलित कानुनलाई संशोधन र एकीकरण गर्नु यस ऐनको उद्धेश्य रहेको छ ।यस ऐनको परिच्छेद-२ मा वातावरणीय अध्ययन सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ ।

४.३.२ बागमती प्रदेशको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७

नेपालको संविधान धारा २०२ को उपधारा १ बमोजिम प्रदेश मन्त्रिपरिषदको सिफारिसमा प्रदेश प्रमुखबाट बागमती प्रदेशको वातावरण संरक्षण गर्न यो कानुनी व्यवस्था भएको हो । यस नियमको परिच्छेद-२ मा रहेको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था को दफा ३. अनुसार वातावरणीय अध्ययन गरी प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेः ऐनको दफा ३ को उपदफा (१) को प्रयोजनको लागी प्रस्तावकले अनुसूची-१ मा उल्लिखित प्रस्तावको हकमा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन, अनुसूची-२ मा उल्लिखित प्रस्तावको हकमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र अनुसूची-३ मा उल्लिखित प्रस्तावको हकमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ ।

४.३.३ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा २ घ(६) बमोजिम नगरपालिका वा नगरपालिकाले आफ्ना क्षेत्रभित्रका नदी नालाको ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको बिक्री तथा निकासी शुल्क दस्तुर सङ्कलन गर्न सक्ने कानुनी प्रावधान रहेको छ । वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापनका लागी स्थानीय निकायका वातावरण शाखा पुर्णरुपले जिम्मेवार रहने छन् भन्ने समेतको ब्यवस्था रहेकोछ । साथै दफा ६२ (क) बिक्री गर्न सक्नेमा १) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तुको बिक्री गर्न सक्नेछ भनि उल्लेख गरेको छ।

४.३.४ श्रम ऐन, २०७४

यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत नियममा उल्लिखित पारिश्रमिक वा सुविधा लिने दिने गरी वा यस ऐनमा उल्लेखित शर्त विपरित हुने गरी रोजगारदाता तथा श्रमिकबीच रोजगार सम्झौता यो ऐन विपरित मानिनेछ र सो हदसम्म त्यस्तो रोजगार बदर हुनेछ ।रोजगारदाताले श्रमिकलाई धर्म, वर्ण, लिङ्ग, जात जाति, उत्पादि, भाषा वा वैचारिक आस्था वा अन्य त्यस्तै आधार मध्ये कुनै कुराको आधारमा भेदभाव गर्न पाइने छैन । यस ऐन तथा अन्य कानुनको अधीनमा रही प्रत्येक श्रमिकलाई युनियन गठन गर्ने, संचालन गर्ने, त्यस्तो युनियनको सदस्यता लिने वा सो युनियनमा आबद्ध हुने वा ट्रेड यूनियन सम्बन्धी अन्य गतिविधिमा संलग्न हुने अधिकार हुनेछ।

४.३.५ बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६

बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन,२०५६ अनुसार परिच्छेद-२ बालबालीकालाई काममा लगाउन निषेध भए अनुसार ३. बालबालीकालाई काममा लगाउन नहुनेः (१) कसैले पनि चौध वर्ष उमेर पूरा नगरेका बालबालीकालाई श्रमिकको रुपमा काममा लगाउनु हुँदैन ।

(२) कसैले पनि बालबालिकालाई अनुसूचीमा उल्लिखित जोखिमपूर्ण व्यवसाय वा काममा

लगाउनु नहुने ४. बालबालिकालाई इच्छा विरुद्ध काममा लगाउन नहुनेः कसैले पनि बालबालिकालाई, फकाई वा झुक्याएर वा कुनै प्रलोभनमा वा डर, त्रास वा दवाबमा पारी वा अन्य कुनै तरिकाले निजको इच्छा विरुद्ध श्रमिकको रुपमा काममा लगाउनु हुँदैन ।

४.३.६ प्रदेश जलचर संरक्षण र व्यवस्थापन ऐन, २०७६

यस ऐनको परिच्छेद -२ अन्तर्गत जलचर व्यवस्थापन तथा नागरिकको अधिकार शिर्षकमा जलचर समान्न तथा मार्न प्रतिबन्ध, प्रदेश सरकारको दायित्व, विष प्रयोग गर्न नहुने, नागरिकको अधिकार र परिच्छेद -३ मा दण्ड तथा सजाय सम्बन्धीका प्राबधान उल्लेख गरिएको छ ।

४.३.७ प्रदेश राष्ट्रिय वन ऐन, २०७६

प्रदेश राष्ट्रिय वन ऐन प्रदेश सभाले प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वनको संरक्षण र सुव्यवस्था गर्न बनाएको ऐन हो । प्रदेश राष्ट्रिय वन ऐन, २०७६ अनुसार वनपैदावारलको आवश्यकताको परिपुर्ती, सदुपयोग, स्वस्थ्य वातावरण प्रबर्द्धन र वातावरणीय सेवा प्रवाह गर्न राष्ट्रिय वन, भू-तथा जलाधार , जैविक विविधता, जीवजन्तु तथा वनस्पतिको संरक्षण तथा व्यवस्थापनका लागी समुदायद्वारा व्यवस्थित विभिन्न वन व्यबस्थापन पद्धति अपनाई प्रदेशको समृद्धि, सामाजिक तथा आर्थिक

बिकासमा टेवा पुर्याउन र निजी तथा सार्बजनिक जग्गामा वनकोविकास र प्रबर्द्धनको लागी कानुनी व्यवस्था गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

४.३.८ वन ऐन, २०७६

वन ऐन, २०७६ अनुसार वन क्षेत्र भन्नाले निजी स्वामित्वको हक भोगको र प्रचलित कानुनले अन्यथा व्यवस्था गरेको बाहेकको वन सिमाना लगाइएको वा नलगाइएको, वनले घेरिएको वा वनभित्र रहेको घाँसे मैदान, खर्क, हिउँले ढाकेको वा नढाकेको नाङ्गो पहाड, बाटो, पोखरी, ताल तलैया, सिमसार, नदी, खोलानाला, बगर, पर्ती वा ऐलानी जग्गाले ओगटेको क्षेत्र सम्झनु पर्छ । यो ऐनको दफा ३ अनुसार कसैले पनि जग्गा प्रयोगको ढाँचा परिवर्तन गर्न सक्दैन, वन जग्गा प्रयोग गर्न र जग्गा सट्टापट्टामा लिन नेपाल सरकारको अनुमति बिना लिन सक्दैन । यो ऐनको दफा ४२ अनुसार राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजना, लगानी बोर्डबाट लगानी स्वीकृत भएको योजना, राष्ट्रिय गौरवका आयोजना सञ्चालन गर्न वनक्षेत्रको प्रयोग गर्नु बाहेक अन्य कुनै पनि विकल्प नभएमा र प्रचलित कानुन बमोजिमको वातावरणीय परीक्षणबाट त्यस्तो योजना सञ्चालन गर्दा वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल असर नपर्ने देखिएमा नेपाल सरकारले त्यस्तो योजना सञ्चालन गर्नको निमित्त राष्ट्रिय वनको कुनै भाग प्रयोग गर्न तोकिए बमोजिम स्वीकृति दिन सक्नेछ । त्यसैगरी यो ऐनको दफा ४२ को उपदफा २ अनुसार योजना सञ्चालनको लागी वनक्षेत्र उपलब्ध गराउँदा जति वनक्षेत्र प्रयोग गर्नु पर्ने हो कम्तीमा त्यति नै क्षेत्रमा रूख रोप्नको लागी सम्भव भएसम्म आयोजनास्थलको नजिक पर्ने राष्ट्रिय वनक्षेत्रसँग जोडिएको र समान भौगोलिक र पारिस्थितिकीय क्षेत्रमा पर्ने तथा वनको विकास गर्न सकिने भू-बनोट भएको जग्गा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

४.३.९ विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४

यो ऐन विपद व्यवस्थापनका सबै क्रियाकलापको समन्वयात्मक र प्रभावकारी रुपमा व्यवस्थापन गरि प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपदबाट सर्बसाधारणको जीउज्यान र सार्बजनिक, निजी तथा व्यक्तिगत सम्पति, प्राकृतिक एवं सांस्कृतिक सम्पदा र भौतिक संरचनाको संरक्षण गर्न यस ऐनमा उल्लेख गरिएको छ ।

४.३.१० बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५

यस ऐनको दफा ६६ ले बालबालिका विरुद्धको कसुर सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । दफा ३ देखि १५ सम्म बालबालिकाको अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ ।

४.३.११ जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५

यस ऐनको दफा ४० को उपदफा १ मा ध्वनि, वायु, जल, तथा दृश्य प्रदूषणले जनस्वास्थ्यमा पर्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नका लागी सङ्घीय कानुन बमोजिम नेपाल सरकारले यस सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण गर्न सक्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ ऐन त्यस्तै दफा ४१ मा सरसफाई तथा फोहोरमैला व्यबस्थापन सम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड बनाउने कुरा उल्लेख छ।

४.३.१२ संकटापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तराष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण ऐन, २०७३

यस ऐनको दफा ३ मा देर्लभ वा लोपोन्मुख वन्यजन्तु वा वनस्पति वा सो को नमुनाको कारोबार वा व्यापार गर्न वा गराउन नहुने कुरा उल्लेख गरिएको छ र दफा १३ मा संकटापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको प्राजती दर्ता गर्नु पर्ने प्राबधान रहेको छ ।

४.३.१३ फोहोर मैला व्यव्सथापन ऐन, २०६८

फोहरमैलाको प्रबन्ध गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहको हुनेः

१. फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्न स्थानान्तरण केन्द्र (ट्रान्सफर स्टेशन), ल्याण्डफिल साइट, प्रशोधन प्लाण्ट, कम्पोष्ट प्लाण्ट, बायो ग्यास प्लाण्ट लगायत फोहरमैलाको सङ्कलन, अन्तिम विसर्जन तथा प्रशोधनका लागी आवश्यक पर्ने पूर्वाधार तथा संरचनाको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहको हुनेछ ।

२. फोहरमैला व्यवस्थापन गर्ने दायित्वः (१) यस ऐन बमोजिम फोहरमैला व्यवस्थापन गर्ने गराउने दायित्व स्थानीय तहको हुनेछ । (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि हानिकारक फोहरमैला, स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला, रासायनिक फोहरमैला वा औद्योगिक फोहरमैला प्रशोधन र व्यवस्थापन गर्ने दायित्व निर्धारित मापदण्डको अधीनमा रही त्यस्तो फोहरमैला उत्पादन गर्ने व्यक्ति वा निकायको हुनेछ ।(३) कुनै उद्योग वा स्वास्थ्य संस्थाले हानिकारक फोहरमैला, स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला, रासायनिक फोहरमैला तथा औद्योगिक फोहरमैला प्रशोधन गरी बाँकी रहेको फोहरमैला तथा अन्य फोहरमैलाको व्यवस्थापन गरिदिन स्थानीय तहलाई अनुरोध गरेमा वा स्थानीय तहले निर्माण गरेको फोहरमैला व्यवस्थापन

स्थल प्रयोग गर्न माग गरेमा स्थानीय तहले निर्धारण गरे बमोजिमको सेवा शुल्क लिई फोहरमैलाको व्यवस्थापन गरिदिन वा फोहरमैला व्यवस्थापन स्थल प्रयोग गर्न दिन सक्नेछ।

५. फोहरमैलाको उत्पादन कम गर्नेः (१) कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायले कुनै काम कारोबार गर्दा उत्पन्न हुने फोहोरमैला यथाशक्य कम गर्नु पर्नेछ । (२) आफ्नो क्षेत्रभित्र विसर्जन हुन सक्ने फोहरमैलाको विसर्जन वा पुनः प्रयोगको व्यवस्था मिलाई बाँकी फोहरमैलामात्र निष्काशन गरी फोहरमैलाको परिमाणलाई घटाउनु प्रत्येक व्यक्ति, संस्था वा निकायको कर्तव्य हुनेछ।

४.३.१४ खानी तथा खनिज पदार्थ ऐन, २०४२

यस ऐनले खनिज पदार्थ उत्खनन् र व्यवस्थापनका लागि कानुनी आधार तय गरेको छ, जसमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थ पनि समेटिन्छन्। यस ऐन अनुसार कुनै पनि खनिज उत्खनन् कार्य गर्नुअघि अनिवार्य रूपमा अनुमति लिनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ र अनुमति बिना उत्खनन् गरेमा कार्य रोक्ने, उत्खनन् गरिएका पदार्थ जफत गर्ने, जरिवाना र क्षतिपूर्ति लिने प्रावधान राखिएको छ। अनुमति प्राप्त उत्खनन् कार्यमा विभागले नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने अधिकार पाएको छ र अनियमितता देखिएमा अनुमति रद्द वा कार्य रोक्न सक्ने व्यवस्था पनि छ।

४.३.१५ राष्ट्रिय संरक्षण ऐन, २०२९

राष्ट्रिय संरक्षण ऐन, २०२९ ले राष्ट्रिय निकुञ्ज वा वन्यजन्तु आरक्षको मुख्य क्षेत्रभित्र नदीजन्य पदार्थ (ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा)को उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्य पूर्ण रुपमा निषेध गरेको छ। सिमावर्ती क्षेत्रमा सीमित अनुमति तथा अनुगमन तथा व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने गरि व्यवस्था गरेको छ।

४.३.१६ भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९

यस ऐनले जलाधार क्षेत्रमार्फत अप्रत्यक्ष रूपमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ। यस ऐनले नेपाल सरकारलाई आवश्यक देखिएका भू—जलाधार क्षेत्रलाई संरक्षित क्षेत्र घोषणा गर्ने अधिकार दिएको छ, जसमा नदी र नदी किनारका भू—भागहरू पनि समेटिन्छन्। संरक्षित क्षेत्रभित्र जलाधार संरक्षण अधिकृतले बाँध, तटबन्ध, ढल, पोखरी, चेकड्यामजस्ता संरचना निर्माण तथा वृक्षारोपण र वनस्पति संरक्षणका काम गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ, जसले नदी कटान, बाढी तथा भू—क्षय नियन्त्रणमा सहयोग पुऱ्याउँछ। यसै गरी, व्यक्तिगत जग्गा भएमा पनि

भूमिको उचित उपयोग प्रणाली लागू गरी खेती वा वृक्षारोपण गराउन सकिने र प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग दिन सकिने व्यवस्था गरिएको छ। संरक्षित क्षेत्रभित्र ढुंगा, बालुवा उत्खनन्, वनस्पति नष्ट गर्ने वा नदी तथा वातावरणीय सन्तुलन बिगार्ने गतिविधि निषेध गरिएको छ। ऐनले यसरी संरचनात्मक सुधार, वनस्पति संरक्षण, निषेधात्मक प्रावधान र प्रशासनिक संयन्त्रमार्फत नदी र आसपासको जलाधारलाई दीगो रूपमा सुरक्षित गर्ने आधार तयार गरेको छ।

४.३.१७ जलचर संरक्षण ऐन, २०१९

देशभरका नदी, खोला, ताल, पोखरी, जलाशय, सिमसार आदि जलस्रोतभित्र पाइने जलचर जीवहरूको संरक्षणलाई सुनिश्चित गर्न कानुनी आधार दिएको छ। यस ऐनले जलचर समात्ने वा मार्ने प्रयोजनका लागी विद्युत् करेन्ट, विस्फोटक पदार्थ वा विष प्रयोग गर्न निषेध गरेको छ, जसले जलचरको जीवन र नदीको पारिस्थितिकीय सन्तुलनमा गम्भीर असर पार्छ। साथै, सरकारले वा सम्बन्धित निकायले आवश्यक ठानेमा कुनै निश्चित जलचर प्रजाति वा कुनै जलस्रोतमा जलचर समात्ने कार्यलाई निश्चित अवधिसम्म प्रतिबन्ध गर्न सक्ने अधिकार पाएको छ। यस ऐनले सुरक्षित विष प्रयोग प्राविधिक सिफारिस सहित मात्र गर्न सकिने व्यवस्था गर्दै प्रदेश र स्थानीय तहलाई पनि आफ्नो क्षेत्रभित्र जलचर संरक्षण गर्ने जिम्मेवारी दिएको छ। यसरी, ऐनले जलचरको संरक्षण, दिगो उपयोग र जलस्रोतको पारिस्थितिकीय सन्तुलनलाई कानुनी सुरक्षा प्रदान गरेको छ।

४.४ नियमावली

४.४.१ वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७

वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा ४४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले देहायका नियमहरू बनाएको छ।यस नियमको परिच्छेद-२ मा रहेको वातावरणीय अध्ययन को दफा ३ .अनुसार वातावरणीय अध्ययन गर्नु पर्नेः ऐनको दफा ३ को उपदफा (१) को प्रयोजनको लागी प्रस्तावकले अनुसूची-१ मा उल्लिखित प्रस्तावको हकमा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन, अनुसूची-२ मा उल्लिखित प्रस्तावको हकमा प्ररम्भिक वातावरणीय परीक्षण र अनुसूची-३ मा उल्लिखित प्रस्तावको हकमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ भनी व्यवस्था गरिएको छ।

४.४.२ फोहोर मैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७०

यस नियमावली को परिच्छेद-३ मा फोहोरमैला पृथकीकरण तथा व्यवस्थापन अनुसार

१. स्थानीय निकायले ऐनको दफा ६ बमोजिम कम्तीमा जैविक र अजैविक लगायतका फोहरमैलालाई स्रोतमै छुट्याउने गरी तोक्दा हानिकारक वा रासायनिक फोहरमैलालाई छुट्टाछुट्टै पृथकीकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने गरी तोक्नु पर्नेछ । यसरी तोकिएकोमा फोहरमैला उत्पादन गर्ने व्यक्ति, संस्था वा निकायले सोही बमोजिम पृथकीकरण गर्नु पर्नेछ ।
२. उपनियम (१) बमोजिम पृथकीकरण गरिएको रासायनिक वा हानिकारक फोहरमैला व्यवस्थापन गर्ने दायित्व सम्बन्धित उत्पादकको हुनेछ ।
३. स्थानीय निकायले उपनियम (१) बमोजिम फोहरमैला स्रोतमै छुट्याउने, फोहरमैलाको उत्पादन स्रोतमै कम गर्ने र व्यवस्थापनको उपयुक्त प्रविधि अवलम्बन गर्ने सम्बन्धमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेछ ।

४.४.३ वन नियमावली, २०७९

वन नियमावली, २०७९ ले वन र वन्यजन्तुको संरक्षणको लागी थप विस्तृत कानुनी उपायहरू प्रदान गर्दछ । वन कानुनको आधारमा,तेह्रवटा बिरूवा प्रजातिहरू स्तर संरक्षण सूचीमा सामेल गरिएका छन्। नेपाल सरकारले चाँप, खयर र सालका रूखहरू काट्न, ती रूखहरूको ओसारपसार र निर्यात गर्न प्रतिबन्ध लगाएको छ । नियमले यो शर्त बनाएको छ कि स्वीकृत आयोजनाले प्रयोग गर्नुपर्ने वन क्षेत्रमा वनको उत्पादनहरू कटान र ढुवानीको सम्पूर्ण खर्च आयोजनाले बेहोर्नु पर्नेछ ।

४.४.४ विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६

विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६ को नियम ३ अनुसार संघीय, प्रदेशीय, जिल्ला र स्थानीय तहका सम्बन्धित निकायहरू र सरोकारवालाहरु संग समन्वय गरी एकीकृत र क्षेत्रीय नितिहरु, योजनाहरु, रणनीतिक योजनाहरु कार्यान्वयन को अनुगमन गर्ने उल्लेख गरिएको छ ।

४.४.५ बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) नियमावली, २०६२

बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) नियमावली, २०६२ अनुसार बालकलाई श्रमिकको रुपमा काममा लगाउनु आघि निजले सो काम गर्न सक्ने नसक्ने विषयमा बालकको स्वास्थ्य परिक्षण गर्न प्रतिष्ठानले कामको प्रकृति र बालकको उमेर समेत उल्लेख गरी श्रम कार्यालयमा निवेदन दिनु पर्नेछ । प्रतिष्ठानमा काम गर्ने बालकले श्रम एन, २०५६ बमोजिम नेपाल सरकारले

नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरि समय समयमा तोकिदिएको पारिश्रमिक र भत्तामा कम नहुने गरि मासिक पारिश्रमिक र भत्ता पाउनु पर्ने छ ।

४.४.६ भू तथा जलाधार संरक्षण नियमावली, २०४२

भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ को दफा २५ ले दिएको आधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले यस नियमावली बनाएको छ । यस नियमावलीमा संरक्षित जलाधार क्षेत्र घोषणा गर्ने, जग्गाको वर्गीकरण, भू-उपयोगिता प्राणाली आपनाई खेति गर्ने, भू-क्षय वा भू-कटान रोक्ने सम्बन्धी कुराहरु उल्लेख गरिएको छ ।

४.४.७ खानी तथा खनिज पदार्थ नियमावली, २०५६

यस नियमावलीमा खनिज पदार्थ उत्खनन् गर्नुअघि अनुमति लिनुपर्ने, उत्खनन् कार्यलाई सानो, मझौला र ठूलो स्तरमा वर्गीकरण गर्ने, अनुमति प्राप्त व्यक्तिले प्राविधिक तथा आर्थिक योग्यता पूरा गर्नुपर्ने र उत्खनन् कार्यमा कानुनी दायित्वहरू पालना गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ। ढुंगा, गिट्टी, बालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थ पनि खनिजकै परिभाषाभित्र पर्न जाने हुँदा, नियमावलीले अप्रत्यक्ष रूपमा यी पदार्थको उत्खनन् कार्यलाई समेत अनुमति, अनुगमन र नियमनको दायरामा ल्याएको छ।

४.४.८ श्रम नियमावली, २०७५

श्रम नियमावली, २०७५ को परिच्छेद-४ मा काम गर्ने समय तथा पारिश्रमिक बारे उल्लेख गरिएको छ । दफा १६. काम गर्ने समयको निर्धारणः

(१) रोजगारदाताले प्रतिष्ठानको कामको प्रकृतिको आधारमा प्रतिष्ठानमा काम गर्ने समयको निर्धारण गरी सोको जानकारी सबै श्रमिकलाई गराउनु पर्नेछ।(२) उपनियम (१) बमोजिम काम गर्ने समय निर्धारण गर्दा रोजगारदाताले प्रतिष्ठानको कामको प्रकृतिको आधारमा श्रमिकलाई आलोपालोमा काममा लगाउन सकिने गरी समय निर्धारण गर्न सक्नेछ।१७. विश्रामको लागी थप समय दिनु पर्नेः रोजगारदाताले तीन बर्ष उमेर ननाघेको शिशु भएका महिला श्रमिकलाई शिशुलाई स्तनपान तथा हेरचाहको लागी र गर्भवती महिला श्रमिकलाई ऐनको दफा २८ को उपदफा

(२) बमोजिमको विश्रामको समय बाहेक एकै पटक वा पटक पटक गरी थप आधा घण्टा विश्रामको लागी समय दिनु पर्नेछ। त्यसरी प्रदान गरिएको थप विश्रामको समयलाई काम गर्ने समयमा गणना गरिनेछ।२०. साप्ताहिक बिदाको पारिश्रमिक दिनु पर्नेः रोजगारदाताले साप्ताहिक बिदामा रहेको श्रमिकलाई त्यसरी बिदा बसेको अवधिको समेत पारिश्रमिक दिनु पर्नेछ।२१. बैंक वा वित्तीय संस्था मार्फत भुक्तानी गर्ने गरी तोक्न सक्नेः मन्त्रालयले बैंकिङ्ग सेवाको उपलब्धताको आधारमा कुनै खास क्षेत्रमा कुनै खास प्रकारका रोजगारदाताले श्रमिकलाई पारिश्रमिक वा सुविधा रकम भुक्तानी गर्दा बैङ्क वा वित्तीय संस्था मार्फत मात्र गर्ने गरी तोक्न सक्नेछ।

यस नियमावली को परिच्छेद-७ मा व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य नीति ३४. अनुसार व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति बनाउनु पर्नेः

(१) ऐन तथा यस नियमावलीमा अन्यत्र लेखिएको बाहेक रोजगारदाताले कार्यस्थलमा कार्यरत श्रमिक तथा अन्य व्यक्तिको सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति बनाउँदा प्रतिष्ठानको कार्य प्रकृति अनुसार कार्यस्थलमा अपनाउनु पर्ने सुरक्षा सतर्कता, श्रमिकको स्वास्थ्य, कार्यस्थलमा हुनसक्ने सम्भावित दुर्घटना, कार्यस्थलमा मेशिनरी यन्त्र उपकरण सञ्चालन गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानी, स्वास्थ्यका दृष्टिले संवेदनशील मानिने रसायनिक पदार्थको प्रयोग गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानी लगायत व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्यको सुनिश्चितता गर्ने आधारलाई समेटिने गरी बनाउनु पर्नेछ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम रोजगारदाताले व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति बनाउँदा नियम ३७ बमोजिम सुरक्षा तथा स्वास्थ्य समिति गठन भएकोमा सो समिति र त्यस्तो समिति गठन नभएमा सम्बन्धित कार्यस्थलमा कार्यरत श्रमिक वा ट्रेड युनियनका प्रतिनिधिसँग परामर्श गर्नु पर्नेछ ।

३५. रोजगारदाताको कर्तव्य : ऐनको दफा ६९ को उपदफा (१) मा लेखिएका अतिरिक्त रोजगारदाताको श्रमिक प्रतिको कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछः-(क) कामको सिलसिलामा कुनै श्रमिक दुर्घटनामा परेमा वा बिरामी परेमा त्यस्तो श्रमिकलाई उपचारको लागी तत्काल अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रसम्म लैजानको लागी आवश्यक व्यवस्था गर्ने,(ख) रोजगारदाताले श्रमिकप्रति पूरा गर्नु पर्ने अन्य व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी दायित्व निर्वाह गरेको कुराको जानकारी कार्यलयलाई दिने।

४.५ निर्देशिका, दिग्दर्शन तथा मापदण्ड

४.५.१ ढुङ्गा गिट्टी बालुवा उत्खनन बिक्री तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड २०७७

यस मापदण्डका अनुसार नदी जन्य पदार्थ स्वीकृत वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनले तोकेको स्थान वा विपदको संभावना भइ जिल्ला विपद व्यवस्थापन समितिद्वारा स्वीकृति भएमा मात्र उत्खनन गर्न पाउने प्रावधान रहेको छ। यसका लागी उत्खनन/सङ्कलन सम्बन्धी कार्य योजना तयार गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी, अधिकार प्राप्त निकायबाट वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत गराइ, गाँउसभा वा नगरसभाद्वारा स्वीकृत दरमा प्रतिवेदनले तोकेको मात्राको ठेक्का लगाउन पाउने प्रावधान रहेको छ । दफा ४ उपदफा ४ का अनुसार सामान्यतया श्रम मूलक प्रविधिको प्रयोग गर्नुपर्ने तर वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा उल्लेखित शर्त र सिमा भित्र रही वा विपद जोखिम संवेदनशील क्षेत्रमा जिल्ला विपद व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा मेशिनको प्रयोग गर्न सकिने उल्लेख गरेको छ।यसका अनुसार घना बस्ती र वन बाट २ किमि, राजमार्गको पाँचसय मिटर, पुलहरूबाट १ किमि तल र पाँचसय मिटर माथिबाट उत्खनन गर्न नपाइने उल्लेख गरेको छ ।अनुगमनका लागी जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुखको संयोजकत्त्वमा जिल्ला समन्वय अधिकारी सदस्य सचिव रहने गरी स्थानीय सरकारको प्रमुख, प्रमुख जिल्ला अधिकारी, जिल्ला प्रहरी कार्यालयको प्रमुख, जिल्ला स्थित सशस्त्र प्रहरी बलको प्रमुख, डिभिजन वन कार्यालय प्रमुख, जिल्लामा कार्यरत मध्येबाट समितिले तोकेको इन्जिनियर, आन्तरिक राजश्व कार्यालय वा को.ले.नि.का प्रमुख रहेका टोलीले गर्ने प्रावधान गरेको छ।

४.५.२ राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५०

नेपाल सरकारले आठौं योजनको नीति कार्यन्वयनमा सहयोग पुगोस् भन्न को लागी वातावरण संरक्षण ऐन र वातावरण संरक्षण नियमावली ल्याउनु अगाडी नै एक राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५० लागु गरिसकेको छ । यो निर्देशिकाले अध्ययनको क्रममा जनसहभागिता जुटाउनु पर्ने, आबश्यक सूचनाहरको सङ्कलन गर्ने, विवादका विषयहरूको गम्भिरताको मूल्याङ्कन गर्ने र वातावरणीय अध्ययनको लागी बिषयहरूको प्राथामिकताक्रम निर्धारण गर्ने कुराहरूलाई प्राथामिकताक्रम निर्धारण गर्ने कुराहरूलाई प्रष्ट रुपमा जोड दिएकोछ । त्यसै गरि बातावरणीय योजना तर्जुमा निर्देशिका २०५५ र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०६२ समेत जारि भएको पाईन्छ । यसका साथै मन्त्रिपरिषदको मिति २०६६/१२/१७ को निर्णय तथा व्यवस्थापिका संसद, प्राकृतिक स्रोत साधन समितिको निर्देशनले ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन सम्बन्धी जिल्लागत रुपमा एकीकृत कार्य योजना बनाउने,

सङ्कलन गर्न हुने वा नहुने भन्ने क्षेत्रको पहिचान गर्ने, जिल्ला अनुगमन तथा समन्वय समितिले गर्ने तथा रणनीति बनाउने आदि उल्लेख गरेको पाईन्छ।

४.५.३ बागमती प्रदेश नदिजन्य पदार्थ (संकलन र उपयोग) कार्यविधि, २०७५

बागमती प्रदेश नदिजन्य पदार्थ (संकलन र उपयोग) कार्यविधि, २०७५ ले नदी, खोल्सा, र खहरेबाट प्राप्त हुने ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटोजस्ता नदिजन्य पदार्थहरूको दिगो संकलन, उत्खनन् र उपयोगका लागि आवश्यक व्यवस्था गरेको छ। यस कार्यविधिको उद्देश्य प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण गर्दै वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्नु, अवैध उत्खनन् नियन्त्रण गर्नु, र प्रदेश तथा स्थानीय तहको आर्थिक विकासमा योगदान पुऱ्याउनु हो। कार्यविधिले यस्तो पदार्थ संकलन गर्न चाहने व्यक्ति वा संस्थाले सम्बन्धित निकायबाट पूर्व स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ, जसमा आवश्यक आवेदन प्रक्रिया र प्राविधिक मूल्यांकनको प्रावधान छ। नदिजन्य पदार्थ संकलन क्षेत्र तोक्दा वातावरणीय संवेदनशीलता, नदी प्रवाहको स्थायित्व, र पारिस्थितिक प्रणालीको असरलाई ध्यानमा राख्नुपर्ने स्पष्ट व्यवस्था गरिएको छ। ठूला परियोजनाहरूका लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) अनिवार्य गरिएको छ, जसले सम्भावित वातावरणीय असरको पहिचान गरी न्यूनीकरण गर्न सहयोग गर्छ। यस कार्यविधिमा राजस्व र दस्तुरको स्पष्ट व्यवस्था रहेको छ, जसबाट संकलित राजस्व प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको समन्वयमा व्यवस्थापन गरिने साथै, नदिजन्य पदार्थ संकलन तथा उपयोग प्रक्रियाको अनुगमन, नियमन र आवश्यक कारबाहीका लागि सम्बन्धित निकायलाई जिम्मेवारी दिइएको छ। कार्यविधिले स्थानीय समुदायको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्दै स्रोत व्यवस्थापन, रोजगारी सिर्जना र स्थानीय आर्थिक सशक्तिकरणमा समेत योगदान पुऱ्याउने लक्ष्य लिएको छ।

४.५.४ मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि, २०७७

यस कार्यविधिको दफा ३ अनुसार स्थानीय सरकारले क्षेत्रभित्र गरिने स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटो जन्य वस्तुको विक्री सम्बन्धी कार्य समेत समावेश गरी कार्यालयले स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम तथा कार्ययोजनाको आधारमा वातावरणीय अध्ययन आवश्यक पर्ने विकास निर्माण सम्बन्धी कार्य वा आयोजना तथा कार्यक्रम पहिचान गरी सङ्घीय वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को आधारमा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनका लागि छुट्टाछुट्टै सूची तयार गर्नु पर्नेछ । परिच्छेद-३ दफा ६

को उपदफा १४ अनुसार वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी व्यवस्था प्रचलित सङ्घीय तथा प्रदेश कानुन बमोजिम हुनेछ।

४.५.५ वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९

वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ मा वायुको गुणस्तर बारे निम्न मापदण्डहरु तोकिएको छ ।

तालिका ४-१ वायुको गुणस्तर सम्बन्धी मापदण्ड

Parameters	Units	Averaging time	Concentration in Ambient Air, maximum	Test Methods
TSP (Total Suspended Particulates)	µg/m^3	Annual	-	
		24-hours*	230	High Volume Sampling
PM10	µg/m^3	Annual	-	
		24-hours*	120	Low Volume Sampling
Sulphur Dioxide	µg/m^3	Annual	50	Diffusive sampling based on weekly averages
		24-hours**	70	To be determined before 2005.
Nitrogen Dioxide	µg/m^3	Annual	40	Diffusive sampling based on weekly averages
		24-hours**	80	To be determined before 2005.
Carbon Monoxide	µg/m^3	8 hours**	10,000	To be determined before 2005.
		15 minutes	100,000	Indicative samples***
Lead	µg/m^3	Annual	0.5	Atomic Absorption Spectrometry, analysis of PM10 samples****
		24-hours*	-	
Benzene	µg/m^3	Annual	20*****	Diffusive sampling based on weekly averages
		24-hours*	-	

*Note: 24 hourly values shall be met 95% of the time in a year. 18 days per calendar year the standard may be exceeded but not on two consecutive days.
**Note: 24 hourly standards for NO_2 and SO_2 and 8 hours standard for CO are not to be controlled before MoPE has recommended appropriate test methodologies. This will be done before 2005.
***Note: Control by spot sampling at roadside locations: Minimum one sample per week taken over 15 minutes during peak traffic hours, i.e. in the period 8am - 10am or 3pm - 6pm on a workday. This test method will be re-evaluated by 2005.
****Note: If representativeness can be proven, yearly averages can be calculated from PM10 samples from selected weekdays from each month of the year.
*****Note: To be re-evaluated by 2005.

४.५.६ नेपाल सवारी प्रदूषण सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९

नेपाल सवारी प्रदूषण सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९ मा पेट्रोल तथा डिजेलबाट चल्ने सवारी साधनहरु टन अनुसार पहिलो प्रकारको परीक्षण - verifying exhaust emissions, दोस्रो प्रकारको परीक्षण carbon monoxide, तेस्रो प्रकारको परीक्षण crankcase ग्याँसहरुको निष्काशनको जाँच, चौथो प्रकारको परीक्षण-वाष्पिक निष्काशनको परिक्षण, पाँचौ प्रकारको परीक्षण-प्रदूषण नियन्त्रण उपकरणहरुको टिकाउपना तथा पाँचौ प्रकारको परीक्षण-Low temperature test समावेश गरिएको छ ।

४.५.७ ध्वनीको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९

ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड,२०६९ मा ध्वनिको गुणस्तर बारे निम्न मापदण्डहरु तोकिएको छ ।

तालिका ४-२ बस्ती क्षेत्रमा ध्वनि गुणस्तर

Area	Noise Limit Leq(db)	
	Day	Night
Industrial	75	70
Business	65	55
Rural Residential	45	40
Urban Residential	55	50
Mixed Residential	63	55
Peace Zone	50	40

तालिका ४-३ उपकरणहरुको ध्वनि गुणस्तर

S.N.	Equipment	Maximum Limit Leq (db)
1	Water pump	65
2	Diesel Generator	90
3	Entertainment	70

४.६ अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता

Convention on Rights of Children, 1976

States Parties recognize the right of the child to be protected from economic exploitation and from performing any work that is likely to be hazardous or to interfere with the child's

education, or to be harmful to the child's health or physical, mental, spiritual, moral or social development.

Convention on Elimination of all forms of discrimination against women, 1979

On 18 December 1979, the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women was adopted by the United Nations General Assembly. It entered into force as an international treaty on 3 September 1981 after the twentieth country had ratified it. The state parties to the present convention noting that the charter of UN reaffirms faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person and in the equal rights of men and women.

Convention on Biodiversity 1992

Parties to require the environmental assessment of projects that are likely to have significant adverse effects on biological diversity with a view of avoiding or minimizing such effects. The project will help the Government of Nepal comply with this agreement.

ILO Convention on Indigenous and Tribal People (no. 169)

The International labour Organization (ILO) is a specialised UN agency that aims to improve living and working conditions. ILO Convention 169, concerning indigenous and tribal peoples in independent countries entered into force in 1991. The convention provides a key instrument for protection indigenous peoples rights as it is legally binding. However, it does not specifically address the protection of traditional knowledge and it has only been ratified by 20 countries.

UN Framework Convention on Climate Change 1992

Parties to take precautionary measures to anticipate, prevent or minimize the causes of climate change and mitigate its adverse effects. This EIA study will enforce the implementation of environmental management plans as measure to minimize the causes of climate change

परिच्छेद ५. विद्यमान वातावरणीय अवस्था

मण्डनदेउपुर नगरपालिका नेपालको बागमती प्रदेश अन्तर्गत काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लामा अवस्थित छ। नेपालको राजधानि काठमाडौंबाट उत्तर-पूर्वमा ५५ कि.मि. दूरीमा रहेको यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल ८९ वर्ग कि.मि. रहेको छ। यस नगरपालिका साविक बालुवापाटी देउपुर, गैरीवीसौना देउपुर,नयाँगाउँ देउपुर, महादेवस्थान मण्डन, चण्डेनी मण्डन, जैसीथोक मण्डन र ज्याम्दि मण्डन (१-४ , ६) गा.वि.स गरी सात गा.वि.स मिलेर सम्वत २०७३ साल फागुन २७ गते राजपत्रमा प्रकाशनपछि अस्तित्वमा आएको हो। यस नगरपालिकाको पूर्वमा भम्लु गाउँपालीका,पश्चिममा भक्तपुर र काठमाडौं, उत्तरमा सिन्धुपाल्चोक जिल्ला र दक्षिणमा बनेपा र पाँचखाल नगरपालिका रहेको छ।मध्यम पहाडी हावापानी भएको यस नगरपालिकालाई विभिन्न १२ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ । यहाँको कुल जनसंख्या ३२,६५९ रहेको छ जसमा पुरुष १५,३२० र महिला १७३३९ रहेका छन् साथै लैङ्गिक अनुपात ८८.३६ र जनघनत्व ३६७ प्रति वर्ग कि.मी. रहेको छ ।

यस नगरपालिकामा विशेष गरी हिन्दु, वौद्ध र इशाई धर्मावालम्वीहरुको बसोबास रहेको छ । यहाँ ब्राह्मण, क्षेत्री र तामाङ्ग जातिको बाहुल्यता रहेको छ । यहाँका नागरिकहरुले कृषि, पशुपालन र व्यापारलाई र पर्यटन व्यवसायलाई मुख्य पेशाको रुपमा अँगाल्दै आएका छन् । धुलिखेल, बनेपा र काठमाडौं उपत्यकाबाट नजिक रहेकोले यस नगरपालिकाको आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक विकासमा प्रत्यक्ष सकारात्मक प्रभाव परेको छ । यहाँ उत्पादन हुने कृषिजन्य तथा पशुजन्य उपजहरु तिनै बजार क्षेत्रमा बढी खपत र विक्री हुने गरेको छ । भौगोलिक रुपमा मध्यम स्तरीय पहाडी धरातल रहेको यस नगरमा मानव बसोबास र पर्यटन व्यवसायको लागी अति उपयुक्त स्थानहरु रहेका छन् । मण्डनदेउपुर काभ्रे जिल्लाकै सबैभन्दा कान्छो नवगठित नगरपालिका भएकोले यसलाई एक सक्षम नगरपालिकाको रुपमा स्थापना गर्ने चुनौति समग्र नगरवासी तथा सरकारी र गैरसरकारी निकायहरुको काँधमा आई परेको छ । यहाँ भएका सम्भावनाहरुलाई अवसरको रुपमा परिणत गर्न र यहाँ रहेका समस्याहरुको न्यूनीकरण गर्ने क्रममा योजनावद्ध तवरबाट लाग्नु पर्ने आवश्यकता छ ।

५.१ भौतिक वातावरण

५.१.१ भू-आकृति

मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको अधिकांश भागमा मध्यम उचाइका पहाडी भिरहरु रहेका छन्। यी पहाडी भू-आकृतिहरु इन्द्रावती र अन्य साना खोला-नालाहरुले कटान गरेर ल्याउँदा इन्द्रावती नदीमा नदी-तट क्षेत्रहरु बनेको हो।समुन्द्री सतह देखिको उचाईमा हेर्दा मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको धेरै जस्तो भूभाग ६५० मिटर भन्दा कम रहेको देखिन्छ ।

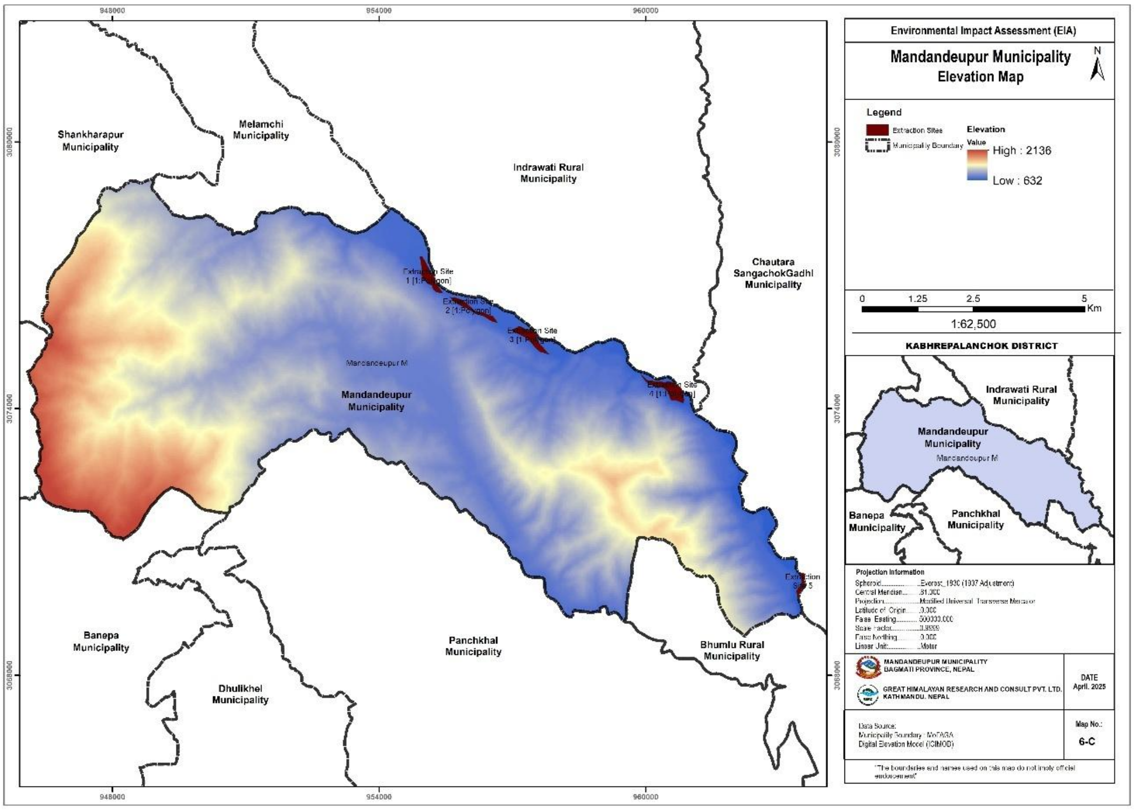

चित्र ५-२ मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको उचाई अनुसारको नक्शा

५.१.२ भू-उपयोग

मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको जम्मा क्षेत्रफलमा ८९ वर्ग. किलोमिटर रहेको छ जसमा ६३% भूभाग वन, ४२% खेत/बारी, २.२६% बगर क्षेत्र, ०.६६% नदी/खोला, १% जमिन निर्मित क्षेत्र र १.८५% खुल्ला जंगल क्षेत्रले ओगटेको छ ।

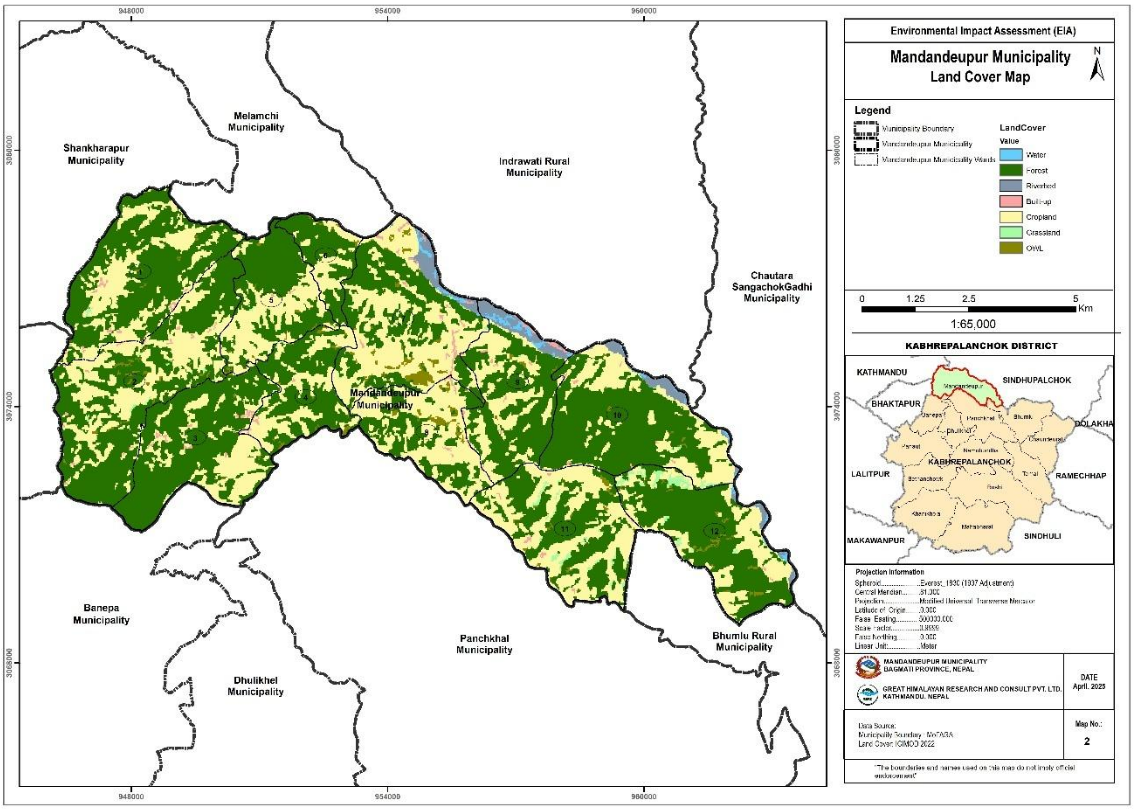

चित्र ५-२ सन २०२२मा ICIMOD ले गरेको अध्ययन अनुसारको भू आकृतिको नक्शा

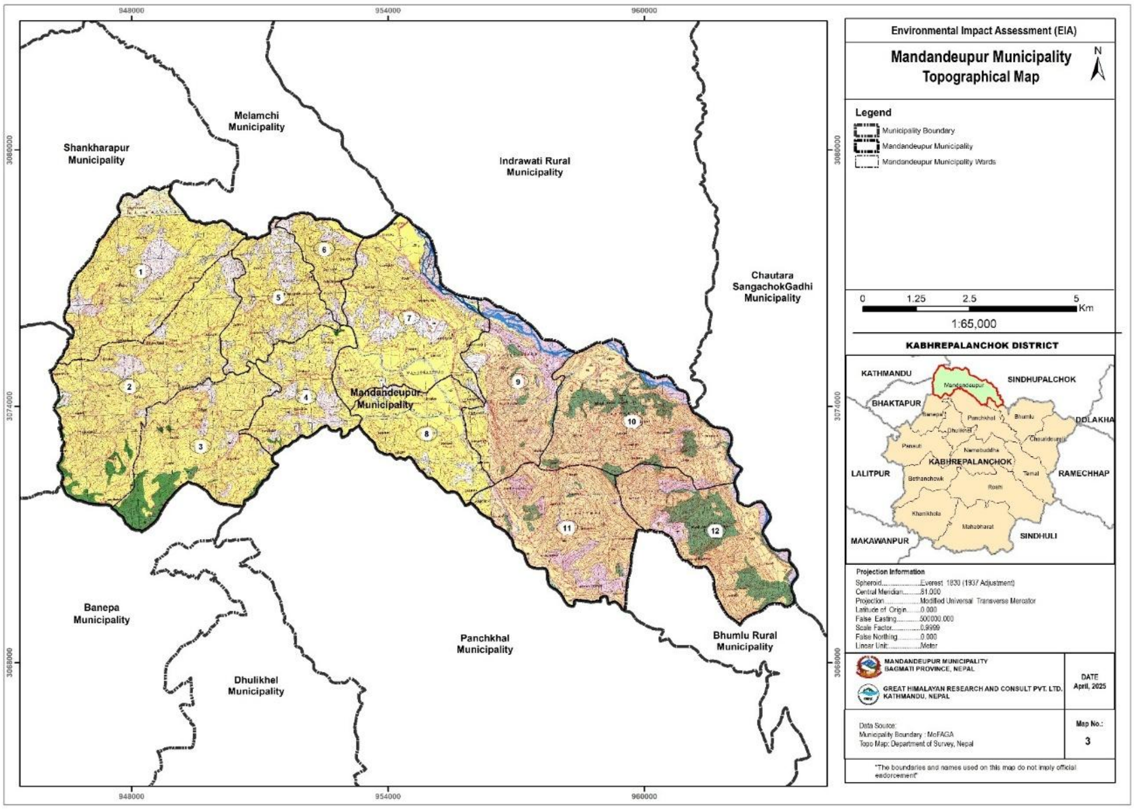

चित्र ५-२ मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको टोपो नक्सा

५.१.३ जलवायु (हावापानी, वर्षा र तापक्रम)

मण्डनदेउपुर नजिक रहेको धुलिखेलको तापक्रम र वर्षाको विवरण तल देहाय बमोजिम रहेको छ। यस क्षेत्रमा अधिकतम तापक्रम २७ डिग्री सेन्टिग्रेडसम्म पुग्ने गरेको छ भने न्यूनतम तापक्रम ४ डिग्री सेन्टिग्रेड सम्म हुन्छ।

प्रस्ताव क्षेत्र नजिक रहेको धुलिखेलमा न्यूनतम तथा उच्चतम तापक्रममा मार्च देखि सेप्टेम्बर महिना सम्म बढ्ने प्रवृत्ति तथा अक्टुबर बाट फेब्रुअरी महिना सम्म घट्ने प्रवृत्ति रहेको पाइन्छ।

जल तथा मौसम विज्ञान विभागको सन २०१९ सम्मको वर्षाको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा धुलिखेलमा औषत वार्षिक वर्षा २६१९ मि.मि रहेको पाइन्छ।

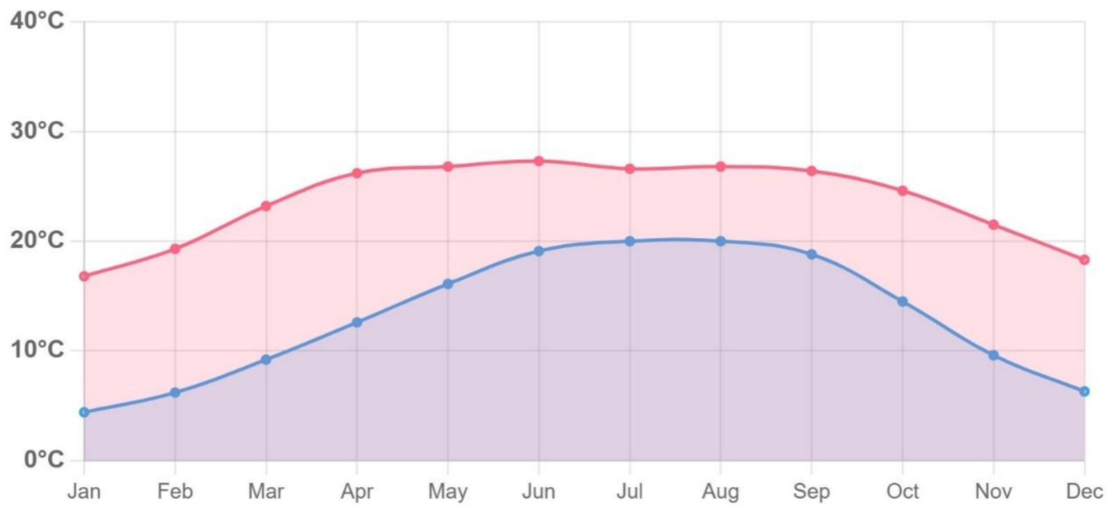

(स्रोतः जल तथा मौसम विज्ञान विभाग, २०१९)

चित्र ५-१ : मण्डनदेउपुर नगरपालिका नजिक धुलिखेलको तापक्रम

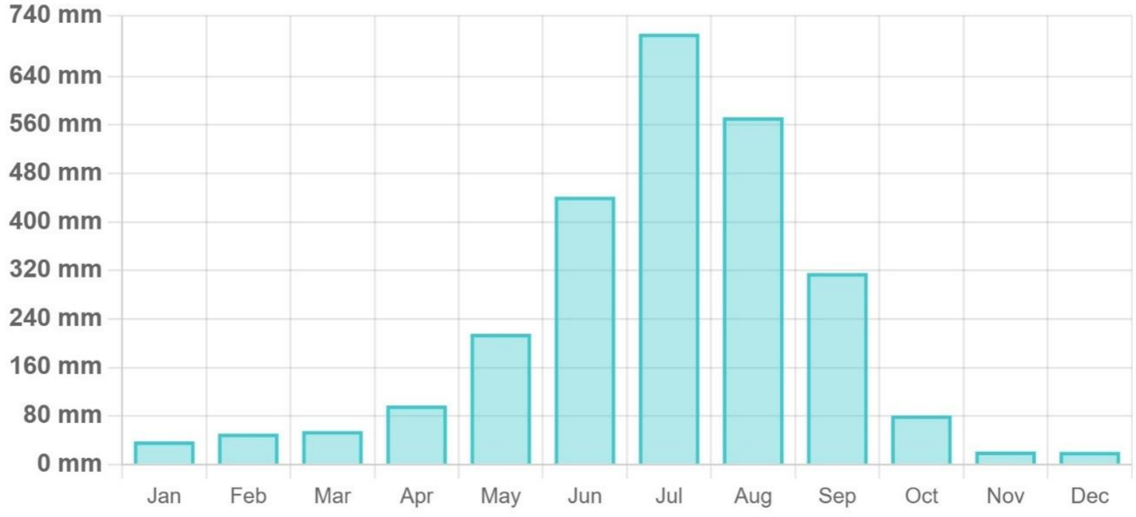

चित्र ५-२ : मण्डनदेउपुर नगरपालिका नजिक धुलिखेलको वर्षाको विवरण

५.१.४ प्रस्ताव क्षेत्रको भू-विज्ञान

भौगोलिक रूपमा, इन्द्रावती नदीमा प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र स्याङ्जा फर्मेसनमा पर्दछ। स्याङ्जा फरमेशनमा शेल, स्यान्डस्टोन, सिल्टस्टोन, क्लेस्टोन लगायतका ढुङ्गाहरु पाइन्छन्। तलको चित्रमा मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको भौगोलिक स्वरूप देखाइएको छ ।

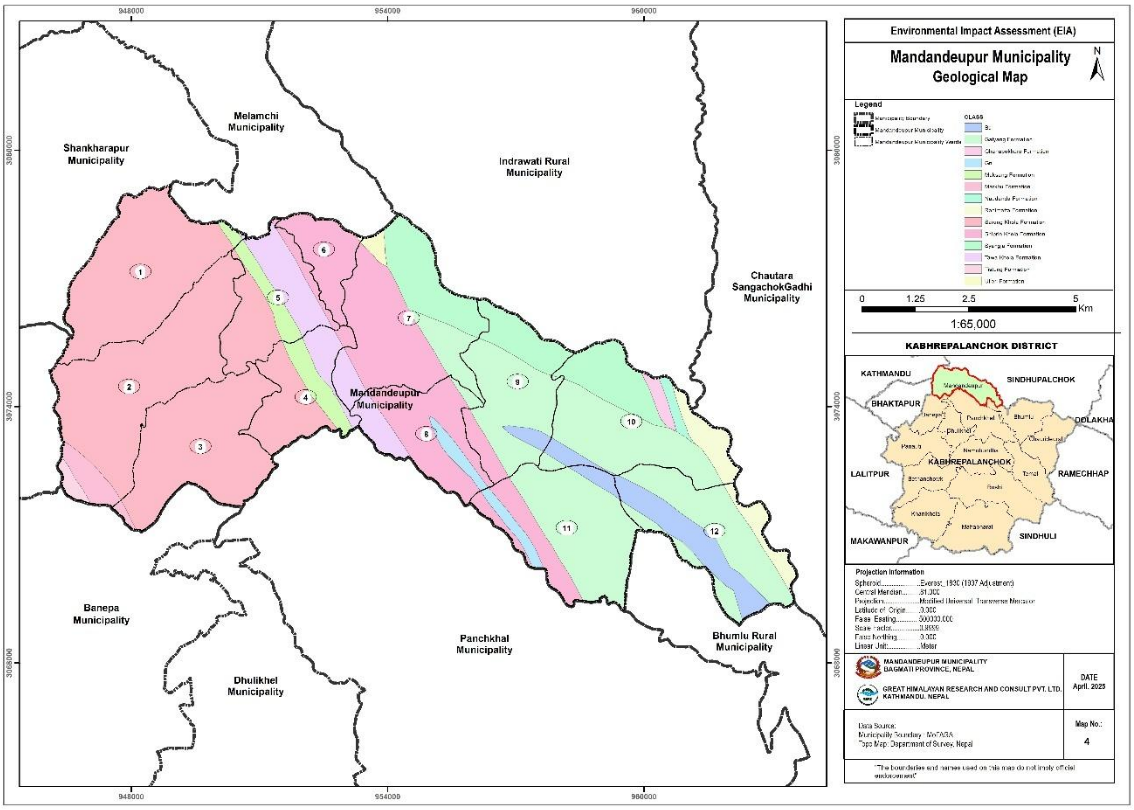

चित्र ५-३ : प्रस्ताव क्षेत्रको भूबिज्ञान चित्र

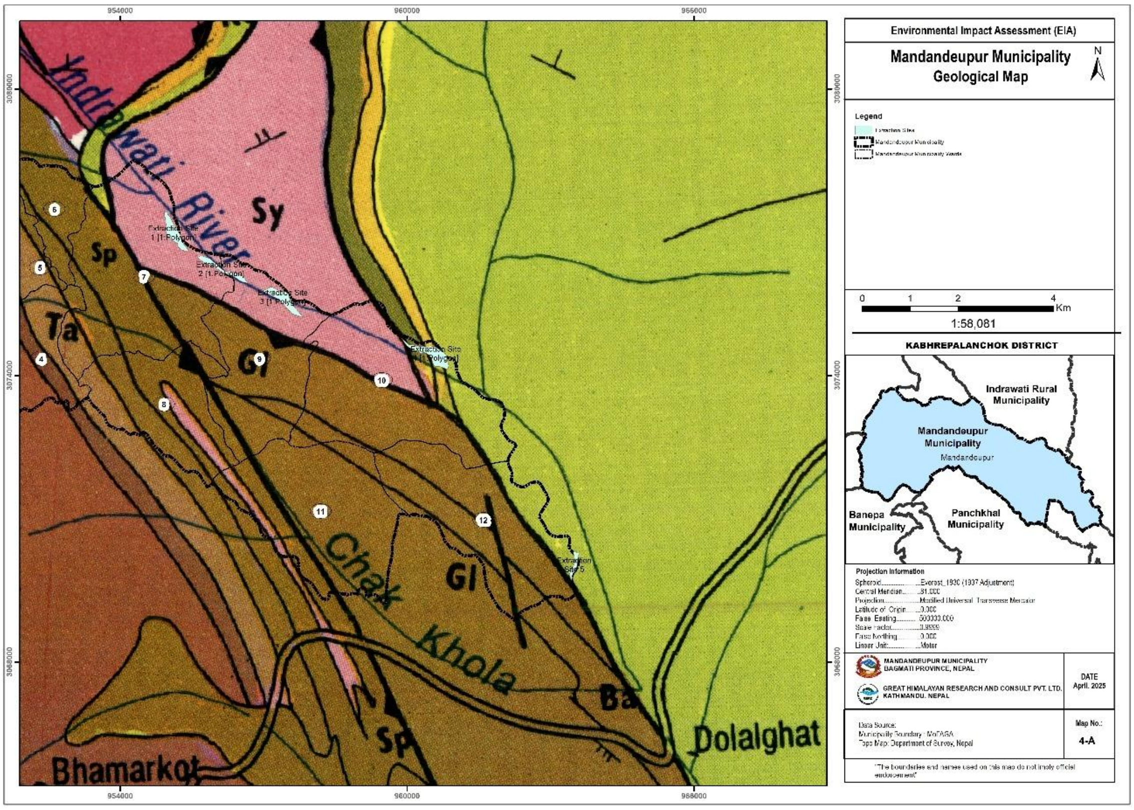

चित्र ५-४ : उत्खनन्/सङ्कलन स्थलको भौगर्भिक नक्सा

५.१.५ हावा तथा ध्वनिको गुणस्तर

उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव गरिएको स्थलमा गरिएको वायु गुणस्तर राष्ट्रिय वायु गुणस्तर मापदण्ड, २०६९ ले तोकेको मापदण्ड भन्दा कम रहेको पाइयो।

तालिका ५-३ निर्माण स्थलको वायु गुणस्तर

सि.न.	मापन गरिएको स्थान	पि.यम.१० (मा.ग्रा/घ.मि.)	पि.यम.२.५ (मा.ग्रा/घ.मि.)	टि.एस.पी. (मा.ग्रा/घ.मि.)	मापन गरिएको समय	मापन गरिएको यन्त्र
१.	सिपाघाट	८०.०४	३०.३५	१५८.५८	बिहन ८ बजे देखि बेलुका ४ बजे सम्म	IQAIR(Air Visual Pro Air Quality Monitor)

(क्षेत्रगत अध्ययन, २०८२)

उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव गरिएको स्थानमा गरिएको ध्वनिको स्तर राष्ट्रिय ध्वनिको गुणस्तर मापदण्ड, २०६९ ले तोकेको मापदण्ड भन्दा कम रहेको पाइयो।

तालिका ५-५ आयोजना स्थलको ध्वनि गुणस्तर

सि.न.	मापन गरिएको स्थान	ध्वनिको स्तर Leq (dBA)		मापन गरिएको समय	मापन गरिएको यन्त्र
		दिउँसो	राति	दिउसो १ बजे र राति ८ बजे	Noise Meter (Model-SM-100)
१.	सिपाघाट	६२	५९		
२.	जोगीटार	६५	५६		

(क्षेत्रगत अध्ययन, २०८२)

५.१.६ पानीको गुणस्तर

उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव गरिएको स्थलमा हाल उपलब्ध पानीको जाँच गर्दा निम्न गुणस्तर रहेको पाइयो । नदीको पानीमा कोलिफर्म भेटिएका कारण पिउनका लागी उपर्युक्त नरहेको देखिन्छ।

तालिका ५-६ः पानीको गुणस्तर

सि.न.	पानीको गुणस्तर	ईकाइ	इन्द्रावती नदी	मापन गरिएको यन्त्र
१.	रंग	TCU	१५	Spectrophotometric Method
२.	बिद्युतिय सुचालन	µS/cm	२८७	EC Meter
३.	अम्लियपना (पि.यच.)-२४ डिग्री सेन्टीग्रेड		७.१	pH Meter
४.	टोटल सोलिड्स	mg/L	८७२	Gravimetric Analysis
५.	टर्बिडीटी	mg/L	१०	Turbidity Meter
६.	अमोनिया	mg/L	४.८	Spectrophotometer
७.	क्लोराइड	mg/L	३.४०	Mohr method
८.	फलाम	mg/L	२.१२	Titration Method
९.	नाईट्रेड-यन	mg/L	१२.७२	Spectrophotometer
१०.	टोटल हार्डनेस	mg/L as $CaCO_3$	२९०	Colorimetric Titration Method

११.	कोलिफर्म		Positive	Membrane Filtration

(स्रोतः क्षेत्रगत अध्ययन, २०८२)

५.१.७ इन्द्रावती नदीको विवरण

मण्डनदेउपुर नगरपालिका भित्र इन्द्रावती नदीको लम्बाइ करिव १५ किलोमिटर रहेको छ, मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं. ६, ७, ९, १० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावती नदीको पारी भूभागमा सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको इन्द्रावती गाउँपालिका र चौतारा साँगाचोकगढी नगरपालिका रहेको छ। मण्डनदेउपुर नगरपालिका सम्म आइपुग्दा इन्द्रावती नदीको जलाधार क्षेत्र ११३३ वर्ग किलोमिटर रहेको छ र यस नगरपालिका पश्चात इन्द्रावती नदी भुम्लु गाउँपालिका हुँदै दोलालघाटमा सुनकोशी नदी संग मिसिन्छ।

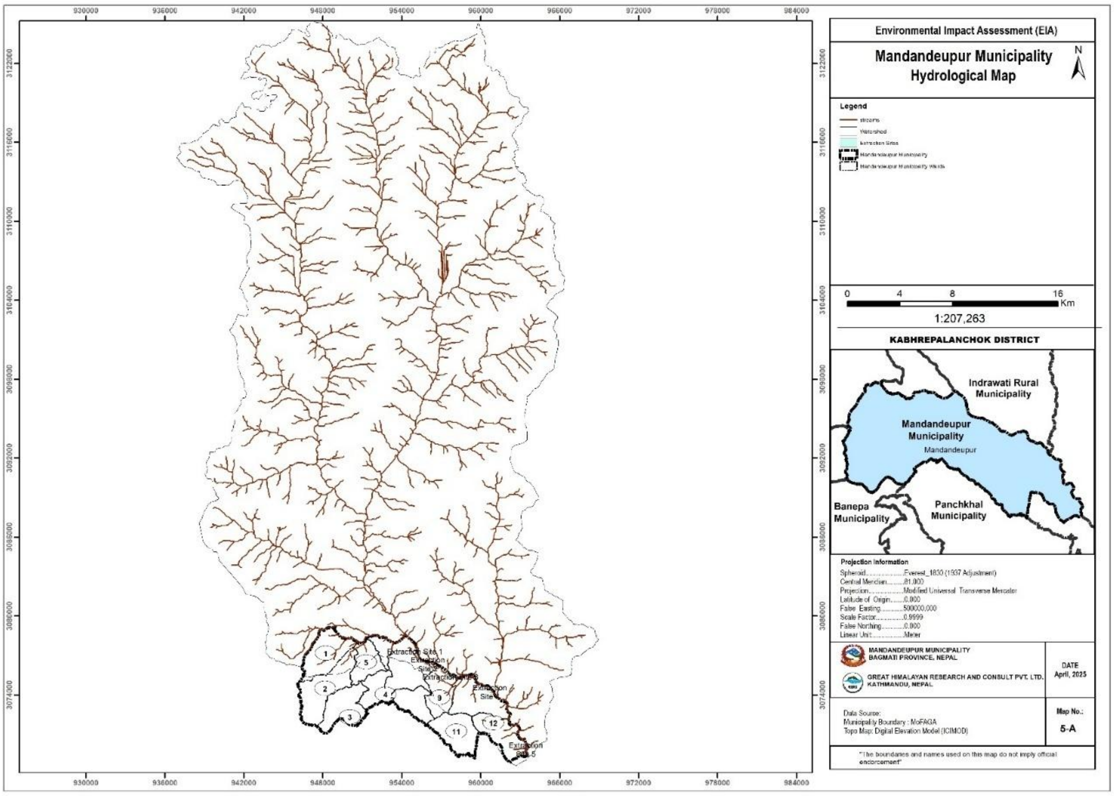

चित्र ५-५ : उत्खनन/सङ्कलन क्षेत्र सम्म आउँदा इन्द्रावती नदीको जलाधार क्षेत्र र जोडिएका खोला खोल्सीहरू

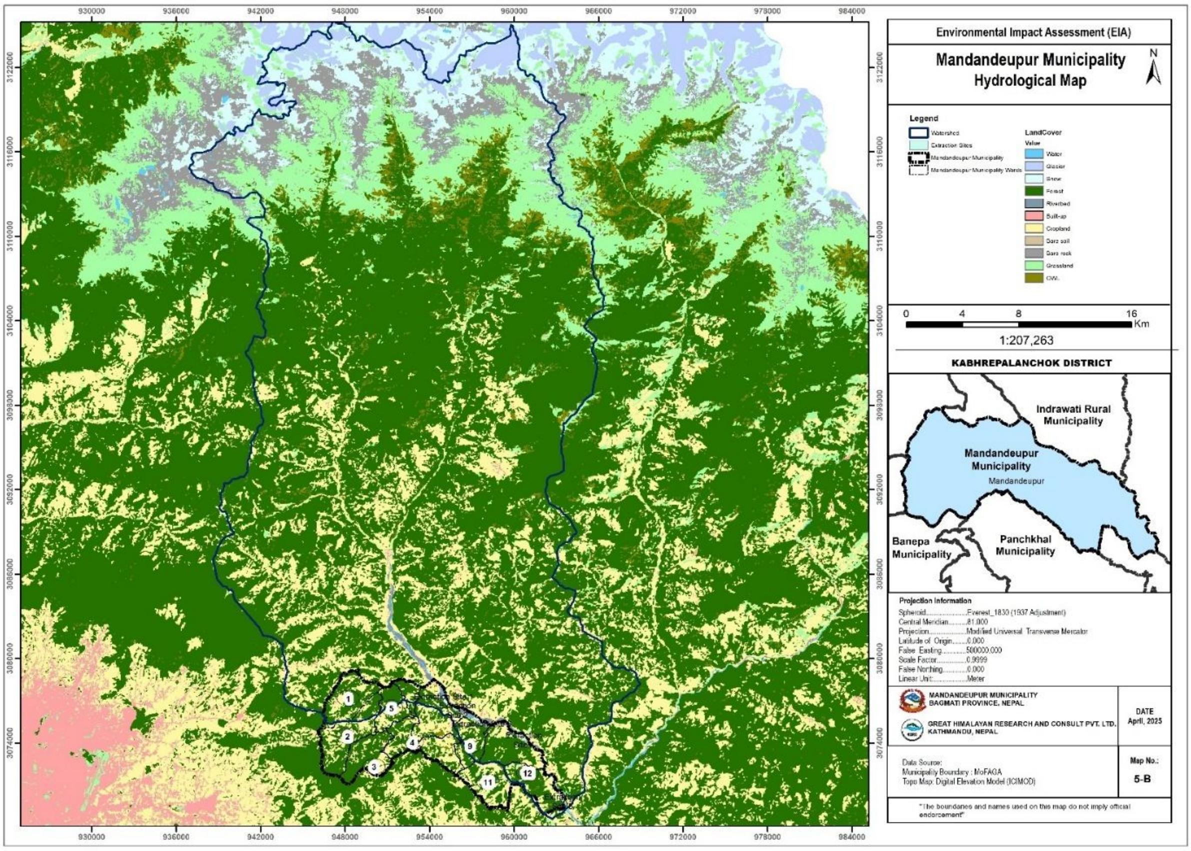

चित्र ५-६ : इन्द्रावती नदीको जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग

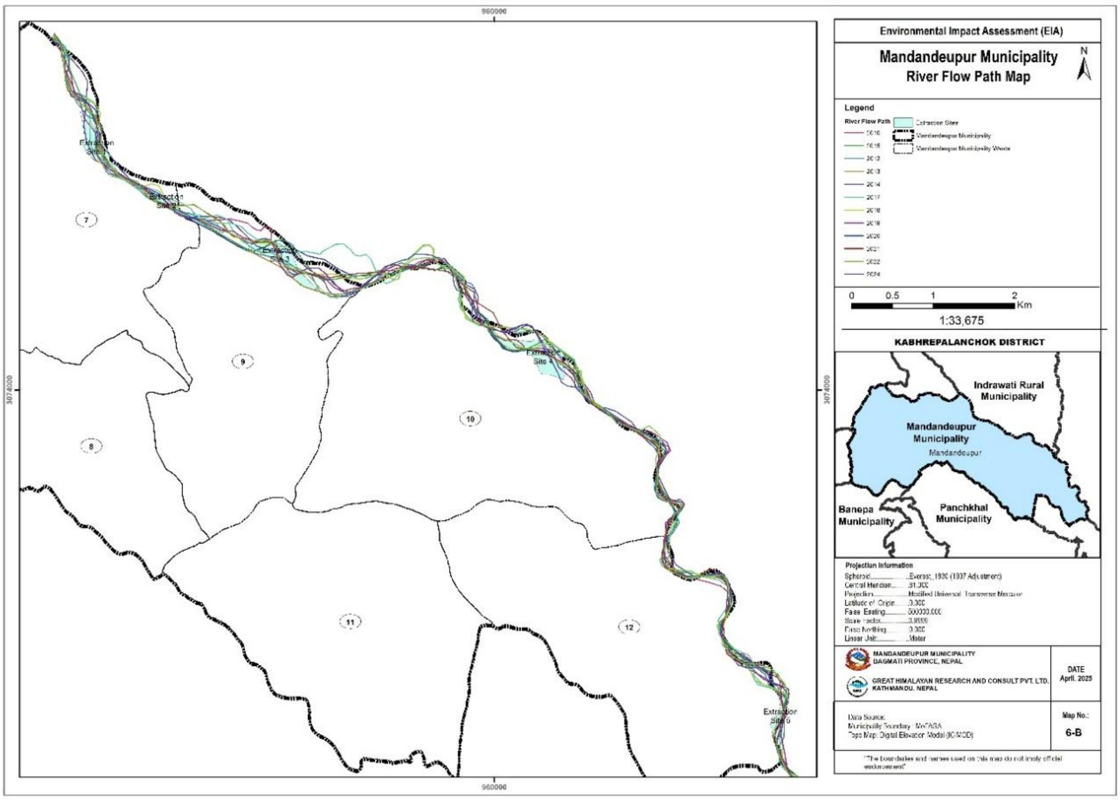

चित्र ५-७ : सन् २०१० देखि २०२२ सम्म इन्द्रावती नदीको घार

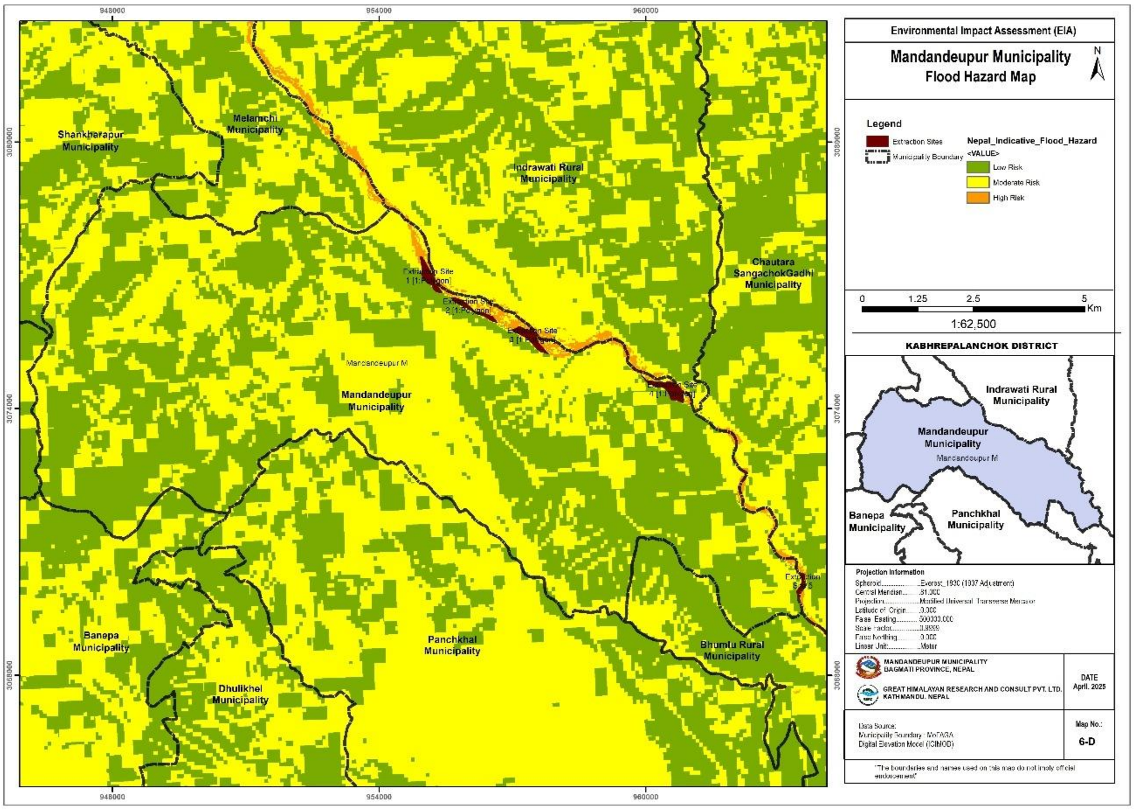

चित्र ५-८ : इन्द्रावती नदीमा बाढी जोखिम क्षेत्र

५.२ जैविक वातावरण

नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव गरिएका स्थलहरु वन क्षेत्रमा नपर्ने भएपनि प्रस्ताव क्षेत्र वरपर पाइने वनस्पति, जीवजन्तु, जलचर र चराचुरुङ्गीहरु देहाय बमोजिम रहेका छन्।

५.२.१ जङ्गलको किसिम

मण्डनदेउपुर नगरपालिकामा उष्ण मनसुनी हावापानी देखि उपपोष्ण र सितोष्ण हावापानी पाइन्छ। यस क्षेत्रमा खोटे सल्ला वन पर्दछ जुन प्रायः १२०० मिटरदेखि २२०० मिटर उचाइसम्मका क्षेत्रमा फेलिएको हुन्छ, जहाँ सल्ला, काफल, लप्सी, गुराँस, आँप, चिलाउने, उतिस, पैंयु लगायतका चौडे पात भएका रुखहरू पाइन्छन्। यस्ता वनहरूले जलसम्भरण, माटो कटान रोकथाम, जैविक विविधता संरक्षण र ग्रामीण जीवनयापनमा ठूलो योगदान पुऱ्याउँछन्। उत्खनन स्थल पहाडी साल वन क्षेत्रमा पर्दछ जुन ३०० देखि १२०० मिटर उचाइसम्म फैलिएको हुन्छ र मुख्य रूपमा साल रुखहरु पाइन्छ। यी वनहरू जीवजन्तुको बासस्थान, कार्बन सञ्चय गर्ने स्रोत, र ग्रामीण समुदायका लागी इन्धन तथा औषधिजन्य वनस्पति सङ्कलनको आधार हुन्।

तलको चित्रमा यस क्षेत्रमा नेपालमा पाइने वनको किसिममा प्रस्ताव क्षेत्रलाई देखाइएको छ ।

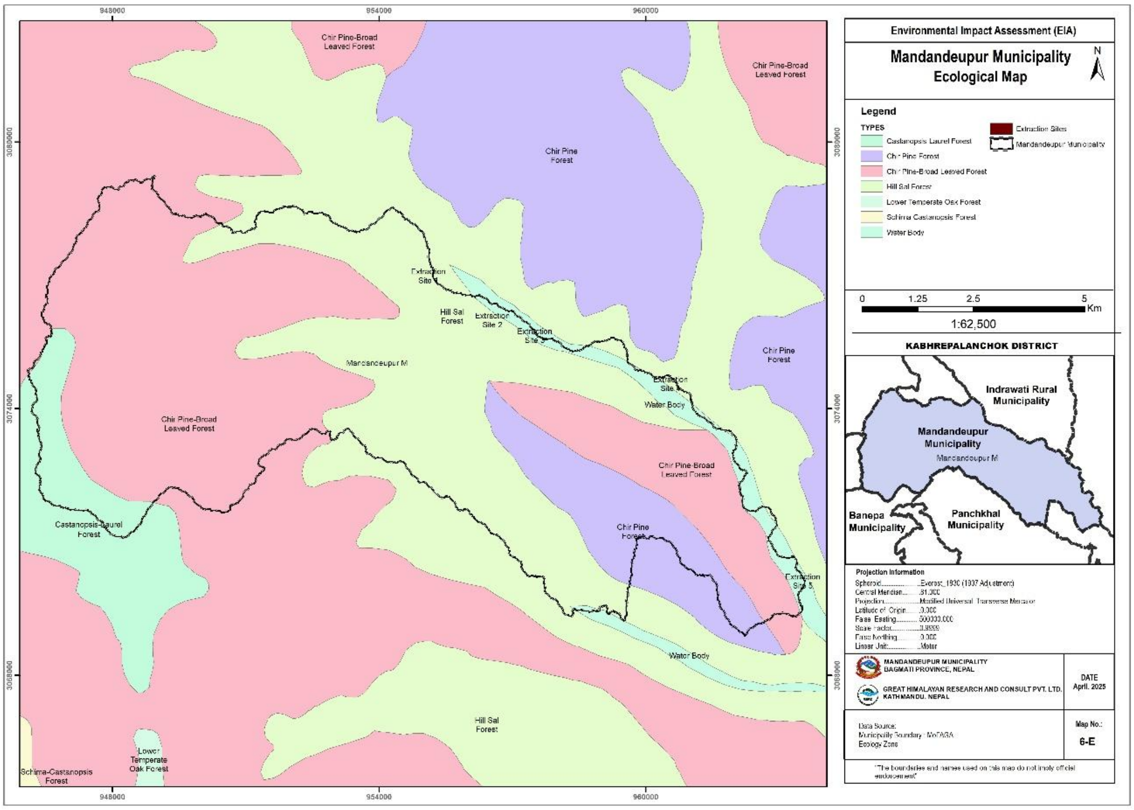

चित्र ५-९ : प्रस्ताव क्षेत्र र यसको नजिकको क्षेत्रमा पाइने वनको प्रकार

५.२.२ वनस्पतिका प्रमुख प्रजाति

प्रस्ताव क्षेत्रमा पाइने वनस्पतिका मुख्य प्रजातिहरु निम्न रहेका छन् ।

तालिका ५-१ : वनस्पति प्रकार

सि.न.	वनस्पतिको विवरण		संरक्षित अवस्था			कैफियत
	नेपाली नाम	बैज्ञानिक नाम	ने.स.	आई.यु.सि.यन.	सा.ई.टि.यस.	
१.	चिलाउने	*Schima wallichii*	-	-	-	
२.	सल्ला	*Pinus roxburghii*	-	-	-	
३.	बबुर	*Vachellia nilotica*	-	-	-	
४.	बकाईनो	*Melia azedarach*	-	-	-	
५.	मसला	*Eucalyptus camaldulensis*	-	-	-	
६.	जामुन	*Syzygium cumini*	-	-	-	
७.	सिमल	*Bombax ceiba*	-	-	-	
८.	टिक	*Tectona grandis*	-	-	-	
९.	खिर्रो	*Sapium insigne*	-	-	-	
१०.	सिरिस	*Albizia lebbeck*	-	-	-	
११.	खयर	*Senegalia catechu*	-	-	-	
१२.	आँप	*Mangifera indica*	-	-	-	
१३.	इपिल इपिल	*Leucaena leucocephala*	-	-	-	
१४.	लप्सी	*Choerospondias axillaris*	-	-	-	
१५.	सिसौ	*Dalbergia sissoo*	-	-	II	

(स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०८२)

५.२.३ जीवजन्तुका प्रजाति

नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव गरिएको स्थल वरपर मुख्य रूपमा स्याल, दुम्सी, बदेल, बाँदर आदि जीवजन्तुहरू पाइन्छ।

तालिका ५-२ : जीवजन्तुको प्रजाति

सि.न.	विवरण		संरक्षित अवस्था			कैफियत
	नेपाली नाम	बैज्ञानिक नाम	ने.स.	आई.यु.सि.न.	सा.ई.टि.यस.	
१.	स्याल	*Vulpes vulpes*	-	LC	II	
२.	दुम्सी	*Hystrix indica*	-	LC	III	
३.	बदेल	*Sus scrofa*		LC	III	
४.	बाँदर	*Macaca mulatta*		LC	II	

Legend: P- Protected/ IUCN Threat Category: VU- Vulnerable, NT- Near threatened, LC-Least concerned/ CITES Category: Appendix-I, II, III (Classified according to the threat due to trade)

(स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०८२)

नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव गरिएको स्थल वरपर मुख्य रुपमा भँगेरो, काग, चिल ढुकुर, सुँगा ,परेवा, सिलसिले हाँस, आदि पाइन्छ।

तालिका ५-३ : मुख्य पाइने चरा

सि.न.	विवरण		संरक्षित अवस्था			कैफियत
	नेपाली नाम	बैज्ञानिक	ने.स.	आई.यु.सि.न.	सा.ई.टि.यस.	
५.	भँगेरो	*Passer deomesticus*	-	LC	-	
६.	काग	*Corvus macrorhynchos*	-	LC	-	
७.	चिल	*Haliaeetus leucocephalus*	-	LC	-	
८.	ढुकुर	*Streptopelia senegalensis*	-	LC	-	
९.	सुँगा	*Psittacula krameri*	-	LC	-	
१०.	परेवा	*Columba livia*	-	LC	-	
११.	सिलसिले हाँस	*Dendrocygna javanica*	-	LC	-	

(श्रोतः स्थलगत अध्ययन, २०८२)

Legend: P- Protected/ IUCN Threat Category: VU- Vulnerable, NT- Near threatened, LC-Least concerned/ CITES Category: Appendix-I, II, III (Classified according to the threat due to trade)

नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्ताव स्थल वरपर मुख्य रुपमा पाइने मुख्य उभयचर र सरीसृप निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ५-४ : मुख्य पाइने उभयचर र सरीसृप

सि.न.	विवरण		संरक्षित अवस्था			कैफियत
	नेपाली नाम	बैज्ञानिक	ने.स.	आई.यु.सि.न.	सा.ई.टि.यस.	
१.	छेपारो	*Chamaeleo calyptratus*	-	LC	-	
२.	भ्यागुता	*Hoplobatrachu tigerinus*	-	LC	-	
३.	धामन	*Ptyas mucosa*	-	LC	-	
४.	पानी सर्प	*Xenochrophis piscator*	-	LC	-	

(श्रोतः स्थलगत अध्ययन, २०८२)

Legend: P- Protected/ IUCN Threat Category: VU- Vulnerable, NT- Near threatened, LC-Least concerned/ CITES Category: Appendix-I, II, III (Classified according to the threat due to trade)

उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र नजिक रहेको माझी समुदायमा गरिएको छलफल अनुसार इन्द्रावती नदीमा पाइने माछाहरुको प्रजाति तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ५-५ : इन्द्रावती नदीमा पाइने माछाहरु

क्र.स.	स्थानीय नाम	वैज्ञानिक नाम	IUCN वर्गीकरण	CITES
१	लोहरी	*Tariqilabeo latius*	LC	-
३	कत्ले	*Neolissochilus hexagonolepis*	NT	-
४	वाम	*Anguilla bengalensis*	LC	-
५	जलकपुर	*Pachypterus atherinoides*	LC	-
६	असला	*Schizothoraichthys molesworthi*	NE	-
७	सिन्धुरे	*Danio rerio*	LC	-

(स्रोतः माझी समुदायमा गरिएको छलफल, २०८२)

५.३ सामाजिक- आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

५.३.१ जनसंख्या, घरधुरी, लैङ्गिक अनुपात र जनघनत्वको विवरण

हेमण्डनदेउपुर न.पा. को जम्मा जनसंख्या ७,९२४ घरधुरी संख्या ३०,३८१ लैङ्गिक अनुपात ९५.६५ र जनघनत्व ३४१ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ। मण्डनदेउपुर न.पा. १२ वटा वडाहरुमा रहेको छ र वडा अनुसारको जनसंख्याको विवरण तल चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

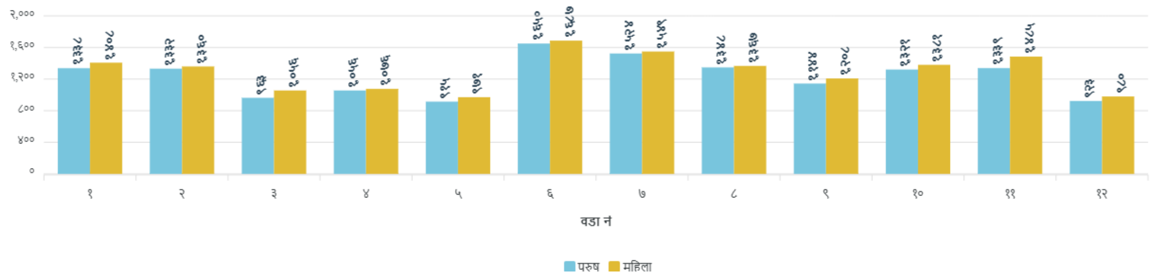

(स्रोत — केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग र फिल्ड सर्वेक्षण २०७८)

चित्र ५-१० : मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको जनसंख्या विवरण

५.३.२ जातजातिको विवरण

मण्डनदेउपुर न.पा.मा जातजातिको आधारमा जनसंख्याको विवरणलाई हेर्दा सबैभन्दा धेरै ब्राह्मण-पहाड ३१.१%, तामाङ ३१.१%, क्षेत्री ९.१%, नेवार ६.९%, दनुवार ६.४% आदि रहेको पाइन्छ।

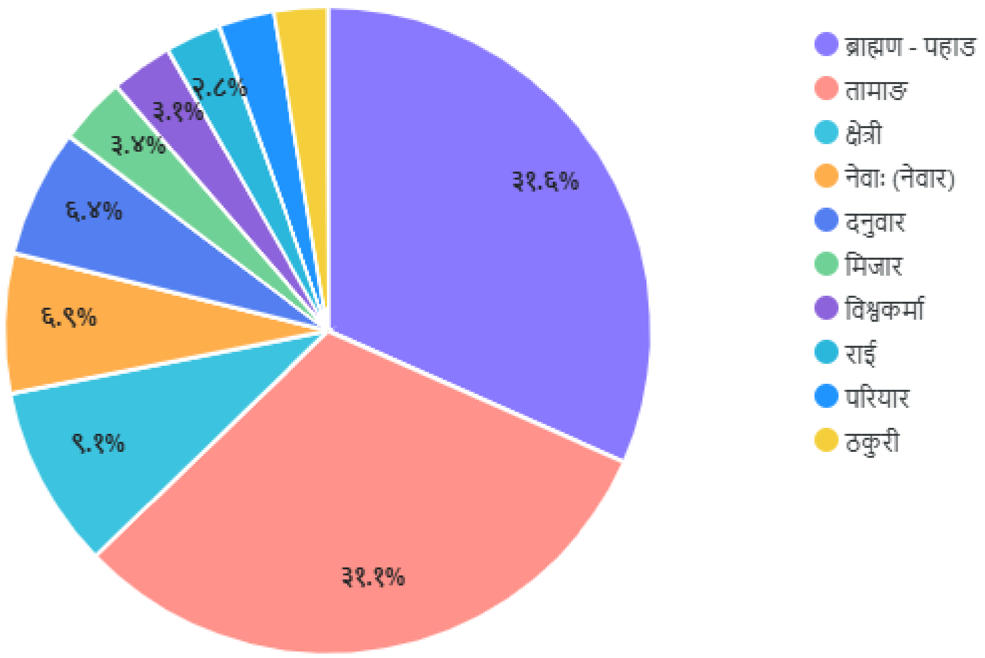

(राष्ट्रिय जनगणना, २०७८)

चित्र ५-११ : मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको जातजाति विवरण

५.३.३ धर्म अनुसार विवरण

मण्डनदेउपुर न.पा.मा धर्मको आधारमा जनसंख्याको विवरणलाई हेर्दा सबैभन्दा धेरै हिन्दु ६८.७ %, बौद्ध २८.३%, इस्लाम, किरात, क्रिस्चियन र प्रकृति धार्मिक समुदाय रहेको पाइन्छ।

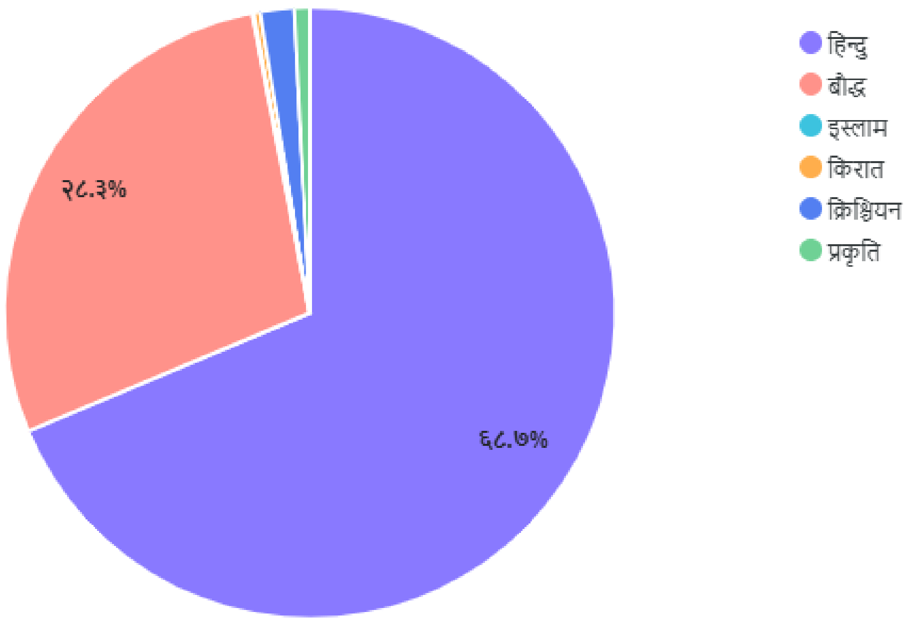

(राष्ट्रिय जनगणना, २०७८)

चित्र ५-१२ :मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको धर्म अनुसारको विवरण

५.३.४ बोलिने भाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण

मण्डनदेउपुर न.पा.मा कूल जनसंख्या मध्ये सबैभन्दा बढी नेपाली भाषा ५२.३%, तामाङ २९.३%, नेवारी ६.३%, दनुवार ६%, राई २.६% अदि प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ ।

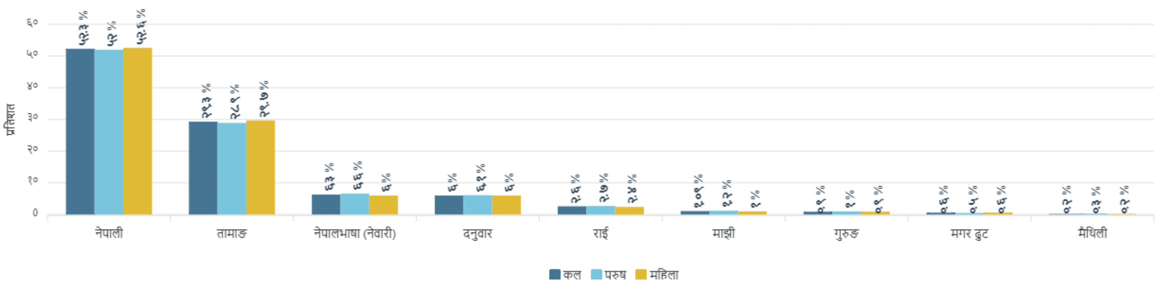

(राष्ट्रिय जनगणना, २०७८)

चित्र ५-१३ : मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको भाषा सम्बन्धि विवरण

५.३.५ साक्षरता स्थिति

यस नगरपालिकाको साक्षरता दर ७१.७% रहेको छ जसमा वडा अनुसारको साक्षरता तल चित्रमा देहायअनुसार रहेको छ।

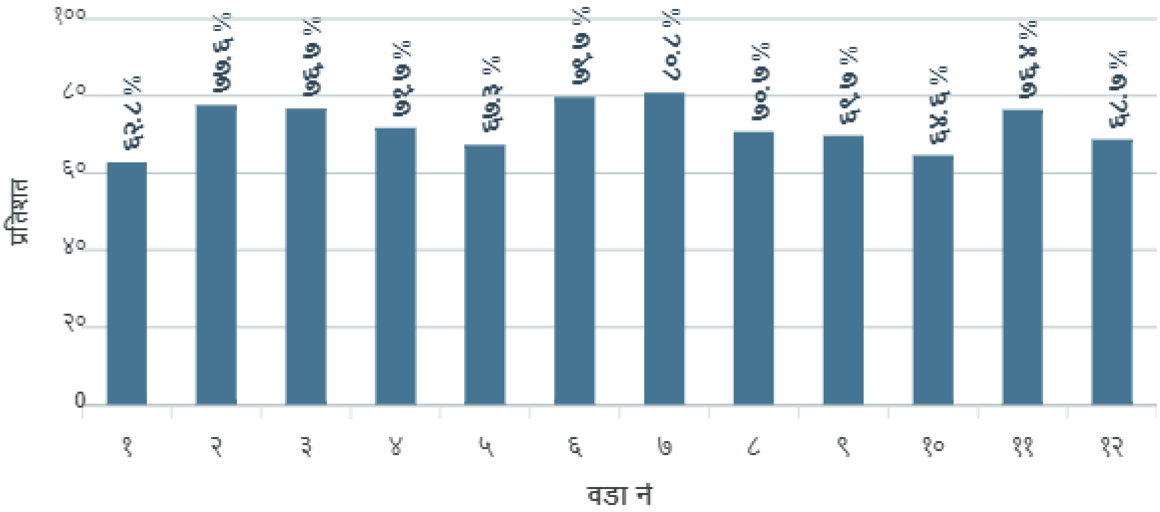

(राष्ट्रिय जनगणना, २०७८)

चित्र ५-१४ :मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको साक्षरता सम्बन्धी विवरण

५.३.६ स्वास्थ्य स्थिति

यस न.पा.मा सवै वडामा स्वास्थ्य चौकीहरु रहेका छन् भने सामुदायिक हस्पिटल, आधारभूत स्वास्थ्य चौकी र निजी क्लिनिकहरु नगरपालिकामा रहेका छन् ।

५.३.७ पिउने पानीको मुख्य स्रोत तथा शौचालयको विवरण

मण्डनदेउपुर न.पा.मा पिउने पानीको स्रोत धारा बाट ४०%, पाइप ३९.१%, मूल धारा ११.६%, खुला इनार ५.४%, ढाकिएको कुवा वा इनार ३.४% र अन्य स्रोत ०.१ % रहेको पाइन्छ।

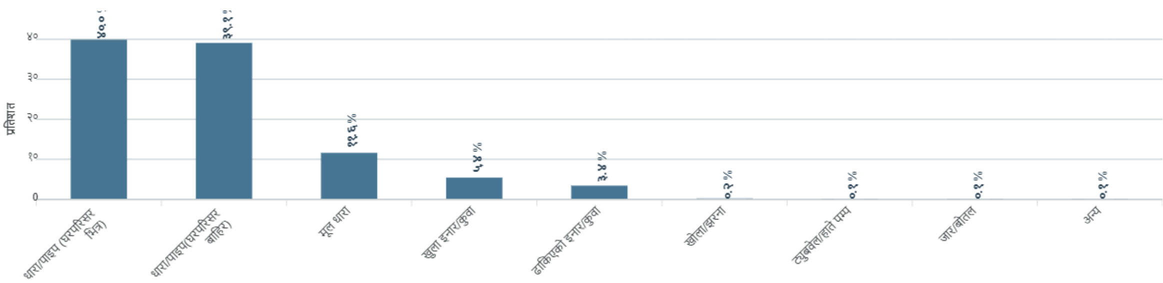

चित्र ५-१५ :मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको पानीको स्रोत सम्बन्धि विवरण

मण्डनदेउपुर न.पा.मा कुल घरधुरी मध्ये फ्लस भएको ५१.३%, साधारण शौचालय ४३.२% र शौचालय नभएको ३.३% रहेको छ।

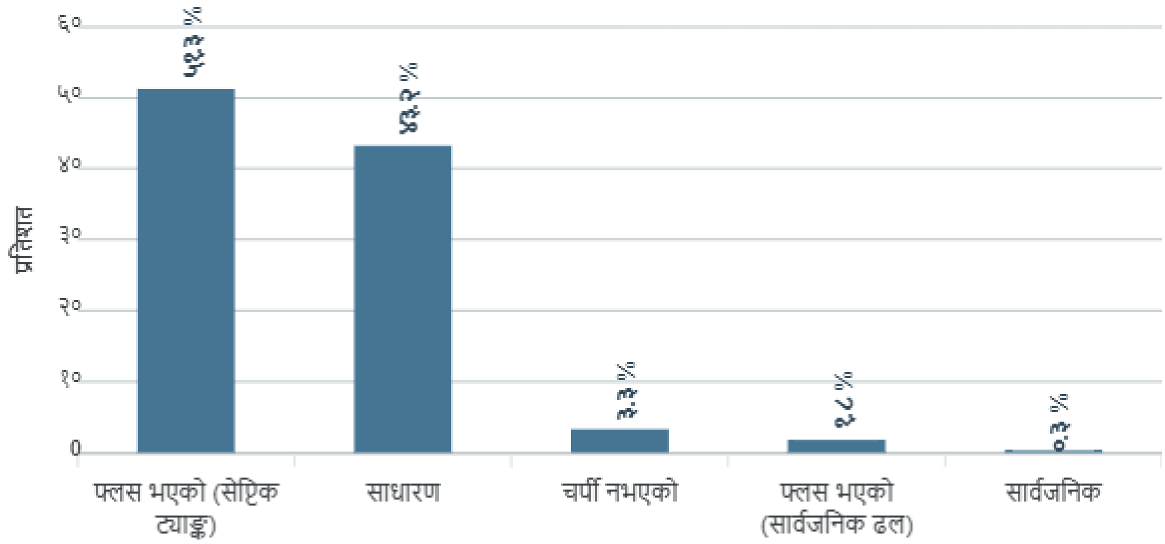

चित्र ५-१६ :मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको शौचालय सम्बन्धी विवरण

५.३.८ बत्ती बाल्न र खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनको विवरण

मण्डनदेउपुर न.पा.मा बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको रुपमा बिजुली ९८.८ %, सोलार ०.९%, मट्टीतेल ०.२%, अन्य ०.1% र बायोग्यास ०.००% रहेको पाइन्छ ।

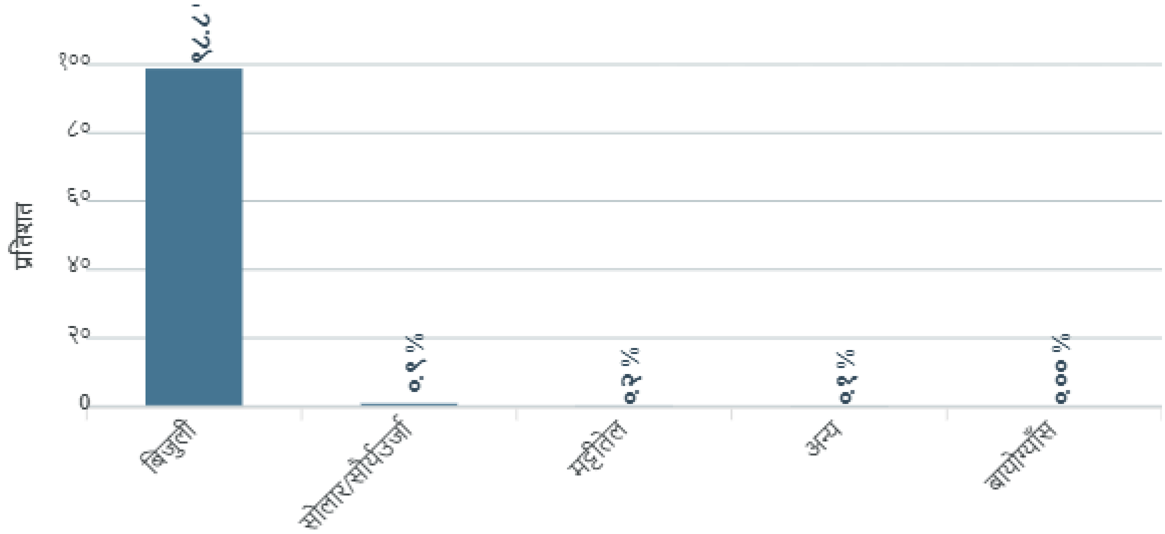

चित्र ५-१७ : मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको बत्ती बाल्न प्रयोग हुने उर्जा सम्बन्धी विवरण

मण्डनदेउपुर न.पा.मा खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनको रुपमा काठदाउरा ५३.६%, एल.पी.ग्याँस ४२.९%%, मट्टितेल ०.१%, गुँईठा ०.0१%, बिजुली ०.१% अन्य ०.0१% र स्रोत नखुलेको ०.0१% रहेको पाइन्छ ।

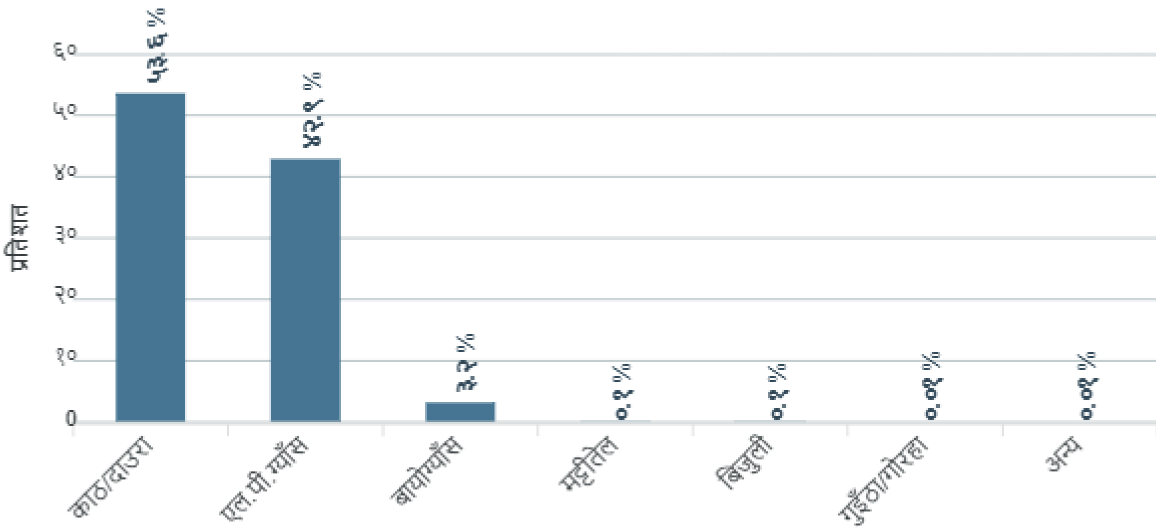

चित्र ५-१८ : मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको खाना पकाउने उर्जा सम्बन्धी विवरण

५.३.९ सांस्कृतिक वातावरण

जातजातिगत हिसाबले मिश्रित बसोबास रहेको उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र वरपर हिन्दु समुदाय बीच सहिष्णुता युक्त सम्बन्ध रहेको देखिन्छ। चाडपर्वका सन्दर्भमा हिन्दु धर्मालम्बीहरुले मुख्यता दुर्गा पुजा, दँसै, तिहार र होली मनाउँछन्।

५.३.१० पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थल

यस नगरपालिकामा पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलहरुमा धौंटे खोला झरना, शिवपुरी लोकमार्ग एवरेस्ट भ्यू पोइन्ट, मेलापोखरी डाँडो, लुनेखर्क मन्दिर, कालेश्वर गुफा, भालुनेरु बोटानिकल गार्डेन र घोडानचोक घुम्न आउने ट्रेल रहेका छन् भने नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गर्न प्रस्ताव गरिएको क्षेत्र नजिक कुनै पनि धार्मिक स्थलहरू रहेका छैनन्

परिच्छेद ६. प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रक्रियाले प्रस्तावको विकल्पको खोजी गर्ने भएकोले प्रस्तावको कार्यान्वयन बाहेक अरू विकल्प नै नभएको स्थितिमा पनि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने अवधारणा भित्र रही विकल्पको अध्ययन गरिएको छ । प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा निम्न क्षेत्र समावेश गरि विकल्पहरूको विश्लेषण गरिएको छ ।

- आयोजनाको डिजाइन
- आयोजना स्थल
- आयोजना प्रविधि
- प्रक्रिया र समय तालिका
- आयोजना कार्यान्वयन नगर्दाको स्थिति

६.१ आयोजनाको डिजाइन

प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन प्रस्तावको डिजाइनमा हाल प्रस्ताव गरिएको क्षेत्रमा मिति २०८१/३/३१ गते च.न.७८७७४ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको पत्र अनुरुप प्रस्ताव गरिएको क्षेत्रको सिमानाभित्र १०*१० मिटरको ग्रिडमा एउटा सर्भे डाटा हुने गरी उत्खनन् हुने क्षेत्रको सर्भे नक्सा तयार गरी उत्खनन् सकिसकेपछि पनि सो क्षेत्रको सर्भे गर्ने र उत्खनन् अघि र पछिको सर्भे नक्साबाट उत्खनन् गरिएको नदीजन्य पदार्थको परिमाण यकिन गर्न मिल्ने, नदीजन्य पदार्थ उत्खनन् को दैनिक अभिलेख राख्ने, अनुगमन प्रतिवेदन तयार गर्न सजिलो हुने गरी डिजाइनको अध्ययन गरिएको थियो। नदीजन्य पदार्थ वर्षेनी माथिल्लो भूभागबाट प्रस्तावित स्थानमा आएर थुप्रिने गरेको हुँदा निश्चित क्षेत्रबाट नदीजन्य पदार्थ सङ्कलन उत्खनन् गर्दा पछि आउने नदीजन्य पदार्थले सो ठाउँमा फेरी नदीजन्य पदार्थ थुपार्ने हुँदा प्रस्तावित डिजाइन अनुरुप उत्खनन् गर्दा उपर्युक्त विकल्प मानिएको छ। प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रको सबै ठाउँबाट उत्खनन्/सङ्कलन गर्दा उत्खनन्/सङ्कलन कार्य व्यवस्थित नहुने, उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको नदीजन्य पदार्थको परिमाण निकाल्न गाह्रो हुँने, अनुगमन गर्न झन्झटिलो हुँने हुँदा बगरको सिमा भित्र वा नदीको सबै ठाउँबाट उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्ने डिजाइन अस्वीकार गरियो।

६.२ आयोजना स्थल

प्रस्तावित नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन स्थान मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको वडा नं.६,७,९,१० र १२मा छनौट गरिएको छ । नेपाल सरकार द्वारा जारी विभिन्न मापदण्डहरुको

अनुसरण गरेर, पहुँच मार्गको उपलब्धता समेतको अध्ययन गरेर नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रको पहिचान गरिएको हो। प्रस्तावित नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गरिने स्थलहरु मापदण्ड अनुरुप रहेको हुँदा अन्य स्थानहरु मापदण्डले नमिल्ने भएको हुँदा प्रस्तावित स्थलहरु नै उपर्युक्त रहेको छ।

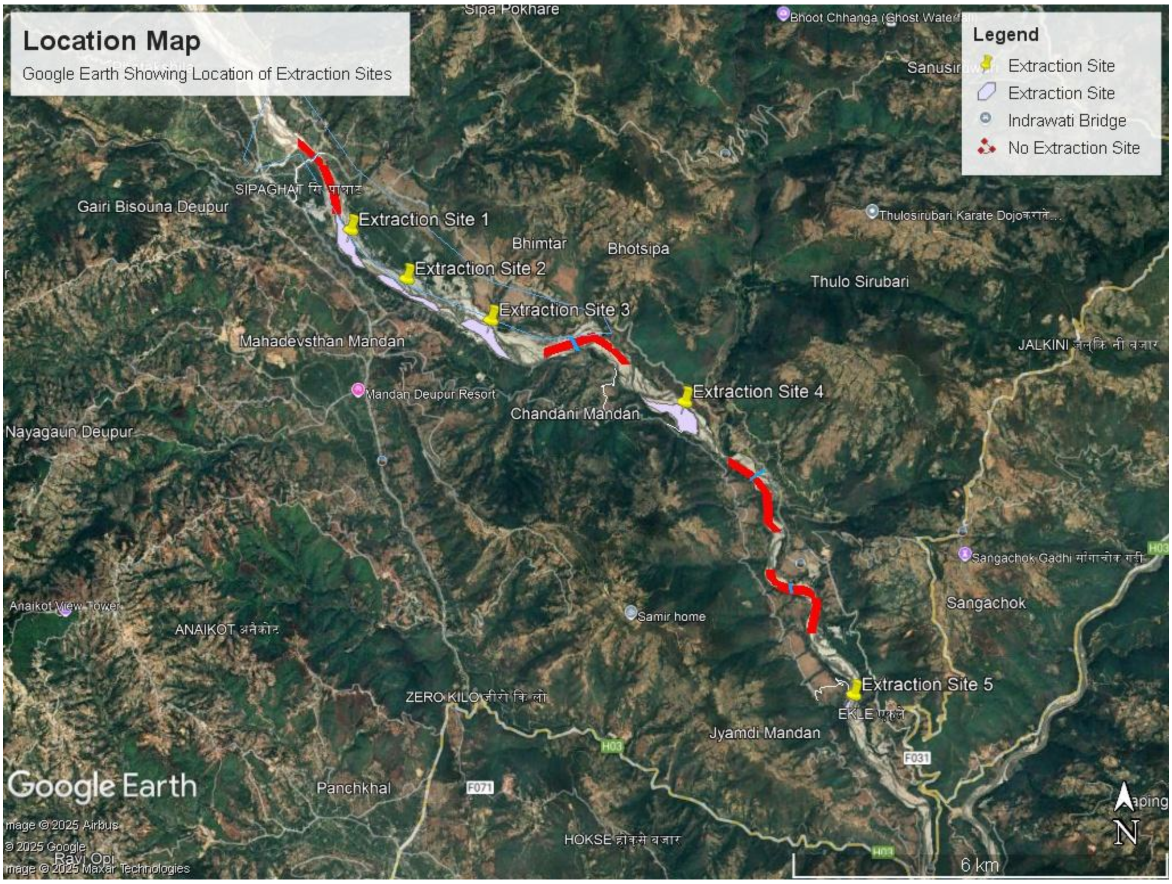

चित्र ६-१ : गुगल अर्थ नक्सामा प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन स्थानहरु

६.३ आयोजना प्रविधि

प्रस्तावित नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्य श्रमिक द्वारा हाते औजार जस्तै कोदालो, बेल्चा, आदि द्वारा गर्दा उपर्युक्त तथा वातावरण मैत्रीपूर्ण हुँने तर प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन कार्यले दैनिक १३०६.४०६ घन.मिटर उत्खनन् गर्ने हुँदा श्रमिक द्वारा सम्भव नभएको कारण मेसिन प्रयोग गरेर उत्खनन् गर्ने विधि उपर्युक्त रहेको छ। साथै मापन कार्य जनशक्ति द्वारा गर्दा फरक पर्न सक्ने हुँदा मापन कार्यमा ड्रोनको प्रयोग गरेर गर्ने विकल्पलाई छनोट गरिएको छ।

६.४ प्रक्रिया र समय तालिका

प्रस्तावित नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्य रातको समयमा गर्दा पहुँच मार्गमा रहेको तथा नदी छेउमा रहेको बस्तीमा प्रभाव पर्ने हुँदा विहान सूर्योदय देखि बेलुका सूर्यास्त सम्म गर्ने, वर्षाको बेलामा उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्दा बाढीले घटनाहरु घटाउन सक्ने, जनधनको नोक्सान हुन सक्ने, र खोलाको वहाव उच्च रहने हुँदा खोला धेरै मात्रामा धमिलो हुन सक्ने अवस्थालाइ मध्यनजर गर्दै प्रस्ताव गरिएको प्रक्रिया र समय तालिकानै उपयुक्त रहेको छ।

६.५ प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने

प्रस्तावित इन्द्रावती नदीले उत्खनन्/सङ्कलन गर्न प्रस्ताव गरिएको स्थानमा बर्षाको समयमा वर्षेनि हजारौं घन मिटर ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा पहाड माथिबाट बगाई ल्याएर समथर भू-भागमा थुपारेको पाईन्छ। यसरी थुप्रिएका नदीजन्य पदार्थहरूलाई तोकेको स्थानहरूबाट निकाल्न पाईने र निकाल्दा वरपर रहेका बस्तिहरूलाई कुनै प्रभाव नपर्ने गरि निकालिने छ। यसरी प्राप्त वहुमूल्य स्रोतको सही परिचालन नगर्नु कुनै बुद्धिमानी होइन। यस नगरपालिका र वरपरको जिल्लाको जनसंख्या वृद्धि र शहरीकरणको गतिलाई हेर्दा निर्माण सामाग्रीको वजारमा यसको माग वढ्दो छ। आन्तरिक माग आपूर्ति गरेर राजश्व सङ्कलनमा योगदान दिन सकिन्छ। सर्वप्रथम ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको व्यवस्थित सङ्कलनले नदी किनार कटान नियन्त्रण गर्न ठूलो सहयोग पुग्छ। स्वदेशी श्रमिकहरूको रोजगारको अवसर, उनीहरूको जीवनस्तरमा सुधार, बहाव फेरिन जाने तथा प्रकोप निम्तिने सम्भावना न्यून हुने तथा राजश्व सङ्कलन यसका अन्य विशेषताहरू हुन्। त्यसकारणले प्रस्तावमा उल्लेखित शर्तहरूको पालना गरी ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको सङ्कलन/उत्खनन् गर्न उपर्युक्त रहेको छ।

प्रस्तावित विकल्पको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्ने अनुकूल र प्रतिकूल प्रभावको तुलनात्मक आकलन गरि निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६-१ : तुलनात्मक तालिका

विकल्प	विवरण	अनुकुल वातावरणीय प्रभाव	प्रतिकूल वातावरणीय प्रभाव
विकल्प १			
डिजाइन	प्रस्ताव गरिएको क्षेत्रको सिमानाभित्र १०*१० मिटरको ग्रिडमा सर्भे डाटा हुँने गरी उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रको चौकिल्ला तय गरेर उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्ने	• अनुगमन कार्य प्रभावकारी हुँने • उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको परिमाण आंकलन लगाउन सजिलो हुँने	• नदीको धार मिलाउन गाह्रो हुँने हुँदा नदीको प्रकोप व्यवस्थापनमा समस्या आउन सक्ने • चौकिल्ला तय गरिएको स्थानबाट धेरै गहिराइमा उत्खनन् भएमा उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रमा खाल्टो पर्ने हुँदा दुर्घटना हुँने सम्भावना बढ्ने
आयोजना स्थल	नेपाल सरकार द्वारा जारी विभिन्न मापदण्ड भित्र रहेका पहुँच मार्ग सहितका प्रस्तावित नदीको वगर क्षेत्र	• पुल तथा अन्य भौतिक संरचनामा प्रभाव नपर्ने	• पहुँच मार्गमा विभिन्न बस्तीहरु रहेको हुँदा वायु तथा ध्वनि प्रदूषण हुँने
भू-बनोट	ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवा भएको प्रस्तावित वगर क्षेत्र	• वर्षेनी इन्द्रावती नदीले थुपारेको नदीजन्य पदार्थ वगर क्षेत्रबाट	

		उत्खनन्/सङ्कलन गर्दा भू-बनोटमा उल्लेखनीय परिवर्तन नआउने	
अपनाइने प्रविधि	डोजर, स्काभेटर, लोडर जस्ता मेसिनहरु प्रयोग गरेर उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्ने	• मेसिन द्वारा उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्दा उत्खनन्/सङ्कलन गरिने परिमाण निकाल्न सकिने हुँदा राजश्व सङ्कलनमा टेवा पुग्ने • बजारमा माग भए अनुसारको नदीजन्य परिमाण उपलब्धता बढ्ने	• उत्खनन्/सङ्कलन गर्ने श्रमिकलाई रोजगारी अवसर कम हुँने • मेसिनको कम्पनले स्थानीय वातावरणमा हानि हुँने
संचालन विधि	नदी वगरमा उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको परिमाण भण्डारण नगर्ने	• उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको नदीजन्य पदार्थको तत्काल ढुवानी गर्दा धूलो उड्ने सम्भावना कम हुने	• उत्खनन्/सङ्कलन पश्चयात तत्काल ढुवानी गर्दा पहुँच मार्गमा चाँप बढ्ने
समय तालिका	बिहान सूर्योदय देखि बेलुका सूर्यास्त सम्म	• रातको समयमा उत्खनन्/सङ्कलन कार्य नहुँदा बस्तीमा ध्वनि प्रदूषण नहुने	• उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र पहुँच सडकमा बस्तीहरु रहेका हुँदा दिउसोको समयमा वायु तथा ध्वनि प्रदूषण उच्च हुँने

		• दुर्घटना, चोरीको घटनाहरु कम हुने	
वन तथा सरकारी जग्गाको प्रयोग	खोलाको वगर र पहुँच मार्गको प्रयोग	• उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र वन क्षेत्रमा नपर्ने हुँदा वन क्षेत्रमा प्रभाव नपर्ने • निजी जग्गाबाट उत्खनन्/सङ्कलन नगरिने हुँदा स्थानीय संग मनमुटाव नहुने	
	विकल्प २		
डिजाइन	प्रस्ताव गरिएको क्षेत्रको सबै क्षेत्रबाट उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्ने	• नदीको वहाव व्यवस्थित हुने • निश्चित क्षेत्रमा खाल्डो नपर्ने हुँदा दुर्घटनाको सम्भावना कम हुने	• अनुगमन कार्य गर्न झन्झटिलो हुने • उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको परिमाणको लेखाजोखा गर्न गाह्रो हुने • ठेक्का सम्झौता भन्दा धेरै नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन हुनसक्ने
आयोजना स्थल	नदीमा रहेको सबै वगर क्षेत्र	• कुनै निश्चित वगर क्षेत्रबाट मात्र उत्खनन्/सङ्कलन कार्य	• हाल रहेका मापदण्ड विपरीत उत्खनन्/सङ्कलन

		नहुँदा निश्चित ठाउँको बस्तीलाई मात्र पर्ने असर कम हुने • नगरपालिकाले नदीमा जाने र निस्कने वगरबाट नै बाटोको व्यवस्था गर्न सक्ने • पुल मुनि जम्मा भएका नदीजन्य पदार्थको उचित व्यवस्थापन हुने र विपद व्यवस्थापनमा सहज हुने	कार्य हुने र भौतिक संरचनामा क्षति पुग्न सक्ने
भू-बनोट	सम्पूर्ण नदी क्षेत्र	• वारिपारिको स्थानीय तह मिलेर नदीको धार व्यवस्थापन गर्न सजिलो हुने	• नदीमा पानी रहेको स्थानबाट पनि उत्खनन्/सङ्कलन गरिने हुँदा नदी धमिलो भएर जलचरमा प्रभाव पर्ने • नदीको वहाव उच्च भएको बेला ठूलो दुर्घटनाको सम्भावना उच्च रहने • प्रस्तावित नदी दुई स्थानीय तह बिचको सिमाना रहेको

			हुँदा विवाद उत्पन्न हुन सक्ने
अपनाइने प्रविधि	डोजर, स्काभेटर, लोडर जस्ता मेसिनहरु प्रयोग गरेर उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्ने	-	-
संचालन विधि	उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको नदीजन्य पदार्थ भण्डारण गर्ने	• उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको नदीजन्य पदार्थ भण्डारण गर्दा सडकमा चाप कम हुने	• भण्डारण गर्दा हावाहुरीका कारण धूलो उड्ने सम्भावना बढ्ने • नदी वगर तथा सार्वजनिक स्थानमा भण्डारण गर्दा दुर्घटनाको सम्भावना बढ्ने
समय तालिका	बिहान ६ बजे देखि बेलुका ६ बजेसम्म	• निश्चित समयावधि भएको हुँदा ढुवानी सुरु र बन्द हुने निर्धारित समय तय हुने	• हिउँदको समयमा बेलुका ६ बजे नै अधेरो हुँदा बस्तीमा समस्या हुने • अधेरोमा काम गर्दा दुर्घटनाको सम्भावना रहने
वन तथा सरकारी जग्गाको प्रयोग	-	-	-
विकल्प ३			
डिजाइन	प्रस्तावित क्षेत्र भित्रबाट उत्खनन्/सङ्कलन	• प्रस्ताव गरिएको क्षेत्रबाट उत्खनन्/सङ्कलन हुँदा मापदण्ड अनुरुप हुने	• स्थानीय तहबाट अनुगमन गर्न गार्हो हुने

		• पहुँच मार्गहरु रहेका कारण ढुवानीको समस्या नहुने • उत्खनन्/सङ्कलन भएको परिमाण ड्रोन सर्वे मार्फत मापन गर्न मिल्ने • प्रस्तावित स्थानहरुमा थुप्रिएको नदीजन्य पदार्थ सबै सङ्कलन हुने	• अनुगमन कार्य गर्न ड्रोनमा भर पर्दा हावाहुरी तथा पानी परेको बेलामा अनुगमन कार्य प्रभावित हुने • अनुगमन कार्य खर्चिलो हुने • निश्चित गहिराइमा उत्खनन्/सङ्कलन भए/नभएको अनुगमन गर्न कठिन हुने
आयोजना स्थल	नेपाल सरकार द्वारा जारी विभिन्न मापदण्ड भित्र रहेका पहुँच मार्ग सहितका प्रस्तावित नदीको वगर क्षेत्र	• पुल तथा अन्य भौतिक संरचनामा प्रभाव नपर्ने	• पहुँच मार्गमा विभिन्न बस्तीहरु रहेको हुँदा वायु तथा ध्वनि प्रदूषण हुँने
भू-बनोट	ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवा भएको प्रस्तावित वगर क्षेत्र	• वर्षेनी इन्द्रावती नदीले थुपारेको नदीजन्य पदार्थ वगर क्षेत्रबाट उत्खनन्/सङ्कलन गर्दा भू-बनोटमा उल्लेखनीय परिवर्तन नआउने	

अपनाइने प्रविधि	डोजर, स्काभेटर, लोडर जस्ता मेसिनहरु प्रयोग गरेर उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्ने	• मेसिन द्वारा उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्दा उत्खनन्/सङ्कलन गरिने परिमाण निकाल्न सकिने हुँदा राजश्व सङ्कलनमा टेवा पुग्ने बजारमा माग भए अनुसारको नदीजन्य परिमाण उपलब्धता बढ्ने	• उत्खनन्/सङ्कलन गर्ने श्रमिकलाई रोजगारी अवसर कम हुँने • मेसिनको कम्पनले स्थानीय वातावरणमा हानि हुँने
संचालन विधि	नदी वगरमा उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको परिमाण भण्डारण नगर्ने	• उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको नदीजन्य पदार्थको तत्काल ढुवानी गर्दा धूलो उड्ने सम्भावना कम हुने	• उत्खनन्/सङ्कलन पश्च्यात तत्काल ढुवानी गर्दा पहुँच मार्गमा चाँप बढ्ने
समय तालिका	बिहान सूर्योदय देखि बेलुका सूर्यास्त सम्म	• रातको समयमा उत्खनन्/सङ्कलन कार्य नहुँदा बस्तीमा ध्वनि प्रदूषण नहुने दुर्घटना, चोरीको घटानाहरु कम हुने	• उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र पहुँच सडकमा बस्तीहरु रहेका हुँदा दिउसोको समयमा वायु तथा ध्वनि प्रदूषण उच्च हुँने

वन तथा सरकारी जग्गाको प्रयोग	खोलाको वगर र पहुँच मार्गको प्रयोग	• उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्र वन क्षेत्रमा नपर्ने हुँदा वन क्षेत्रमा प्रभाव नपर्ने • निजी जग्गाबाट उत्खनन्/सङ्कलन नगरिने हुँदा स्थानीय संग मनमुटाव नहुने	

परिच्छेद ७. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरू तथा संरक्षणका उपायहरू

यस आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन गर्दा आयोजनाको प्रस्तावित क्षेत्रमा विभिन्न भौतिक, रासायनिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा प्रभाव पर्न सक्ने देखिन्छन्। यस अध्ययनको क्रममा आयोजनाले पार्न सक्ने सकारात्मक तथा नकारात्मक दुवै प्रभावहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ । यस्ता प्रभावहरूको पहिचान, आंकलन तथा मूल्याङ्कन उत्खनन्/सङ्कलन क्रममा गरिने गतिविधिबाट गरिएको छ । पहिचान गरिएका असर भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिकोण बाट विश्लेषण गरि प्रभावलाई प्रकृति (Nature), मात्रा (Magnitude), सिमा (Extent), र समयावधि (Duration) मा वर्गीकरण गरिएको छ । यस्तै गरेर प्रकृतिलाई प्रत्यक्ष (Direct) र अप्रत्यक्ष (Indirect), मात्रालाई उच्च, मध्यम र न्यून, सिमालाई स्थानीय, स्थान विशेष र क्षेत्रीय र समयावधिलाई दीर्घकालीन, मध्यम र अल्पकालीन गरी ३ भागमा विभाजन गरि विश्लेषण गरिएको छ ।

यस परिच्छेदमा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने अनुकूल प्रभावहरू तथा प्रतिकूल प्रभावहरू लाई पहिचान गरिएको छ । प्रभावको पहिचान र आंकलन गरिएको प्रभावको सकारात्मक पक्षलाई सके जति बढाउने कार्य गरिएको छ । प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने प्रभावहरूको तह निर्धारण परिमाण, सिमा, समयावधि, प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष अनुसार वर्गीकरण गरिएको छ ।

७.१ सकारात्मक प्रभावः

७.१.१ उत्खनन्/सङ्कलन चरण

७.१.१.१ रोजगारीको अवसर

प्रस्तावित नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्यको अवधि (१ वर्षमा ९ महिना) मा दैनिक करिब लगभग ३० जना जनशक्तिको आवश्यकता पर्ने देखिन्छ। विभिन्न मेसिनहरु चलाउन, ढुवानीका साधनहरु चलाउन र अप्रत्यक्षरुपमा धेरै रोजगारीको अवसरहरु सृजना हुँने छ। उक्त आवश्यक कामदारहरूको आपूर्ति गर्दा स्थानीय जनताको दक्षता अनुसार रोजगारीको अवसरमा प्राथमिकता दिइनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सिमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.१.२ निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता

नदीजन्य पदार्थ प्रमुख निर्माण सामाग्री हो। नगरपालिका तथा जिल्लाहरुमा विकास निर्माणको कामहरु भैरहेको अवस्थामा नदीजन्य पदार्थको उत्खनन्/सङ्कलन कार्यले निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता बढाउनेछ।

७.१.१.३ आर्थिक गतिविधिमा वृद्धि

नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन कार्यले निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता बढाउने, प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा धेरै रोजगारीको सृजना हुनेछ, नगरपालिका तथा प्रदेशमा राजश्व सङ्कलनमा टेवा पुग्नेछ र समग्रमा नगरपालिका तथा वरपरको जिल्लाहरुमा आर्थिक गतिविधिमा वृद्धि हुनेछ । यस प्रभावको परिमाणलाई मध्यम, सिमालाई स्थानीय र अवधिलाई अल्पकालीन प्रकृतिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

७.१.१.४ प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि

प्रस्ताव कार्यान्वयन चरणमा दक्ष तथा अदक्ष जनशक्तिहरुको प्रयोग हुने हुँदा अदक्ष जनशक्तिले दक्ष जनशक्ति संग विभिन्न शिपहरु सिक्ने मौका पाउछन्। मेसिन चलाउने, लोड अनलोड गर्ने कार्य गर्दा अदक्ष जनशक्तिले दक्ष जनशक्तिबाट विभिन्न शिपहरु सिक्न सक्ने छन्। उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम, परिमाण, स्थानीय सिमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

७.१.१.५ राजश्व सङ्कलनमा टेवा

नदीजन्य पदार्थ उत्खनन् तथा सङ्कलन गर्दा ८,७१,९५,७८० राजश्व सङ्कलन हुने देखिन्छ। सङ्कलन भएको राजश्व स्थानीय तहले ६०% र प्रदेश सरकारले ४०% को दरले बाडफाड हुँदा स्थानीय तह सहित प्रदेश सरकारको राजश्व सङ्कलनमा टेवा पुग्नेछ। राजश्व सङ्कलन पश्चयात स्थानीय तह तथा प्रदेश सरकारले विभिन्न विकास निर्माणका कार्यहरु गर्न सक्नेछ।

७.१.१.६ प्रकोप व्यवस्थापन

वर्षेनी इन्द्रावती नदीले माथिल्लो भूभागबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा ल्याएर तल्लो समथर भूभागमा थुपार्ने गर्दछ। नदीजन्य पदार्थको उत्खनन्/सङ्कलन नगर्दा थुप्रिएर रहेको ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाले नदीको सतह बढाउने र नदीले धार परिवर्तन गरेर जग्गा कटानी, बाढी, जस्तो प्राकृतिक प्रकोप निम्तिने सम्भावना रहन्छ। तसर्थ नदीजन्य पदार्थको उत्खनन्/सङ्कलनले नदीको धार परिवर्तन हुनबाट रोक्छ र प्रकोपको सम्भावना कम गर्नेछ।

७.२ नकारात्मक प्रभाव

७.२.१ उत्खनन्/सङ्कलन चरण

७.२.१.१ भौतिक वातावरण

क. नदी किनार कटान

प्रस्तावित क्षेत्रमा ढुंङ्गा, गिट्टी, बालुवाको जथाभावी तथा यस वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदनमा सुझाव गरीएको परिमाण भन्दा बढी सङ्कलन/उत्खनन् गर्नाले नदीले आफ्नो प्राकृतिकधार परिवर्तन गरी किनार कटान तथा नदी किनारमा रहेको वस्ती र खेतीयोग्य जमीनलाई प्रभाव पार्न सक्छ।

ख. नदी जन्य पदार्थ वा.प्र.मू. प्रतिवेदनले सुझाव गरेको भन्दा भिन्न उत्खनन्

उत्खनन् कर्ताले प्रस्तावित क्षेत्रबाट जथाभावी रुपले सिफारिस गरिएको विधि र परिमाण भन्दा भिन्न र बढी उत्खनन् गर्न सक्दछन् । जसको कारण नदीको बहाव परिवर्तन हुने, सतह गहिरो हुने र बाढी, नदी कटान, आदि प्राकृतिक प्रकोप निम्त्याउँन सक्ने हुन्छ ।

ग. भौतिक संरचनामा हुने असर

प्रस्तावित क्षेत्रबाट ढुंङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा ओसार पसार गर्दा पहुँच बाटोमा चल्ने गाडीको चाप बढ्नाले बाटो छिट्टै जीर्ण हुने तथा बाटोमा जताततै खाल्डो बन्न सक्दछ । अत्याधिक मात्रामा उत्खनन् गर्दा प्रस्तावित स्थान नजिक रहेको भौतिक संरचनाहरुमा असर पर्नसक्छ। साथै उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्दा स्काभेटर प्रयोग हुने हुँदा स्काभेटरबाट निस्किएको कम्पन ३० देखि १०० मिटर सम्मको दूरीमा अनुभव हुने हुँदा, सो क्षेत्रमा रहेको भौतिक संरचनामा असर पर्ने सम्भावना रहन्छ।

घ. फोहर व्यवस्थापन

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको सङ्कलन/उत्खनन् गर्ने क्रममा कामदारहरूबाट फोहर सिर्जना हुन्छ र उचित तरिकाले विसर्जन नगर्दा नदी तथा कामदार शिविरको वातावरण प्रदूषित हुन सक्छ । साथै उचित फोहोर व्यवस्थापन नहुँदा सरसफाइको कमीले सरुवा रोगको प्रकोप बढ्नुका साथै कामदारको स्वास्थ्यमा गम्भीर समस्या आउने सम्भावना रहन्छ।

ङ. जल प्रदूषण

नदीमा ढुवानी साधनहरु धुने, पानीको सतह रहेको स्थानबाट उत्खनन्/सङ्कलन कार्य, नदीमा शौच, खानेकुराहरू फाल्ने, पोखिने, प्लाष्टिकहरू यत्रतत्र फाल्दा नदी प्रदूषण हुन्छ। साथै मेसिन तथा ढुवानी साधानहरुको मर्मत नदीको बगरमा गर्दा नदीको पानीमा प्रदूषण थप हुने देखिन्छ।

च. वायु प्रदूषण

ढुवानी साधनको आवागमन तथा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको सङ्कलन/उत्खननले वायू प्रदूषण बढ्छ र ढुवानी साधनको कारणले ध्वनि प्रदूषण वढ्छ। पहुँच मार्गहरु ग्राभेल भएको हुँदा ढुवानी साधनको धेरै आवत जावतले गर्दा धुलो उड्नेछ। साथै यस प्रस्तावमा दैनिक २५०० लिटर डिजल खपत हुने हुँदा ६७०० किलो कार्बन डाइअक्साइड (CO_2) निस्कन्छ। (IPCC Guidelines अनुसार १ लिटर डिजल प्रयोग हुँदा २.६८ किलो कार्बन उत्सर्जन हुन्छ।)

छ. ध्वनि प्रदूषण

यस प्रस्तावमा दैनिक १३०६.४०६ घनमिटर नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्/सङ्कलन गर्न प्रस्ताव रहेको हुँदा दैनिक १८६ वटा टिप्पर र लगभग ८ देखि १० वटा स्काभेटर प्रयोग हुँदा स्काभेटरको १ मिटरको दूरीमा ध्वनिको स्तर ८० डेसिबेल देखि ११० डेसिवेल सम्म रहने छ। साथै ढुवानी साधन टिप्परहरुबाट नदीजन्य पदार्थ लोड भएको अवस्थामा ९५ देखि १०५ डेसिवेलको ध्वनि स्तर निस्कनेछ भने लोड नभएको बेलामा र ब्रेक हानेको अवस्थामा ९० देखि ९५ डेसिबेलको ध्वनि स्तर हुँने अनुमान गरिएको छ। ढुवानी साधानहरु बस्तीको क्षेत्रबाट चल्ने हुँदा बस्ती क्षेत्रमा ध्वनि प्रदूषण हुनेछ। अनावश्यक प्रेसर हर्नको प्रयोगले ध्वनि प्रदूषण थप हुनेछ।

७.२.१.२ जैविक वातावरण

क. जलचरमा हुने प्रभाव

इन्द्रावती नदीमा विभिन्न जलचरहरु रहेकाले यस कार्यले नदीको पानी धमिलो र प्रदुषित हुनसक्ने हुदा र श्रमिकहरूद्वारा खोलाका माछा मार्ने काम पनि हुनसक्ने भएकाले जलचरमा प्रत्यक्ष प्रभाव पर्नेछ। श्रमिकहरू तथा ढुवानी साधनको आवागमनले वरपरको वनका जीवजन्तुको प्राकृतिक आवासमा असर पुग्न सक्छ। ध्वनि, धुलो र पानी प्रदूषणका कारण माछा एवं अन्य जलचरहरूका बासस्थान परिवर्तन गर्न सक्छन्।

७.२.१.३ सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

क. सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव

नदीजन्य पदार्थको उत्खनन् कार्यमा संलग्न कामदारहरू, चालकहरू, मजदुरहरू तथा ठेकेदारहरूको आगमनका कारण अस्थायी रूपमा परियोजना क्षेत्रमा जनसंख्या वृद्धि हुनेछ। जनसंख्यामा वृद्धि भएपछि स्थानीय सामाजिक सेवा सुविधाहरू (जस्तैः खानेपानी, विद्युत, सरसफाइ, स्वास्थ्य सेवा) मा चाप पर्न सक्छ। साथै उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको नदीजन्य पदार्थ ढुवानी गर्ने पहुँच मार्ग र स्थानीय बासिन्दाले प्रयोग गर्ने पहुँच मार्ग एकै रहेका कारण पहुँच मार्गको हकमा उच्च चाप बढ्ने देखिन्छ । उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सिमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

ख. बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव

उत्खनन् कार्यमा लागत न्यूनिकरणका लागी बालश्रम प्रयोग गर्ने सम्भावना रहन्छ, जुन श्रम कानुनविपरीत हुन्छ। यस्तै, महिला र पुरुष श्रमिकहरूबीच ज्यालाको असमानता देखिन सक्ने सम्भावना रहन्छ, जसले लैंगिक विभेदको अवस्था सृजना गर्न सक्छ। उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सिमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

ग. पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव

ढुंङ्गा, गिट्टी, बालुवाको सङ्कलन गर्दा विभिन्न प्रकृतिका औजारहरूको प्रयोगले कामदारहरूलाई चोटपटक लाग्न सक्छ । त्यसै गरि ढुंङ्गा, गिट्टी उछिट्टिएर पनि जिउमा चोट लाग्न सक्छ । धुलोको कारणले स्वास प्रस्वास र आँखाहरूका रोगहरू लाग्न सक्छन् । ढुवानी साधनहरूको आवतजावतले आकस्मिक दुर्घटनाको संभावना पनि त्यतिकै रहनेछ। यस्तै, धूलो, ध्वनि प्रदूषण, पर्याप्त पिउने पानीको अभाव, शौचालयको कमी तथा सुरक्षात्मक उपकरणको अभावले श्रमिकहरूको स्वास्थ्यमा असर पार्न सक्छ।

घ. यातायात सुविधामा चाप

उत्खनन् गरिएका नदीजन्य पदार्थहरू ट्रिपर र ट्र्याक्टर मार्फत नियमित रूपमा ढुवानी गरिने भएकाले स्थानीय सडक तथा राजमार्गमा ट्राफिक चाप बढ्नेछ। यसले अन्य स्थानीय यातायात सेवामा प्रभाव पुऱ्याउनेछ।

ङ. सामाजिक असमझदारी तथा सुरक्षासम्बन्धी प्रभाव

बाह्य क्षेत्रबाट आएका चालक, कामदार तथा मजदुरहरू र स्थानीय समुदायबीच सामाजिक, सांस्कृतिक तथा व्यवहारिक फरकका कारण झैझगडा, असमझदारी, चोरीजस्ता घटना घट्न सक्ने सम्भावना रहन्छ। साथै ठेकेदार कम्पनीले स्थानीयवासीको गुनासो सुनुवाई नगर्दा थप सामाजिक असमझदारीको कारण बन्न सक्छ ।

च. गुनासो व्यवस्थापन

यदि नदीजन्य पदार्थ उत्खनन् गर्दा उत्पन्न हुने धूलो, ध्वनि, सडक क्षति, जल स्रोतको प्रभाव जस्ता विषयहरूबारे गुनासोहरू समयमै समाधान नभएमा स्थानीय समुदायमा असन्तुष्टि बढ्न सक्छ र वातावरणीय द्वन्द्वको अवस्था आउन सक्छ।

तालिका ७-१ : अनुकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	प्रभावको महत्व
		प्रत्यक्ष/ प्रत्यक्ष	परिमाण	सिमा	अवधि		
उत्खनन्/सङ्कलन चरण							
रोजगारीको अवसर	• स्थानीयलाई रोजगारीको अवसर • स्थानीय अर्थ व्यवस्थामा वृद्धि • दैनिक ३० जनालाई प्रत्यक्ष रोजगारी	प्र	उ (६०)	स्था (२०)	अ (०५)	८५	उच्च महत्वपूर्ण
निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता	• निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता बढ्ने • विकास निर्माणका कार्यहरुमा निर्माण सामाग्रीको अभाव नहुने	प्र	म (२०)	क्षेत्रीय (६०)	अ (०५)	८५	उच्च महत्वपूर्ण
आर्थिक गतिविधिमा वृद्धि	• प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा रोजगारीको सृजना हुने • विकास निर्माणको कार्यहरु संचालनमा आउँदा आर्थिक गतिविधि बढ्ने	प्र	म (२०)	स्था (२०)	अ (०५)	४५	मध्यम महत्वपूर्ण
प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि	• अदक्ष कामदारले दक्ष कामदारसँग सीप सिक्ने अवसर • दक्ष कामदारको सीपमा निखारता ल्याउने अवसर	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दी (२०)	६०	उच्च महत्वपूर्ण

राजश्व सङ्कलनमा टेवा	• प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट राजश्व सङ्कलन हुने • स्थानीय तथा प्रदेश सरकारको राजश्व सङ्कलनमा टेवा पुग्ने	प्र	म (२०)	क्षेत्रीय (६०)	अ (०५)	८५	उच्च महत्वपूर्ण
प्रकोप व्यवस्थापन	• नदीको सतह बढ्न नपाउने • नदीको धार परिवर्तन हुन र प्राकृतिक प्रकोप कम गर्ने	प्र	उ (६०)	स्था (२०)	अ (०५)	८५	उच्च महत्वपूर्ण

तालिका ७-२: प्रतिकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/ अप्रत्यक्ष	परिमाण	सिमा	अवधि		
उत्खनन्/सङ्कलन चरण							
भौतिक वातावरण							
नदी किनार कटान	• तोकिएको भन्दा बढी उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्दा	प्र	न्यू (१०)	क्षे.वि. (१०)	अ (५)	२५	न्यून महत्वपूर्ण
नदीजन्य पदार्थ वा.प्र.मू. प्रतिवेदनले	• तोकिएको स्थान, परिमाण तथा फरक विधिमा उत्खनन्/सङ्कलन गर्दा	प्र	म (२०)	स्थ (१०)	अ (५)	३५	न्यून महत्वपूर्ण

सुझाव गरेको भन्दा भिन्न उत्खनन्							
भौतिक संरचनामा हुने असर	• पहुँच मार्गमा चाप • स्काभेटरको कम्पनबाट हुने प्रभाव	प्र	न्यू (१०)	स्थ (१०)	अ (५)	२५	न्यून महत्वपूर्ण
फोहर व्यवस्थापन	• फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन नहुँदा	प्र	न्यू (१०)	क्षे.वि. (१०)	अ (५)	२५	न्यून महत्वपूर्ण
जल प्रदूषण	• नदीमा ढुवानी साधानहरु धुने कार्य • पानीको सतह रहेको स्थानबाट उत्खनन्/सङ्कलन • नदीमा शौच, फोहर फाल्ने कार्य • मेसिन तथा ढुवानी साधानहरुको बगरमा मर्मत सम्भार गर्दा	प्र	म (२०)	स्था (२०)	अ (५)	४५	न्यून महत्वपूर्ण
वायु प्रदूषण	• उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्दा • ढुवानी गर्दा • दैनिक ६७०० किलो डाइअक्साइड ($CO2$) निस्कदा	प्र	म (२०)	स्थ (२०)	अ (५)	४५	न्यून महत्वपूर्ण
ध्वनि प्रदूषण	• स्काभेटर प्रयोग गर्दा • ढुवानी साधन बस्तीको बाटो हिड्दा	प्र	म (२०)	स्थ (२०)	अ (५)	४५	न्यून महत्वपूर्ण
जैविक वातावरण							

जलचरमा हुने प्रभाव	• नदीको माछा श्रमिकहरुले सिकार गर्दा • ध्वनि, धुलो र पानी प्रदूषणका कारण	प्र	उ (६०)	स्थ (२०)	दी (२०)	१००	उच्च महत्वपूर्ण
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण							
सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव	• कामदारहरू, चालकहरू, मजदुरहरू तथा ठेकेदारहरूको सङ्ख्यामा वृद्धि भएसँगै स्थानीय पहुँचमा रहेको सामाजिक सेवाहरू जस्तै पानी, बिजुलीको प्रयोग बढ्ने • पहुँच मार्गमा चाप बढ्ने	प्र	न्यू (१०)	स्था (२०)	अ (५)	३५	न्यून महत्वपूर्ण
बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव	• सस्तो कामदारहरूको रूपमा निर्माण गर्ने ठेकदारले बालबालिकाहरूको प्रयोग गर्न सक्ने • महिला र पुरुषलाई समान कामको लागी फरक ज्याला प्रदान गर्न सक्ने	प्र	न्यू (१०)	स्था (२०)	अ (५)	३५	न्यून महत्वपूर्ण
पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव	• ढुंङ्गा, गिट्टी उछिट्टिएर पनि जिउमा चोट लाग्न सक्छ। • धूलो, धुँवाको कारण स्वास्थ्यमा असर पर्न सक्छ	प्र	म. (१०)	स्थ (१०)	अ (५)	२५	न्यून महत्वपूर्ण
यातायात सुविधामा चाप	• पहुँच मार्गमा चाप बढ्ने	प्र	न्यू (१०)	स्था (२०)	अ (५)	३५	न्यून महत्वपूर्ण

सामाजिक असमझदारी तथा सुरक्षासम्बन्धी प्रभाव	• बाह्य क्षेत्रबाट आएका चालक, कामदार तथा मजदुरहरू र स्थानीय समुदायबीच सामाजिक, सांस्कृतिक तथा व्यवहारिक फरकका कारण झैझगडा, असमझदारी, चोरीजस्ता घटना घट्न सक्ने सम्भावना	प्र	न्यू (१०)	स्था (२०)	अ (५)	३५	न्यून महत्वपूर्ण
गुनासो व्यवस्थापन	• स्थानीय वातावरणमा परेको प्रभावहरूबारे र नयाँ आउन सक्ने थप वातावरणीय मुद्दाहरू समयमै व्यवस्थापन नभएमा	प्र	न्यू (१०)	स्था (२०)	अ (५)	३५	न्यून महत्वपूर्ण

व्याख्यान **समग्र उल्लेखनीयता**

परिमाण	सिमा	अवधि	न्यून महत्वपूर्ण : २५-४० सम्म
१०= न्यून(न्यू)	१०= क्षेत्र विशेष (क्षे.वि.)	०५=अल्पकालीन(अ)	मध्यम महत्वपूर्ण : ४५-७५ सम्म
२०= मध्यम(म)	२० = स्थानीय (स्था)	१०= मध्यकालिन(म)	उच्च महत्वपूर्ण : ७५ भन्दा बढी
६०= उच्च(उ)	६० = क्षेत्रीय (क्षे)	२०= दीर्घकालीन(दी)	

परिच्छेद ८. अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने तथा प्रतिकूल प्रभाव न्यून गर्ने उपायहरू

आयोजनाबाट प्रभावित हुने क्षेत्रको वातावरणीय अवस्थिति, आयोजना कार्यान्वयन विधिहरू तथा क्रियाकलापहरूको अध्ययनबाट स्थानीय वातावरणमा पर्न सक्ने नकारात्मक वातावरणीय प्रभावहरूको विश्लेषणबाट प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू पहिचान गरि वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ । यसरी वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू सुझाउँदा सम्भव भएसम्म प्रभाव हुन नदिने वा प्रतिरोधात्मक (Preventive Measure) र यदि यस्तो सम्भावना नरहेमा प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने वा सुधारात्मक उपाय (Corrective Measure) अवलम्बन गर्ने र अन्तिम विकल्पका रूपमा क्षतिपूर्ति प्रदान गर्ने (Compensatory Measure) उपायलाई आत्मसाथ गरिएको छ । त्यस्तै प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट हुने सकारात्मक प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्ने विषयलाई समेत वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ । यस प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका सम्पूर्ण प्रभाव न्यूनिकरणका उपायहरू तथा सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरी गर्ने उपायहरूको अनिवार्य कार्यान्वयन गर्ने दायित्व आयोजना प्रस्तावकको हुने छ । अध्ययन प्रतिवेदनमा सकारात्मक प्रभावका बढोत्तरीकरण तथा नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू, विधि, दायित्व तथा अनुमानित बजेट समेत उल्लेख गरि निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

८.१ अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने उपायहरू

अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तलको तालिका ८-१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ८-१ : अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी

क्र.श.	वातावरणीय प्रभाव	सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियाकलाप (के के गर्ने)	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन तथा मूल्यांकन
उत्खनन्/सङ्कलन चरण							
१.	स्थानीय रोजगारीको अवसर	• स्थानीयलाई सीप तथा दक्षताका आधारमा रोजगारीमा प्राथमिकता दिइनेछ ।	उत्खनन् स्थानमा	उत्खनन्/ सङ्कलन चरण	प्रस्तावक/ ठेकेदार कम्पनी	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक तथा ठेकेदार
२.	निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता	• योजनाहरुलाई प्राथमिकताको आधारमा नदीजन्य पदार्थ उपलब्ध गराइनेछ। • वातावरण मैत्रीपूर्ण उत्खनन्/सङ्कलनको व्यवस्था मिलाइनेछ।	स्थानीय तह वा प्रदेश तह	उत्खनन्/ सङ्कलन चरण	प्रस्तावक/ ठेकेदार कम्पनी	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक तथा ठेकेदार
३.	आर्थिक गतिविधिमा वृद्धि	• स्थानीयवासीलाई रोजगारीमा प्राथमिकता दिइनेछ। • नियम अनुसार पहुँच मार्गमा पसलहरु खोल्न प्रोत्साहन गरिने छ।	उत्खनन् स्थान र पहुँच मार्गमा	उत्खनन्/ सङ्कलन चरण	प्रस्तावक/ ठेकेदार कम्पनी	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक तथा ठेकेदार

४.	प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि	• दक्ष जनशक्तिबाट अदक्ष जनशक्तिलाई प्राविधिक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।	उपर्युक्त स्थानमा	उत्खनन्/ सङ्कलन चरण	प्रस्तावक	२,५०,०००	प्रस्तावक तथा ठेकेदार
५.	राजश्व सङ्कलनमा टेवा	• बागमती प्रदेशको आर्थिक ऐन अनुसार राजश्व सङ्कलन गरिनेछ। • निकासी नाकाहरुमा प्रहरी कार्यालयको सहयोगमा राजश्व सङ्कलनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। • नगरपालिकाले समयमा नै ठेक्का सम्झौता गर्नेछ।		उत्खनन्/ सङ्कलन चरण	प्रस्तावक	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
६.	प्रकोप व्यवस्थापन	• इन्द्रावती नदीको धार कायम हुँने गरि उत्खनन्/सङ्कलन गरिनेछ। • वर्षाको बेलामा उत्खनन्/ सङ्कलन कार्य गरिने छैन। • प्रकोप व्यवस्थापनका लागी जग्गा कटानी हुने क्षेत्रमा तटबन्धन गरिनेछ।	उत्खनन् स्थानमा	उत्खनन्/ सङ्कलन चरण	प्रस्तावक	१०,५०,०००	प्रस्तावक

		• प्रकोप व्यवस्थापन कार्यका लागी स्थानीयवासीलाइ जानकारी गराइने छ।					
		जम्मा				१२,५०,०००	

८.२ प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू

प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तालिका ८-२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८-२ : प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी

वातावरणीय प्रभाव	प्रतिकूल प्रभावको न्यूनीकरण क्रियाकलाप (के के गर्ने)	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन तथा मूल्यांकन
	उत्खनन्/सङ्कलन चरण					
	भौतिक वातावरण					
नदी किनार कटान	• वा.प्र.मू. प्रतिवेदनले तोकेको स्थानबाट मात्र उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्ने। • उत्खनन्/सङ्कलन कार्य पूर्व उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रको रेखांकन गर्ने ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	१५,००,०००	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक

	• उत्खनन्/सङ्कलन गर्ने स्थान, क्षेत्रफल, परिमाण, खुलाइ सो स्थानमा जानकारी बोर्ड राख्ने।					
नदीजन्य पदार्थ वा.प्र.मू. प्रतिवेदनले सुझाव गरेको भन्दा भिन्न उत्खनन्	• अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी बनाइने। • जिल्ला अनुगमन समितिको समन्वयमा उत्खनन्/ सङ्कलन गरिएको परिमाणको लेखाजोखा गरिने। • ठेक्का सम्झौताको सुरुवात तथा अन्त्यमा परिमाणको ड्रोन मार्फत सर्वे गरिने। • वा.प्र.मू. प्रतिवेदनमा सुझाइएको विधि अनुसार उत्खनन्/ सङ्कलन कार्य गरिने।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	नपर्ने	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक
भौतिक संरचनामा हुने असर	• पहुँच मार्गको बेलाबेलामा मर्मत सम्भार गरिनेछ। • पहुँच मार्गको स्तरोन्नति कार्यका लागी योजना तय गरिनेछ। • भौतिक संरचना नजिक रहेको स्थानमा स्काभेटरको प्रयोग निरुत्साहित गरिनेछ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	नपर्ने	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक
फोहर व्यवस्थापन	• सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार सञ्चालन गरिनेछ। • स्थल वरपर कीटनाशक औषधि छर्किने कार्य गरिनेछ । • आवस्यकता अनुसार सरसफाई कार्यक्रम आयोजना गरिनेछ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	१,८०,०००	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक

	• प्रत्यक उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रमा फोहर सङ्कलन गर्ने भाडो राखिने छ।					
जल प्रदूषण	• नदीमा ढुवानी साधानहरु धुन निषेध गरिनेछ • कामदारलाई फोहर फाल्नका लागी निश्चित स्थान र समयको व्यवस्था गरिनेछ। • कामदारलाई अस्थाई शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ । • पानी रहेको ठाउँमा उत्खनन्/ सङ्कलन कार्य गर्न दिइने छैन। • ठाउँ ठाउँमा नदी प्रदूषण रोक्न जानकारी बोर्डहरु राखिनेछ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	५०,०००	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक
वायु प्रदूषण	• उत्खनन्/सङ्कलन स्थलमा निष्कासन भएको फोहर मैलालाई खुला रूपमा बाल्न प्रतिबन्ध लगाइनेछ। • नदिजन्य पदार्थ ढुवानी गर्दा त्रिपालले छोपेर मात्र ढुवानीको गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ। • पहुँच मार्गमा धूलो उडेमा पानी हालेर धूलो उड्नमा रोक लगाउने कार्य गरिनेछ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	५,५०,०००	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक

	• उत्खनन्/ सङ्कलन कार्यमा संग्लन जनशक्तिहरुलाई मास्क अनिवार्य गरिनेछ। • डिजल खपतबाट निष्कासन हुँने डाइअक्साइड (CO_2) लाई कम गर्न मसिन र ढुवानी साधानहरुको आवश्यकता अनुसार मर्मत गरिनेछ। • पहुँच मार्गको स्तरोन्नति कार्य गर्न योजनाहरु बनाइने छ। • सव डिभिजन वन कार्यालय संगको समन्वयमा वृक्षारोपण कार्यक्रम गरिनेछ।					
ध्वनि प्रदूषण	• उत्खनन्/सङ्कलन कार्य बिहान सूर्योदय देखि बेलुका सूर्यास्त सम्म गरिनेछ। • नदीजन्य पदार्थ ओसार-पोसार गर्दा प्रेशर हर्नको प्रयोगमा प्रतिबन्ध लगाइनेछ । • ध्वनि प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धी आवश्यक चिन्हहरू प्रदर्शनको व्यवस्थापन गरिनेछ । • बस्ती क्षेत्रहरुमा ढुवानी साधनहरुको गति समिति गरिनेछ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	चिन्हहरूको लागी १००,०००	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक

	जैविक वातावरण					
जलचरमा हुने प्रभाव	• वर्षाको समयमा उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गरिने छैन । • उत्खनन्/सङ्कलन कार्यमा संग्लन जनशक्तिहरुलाई माछा मार्न प्रतिवन्धित गरिनेछ। • उत्खनन्/सङ्कलन कार्यमा खेर जाने फोहरहरुलाई नदीमा फाल्न निषेधित गरिनेछ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	यस अघि नै समावेश	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक
	सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण					
सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव	• आवश्यक पानी, बिजुलीको व्यवस्था गरिनेछ । • अनावश्यक विवाद उत्पन्न हुन नदिन ठेकेदार कम्पनीलाई आचारसंहिता बनाइ सोको पालना गर्न निर्देशन दिइनेछ। • पहुँच मार्गमा चाप हुने समयमा टिप्परलाई ढुवानीमा रोक लगाइनेछ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान र पहुँच मार्ग	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	आवश्यक नपर्ने	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक
बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव	• निर्माण स्थलमा बाल श्रमको पूर्ण रूपमा प्रतिबन्ध लगाइने छ । • बाल श्रमको प्रयोग भेटिएमा स्थानीय सरकार र प्रहरी सँग समन्वय गरी बाल श्रम (निषेध र	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान र पहुँच मार्ग	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	आवश्यक नपर्ने	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक

	नियमित गर्ने) ऐन,२०५६ अनुसार कारबाहीको व्यवस्था मिलाइनेछ । • निर्माणमा संलग्न पुरुष तथा महिला श्रमलाई समान ज्याला दिने व्यवस्था सुनिश्चितता गर्ने प्रबन्ध मिलाइनेछ ।					
पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव	• प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन स्थलमा प्राथमिक उपचारका लागी चाहिने सामानहरूको उपलब्ध गराइने छ । • उत्खनन्/सङ्कलन कार्यमा संलग्नहरूलाई काम गर्दा हेल्मेट ,माक्स, पन्जा र चस्मा अनिवार्य रूपमा लगाउनु पर्ने प्रबन्ध गरिनेछ र सोको अनुगमनको व्यवस्था मिलाइने छ । • मेसिनरी उपकरणहरू र औजारहरूको प्रयोग गर्दा कान आँखामा गगल्स र कान प्लगहरूको व्यवस्था मिलाइने छ । • उत्खनन्/सङ्कलन स्थलमा संलग्नहरूलाई चाहिने शौचालय, सफा पिउने पानीको व्यवस्था र सरसफाई चाहिने सामानहरूको व्यवस्था अनिवार्य रूपमा प्रबन्ध मिलाइने छ ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान र पहुँच मार्ग	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	५,००,०००	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक

यातायात सुविधामा चाप	• नदीजन्य सामाग्रीहरूको ढुवानी गर्ने सवारीसाधनहरूलाई पहुँच मार्गमा रोक्न निषेध गरिनेछ । • रातको समयमा ढुवानी कार्यलाइ प्रतिवन्ध गरिनेछ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान र पहुँच मार्ग	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	आवश्यक नपर्ने	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक
सामाजिक असमझदारी तथा सुरक्षासम्बन्धी प्रभाव	• उत्खनन्/सङ्कलन कार्यमा संलग्न बाहिरी मानिसहरू तथा स्थानीयहरूको रहनसहन तथा संस्कृतिको बारेमा साक्षात्कार गराइनेछ । • कामदारहरुलाई आचारसंहिता लागु गर्न निर्देशन गरिनेछ।	उत्खनन्/ सङ्कलन स्थान र पहुँच मार्ग	उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक तथा ठेकेदार कम्पनी	आवश्यक नपर्ने	ठेकेदार कम्पनी/ प्रस्तावक
गुनासो व्यवस्थापन	• स्थानीयवासीको गुनासो व्यवस्थापन गर्न छुट्टै इकाई बनाइनेछ। • वडा कार्यालय वा नगरपालिका मार्फत आएका स्थानीयवासीको गुनासो एक हप्ता भित्र सम्बोधन गरिनेछ।		उत्खनन्/ सङ्कलन अवधि	प्रस्तावक	१,००,०००	प्रस्तावक
निर्माण चरणको कुल अनुमानित रकम					२९,८०,०००	

८.३ वातावरणीय लागतको सारांश

प्रस्तावित प्रस्तावको वातावरणीय लागत निम्न तालिकामा देखाइएको छ । प्रस्तावको कूल वातावरणीय खर्चको लागी **ने.रु. ४२,८०,०००** ।-लागत प्रस्ताव गरिएको छ ।

तालिका ८-३ : कुल वातावरणीय लागतको सारांश

क्र.सं.	विवरण	अनुमानित रकम (ने.रु.)
अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने खर्च		
१.	प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि	२,५०,०००
२.	प्रकोप व्यवस्थापन	१०,५०,०००
	जम्मा (क)	**१३,००,००० ।-**
प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय		
उत्खनन्/सङ्कलन अवधि		
१.	नदी किनार कटान रोक्न आवश्यक सामाग्री खरीद	१५,००,०००
२.	फोहरमैला व्यवस्थापन	१,८०,०००
३.	जल प्रदूषण रोक्न जानकारी बोर्डहरु राख्न	५०,०००
४.	वायु प्रदूषण रोक्न पानी छर्कने र वृक्षारोपण कार्यक्रम गर्न	५,५०,०००
५.	ध्वनि प्रदूषण रोक्न आवश्यक चिन्हहरु राख्न	१,००,०००
६.	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	५,००,०००
७.	गुनासो व्यवस्थापन	१,००,०००
	जम्मा (ख)	**२९,८०,०००**
	जम्मा (ने.रु.) (क + ख)	**४२,८०,००० ।-**

परिच्छेद ९. वातावरणीय अनुगमन

कुनै पनि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावहरूको अनुगमन निम्न उद्देश्य प्राप्तिका लागी गरिन्छ :-

क) कानुनले तोकेका सिमाभन्दा बढी मात्रामा प्रभाव पर्न नदिन ।

ख) वातावरणीय प्रभाव कम गर्न अपानइएका उपायहरू वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसार कार्यान्वयन भएका छन् कि छैनन् भन्ने कुरा जाँच गर्न।

ग) सम्भावित वातावरणीय क्षतिबारे समयमै सचेत गराउन ।

घ) पहिचान गरिएका तथा आकलित प्रभाव वास्तविकतासँग कति नजिक छन् भन्ने जानकारी लिन।

९.१ अनुगमनका प्रकारहरू

वातावरणीय प्रभावको अनुगमन देहायको अवस्थामा निम्न प्रकारले गर्नु पर्दछ।

९.१.१ प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (BASELINE MONITORING) :

प्रस्तावित प्रस्तावको उत्खनन्/सङ्कलन कार्य सुरु गर्नु भन्दा अगावै उत्खनन्/सङ्कलन स्थल र वरपरका आधारभूत वातावरणीय पक्षको सर्वेक्षण गर्नु पर्नेछ। यसले गर्दा अनुगमनको सिलसिलामा प्रारम्भिक अवस्थाको तुलनामा वातावरणीय पक्षमा भएको परिवर्तन बारेमा थाहा पाउन सकिन्छ। यसैले प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन गरिदैन तर वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा रहेका जानकारीलाई प्रस्तावको प्रारम्भिक डाटा मानिनेछ ।

९.१.२ प्रभाव अनुगमन (IMPACT MONITORING):

प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट भएका वातावरणीय परिवर्तन पत्ता लगाउन प्रस्ताव कार्यान्वयन क्रममा त्यस क्षेत्रको जनस्वास्थ्य लगायत पर्यावरणीय, सामाजिक र आर्थिक अवस्थाका सूचकको मूल्याङ्कन गरिनेछ ।

९.१.३ अनुपालना/नियमपालन अनुगमन (COMPLIANCE MONITORING):

यस अन्तर्गत प्रस्तावकले वातावरण संरक्षण सम्बन्धी निर्धारित मापदण्डहरूको पालना गरेको छ वा छैन भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्न वातावरणीय गुणस्तरका विशेष सूचकहरू वा प्रदूषणको अवस्था बारेमा आर्थिक वा लगातार रूपमा अनुगमन गरी अभिलेख राखिनेछ।

९.२ वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरूः

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको आधारभूत तथ्याङ्क, पहिचान तथा आंकलन गरिएका अनुकूल वा प्रतिकूल प्रभाव एवं वातावरण संरक्षणका उपायहरूलाई ध्यान दिई प्रस्तावकले पालना गर्नुपर्ने र वातावरणीय प्रभावको प्रभावकारिताको अनुगमन गर्न सूचकहरू प्रतिवेदनमा उल्लेख गर्नु पर्दछ। वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरू निम्न बमोजिम हुनेछन् ।

तालिका ९-१ : : अनुगमनका सूचक

अनुगमनका क्षेत्र	सूचकहरू
उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रको अवस्था	• गहिराइ मापन • दैनिक उत्खनन्/सङ्कलन गरिएको परिमाणको आंकलन • नदि किनार संरक्षणको अवस्था
पानीको स्रोत, प्रदूषण र पिउने पानीको प्रयोग	• उत्खनन्/सङ्कलन क्षेत्रमा पानी सम्बन्धी समस्याहरूको सङ्ख्या र सिमा • फोहर पानी र असुरक्षित तरिकाले फालिएको कारणले पानी प्रदूषणका घटना र त्यसले परेको प्रभाव • पिउने पानीको गुणस्तरको लागी फिल्ड कीटको प्रयोग, पि.यच निर्धारण, कण र पानीमा रहेको फोहर
वायु र ध्वनि प्रदूषण	• वरिपरिको हावाको स्वच्छता, ध्वनिको स्तर
आयोजना क्षेत्रको सामाजिक र आर्थिक विकास	• रोजगारी सिर्जना अवसरहरूको सङ्ख्या • कामदारहरूले प्राविधिक सीपको वृद्धि गर्न प्रशिक्षण प्राप्त सङ्ख्या • स्वास्थ्य उपचार गर्दा लाग्ने समय र खर्च को बचत • नयाँ पसल, व्यवसायको सङ्ख्या र प्रकार • प्रभाव क्षेत्रको आधारभूत सेवा र उपयोगिताहरूको स्थितिमा परिवर्तन जस्तै शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच, पानी आपूर्ति, ऊर्जा स्थिति, जनताको जीवनयापनमा परिवर्तन • कामदारलाई प्रदान गरिएका स्वास्थ्य सेवा र सुरक्षाका उपायहरू • सामाजिक सेवा सुविधा प्राप्त गर्ने व्यक्तिको सङ्ख्यामा वृद्धि (स्कूल, पसल) • वस्ति क्षेत्रको अवस्था (घरको सङ्ख्या, पसल, सरसफाइको अवस्था)

९.३ अनुगमनको विधिः

उल्लिखित अनुगमनका प्रत्येक सूचकलाई कुन विधि/तरिकाबाट अनुगमन गर्ने हो प्रतिवेदनमा खुलाइएको छ। यस्ता विधिहरू भरपर्दो, सजिलो र आयोजना स्थलमा कार्यरत जनशक्तिले अवलम्बन गर्न सक्ने खालको राखिएको छ ।

९.४ अनुगमनको लागी समय तालिका

आयोजना कार्यान्वयनका विभिन्न अवस्थामा अनुगमन गर्नुपर्ने भएकोले सूचकको प्रकृति हेरेर वातावरणीय अनुगमन गर्न समय तालिका प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ ।

९.५ अनुगमन गर्ने निकायः

वातावरणीय अनुगमनको लागी प्रस्तावक, जिल्ला समन्वय समिति र वन तथा वातावरण मन्त्रालय जिम्मेवार निकाय हुन। प्रस्तावक आफैले पनि कुनै न कुनै सूचक अनुगमन गर्न सक्नेछ, जसले गर्दा कुनै प्रतिकूल प्रभावलाई तुरुन्तै हटाउन वा न्यून गर्न सकिनेछ । प्रतिवेदनमा कुन-कुन सूचक क-कसले अनुगमन गर्ने भन्ने प्रस्ट खुलाइएको छ । साधारण तथा घरीघरी गर्नुपर्ने अनुगमन प्रस्तावकले गरेको खण्डमा प्रभाव न्यूनीकरण छिटो र कम खर्चमा गर्न सकिनेछ । प्रस्तावको अनुगमन गर्न जिम्मेवारी प्रस्तावककोमा निहित रहनेछ । तर सो अनुगमनको प्रतिवेदन माथि सुपरिवेक्षण जिल्ला अनुगमन समिति र वन तथा वातावरण मन्त्रालयले गर्नेछ ।

९.५.१ नगरपालिका

नगरपालिकाले ठेक्का लगाइसकेपछि पनि स्थानीय बासिन्दा लगायत सरोकारवालाहरूले दिएको राय सुझाब अनुसार काम भैरहेको छ वा छैन भन्ने कुराको अनुगमन गर्नुपर्नेछ । साथै नगरपालिकाले उत्खननकर्तालाई दैनिक उत्खनन अभिलेख राख्न लगाउने र सोको पनि अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।

प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदनका शर्तहरुका पालना, सामान्य निर्माणमुखी सामाग्री उत्खनन् र सङ्कलन परिमाणको नियन्त्रण, राजश्व चुहावट तथा चोरी नियन्त्रण, लगायतका कार्यहरुको आन्तरिक अनुगमन गर्न देहाय बमोजिम आन्तरिक अनुगमन समिति गठन गर्नेछ।

क) नगरपालिका प्रमुख	संयोजक
ख) सम्बन्धित स्थानीय तहको वातावरण समितिको अध्यक्ष	सदस्य
ग) सम्बन्धित स्थानीय तहको प्राविधिक इन्जिनियर/सव इन्जिनियर	सदस्य

घ) सम्बन्धित सव डिभिजन वन कार्यालयको प्रतिनिधि सदस्य

ङ) सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष सदस्य

च) सम्बन्धित प्रहरी कार्यालयको प्रमुख सदस्य

छ) सम्बन्धित स्थानीय तहको प्रसाशकीय अधिकृत सदस्य सचिव

१. आन्तरिक अनुगमन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

क) नदीजन्य तथा खानीजन्य पदार्थको उत्खनन् कार्य प्रारम्भ भैसके पछि सम्झौता बमोजिम भए नभएको नियमित अनुगमन गर्न अनुगमन कार्यदल बनाई नियमित अनुगमनका लागी परिचालन गर्ने,

ख) नदीजन्य तथा खानीजन्य पदार्थको उत्खनन् सङ्कलन र प्रशोधन सम्बन्धी अनुगमन गर्दा चेक लिष्ट तयार गरी प्रयोग गर्ने,

ग) उत्खनन् सङ्कलन तथा ओसार पसारका शर्तहरुको पालना, उत्खनन् परिमाणको नियन्त्रण, राजश्व चुहावट तथा चोरी नियन्त्रण जस्ता कार्यको जुनसुकै बेला अनुगमन गर्न अनुगमन समितिले आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने,

घ) उल्लिखित अनुगमन व्यवस्था अनुसार उत्खनन् तथा ओसार पसारका लागी यस निर्देशिकामा गरिएको सबै व्यवस्थाको पालना भए नभएको, निषेधित क्षेत्रमा प्रवेश गरी चोरी उत्खनन् नियन्त्रण, अन्य सरकारी सार्वजनिक जग्गामा हुने चोरी उत्खनन् नियन्त्रण, नदीजन्य तथा खानीजन्य पर्दाथको राजश्व छली हुन सक्ने ओसार पसार लगायतका विषयमा अनुगमन गरी शर्त उल्लंघन गर्ने उपर कारवाही गर्न नगरपालिको न्यायिक समितिमा प्रतिवेदन सहित सिफारिस गरेमा न्यायिक समितिले संविधानले दिएको अधिकारमा रही कारवाही चलाउन सक्नेछ।

ङ) नदीजन्य तथा खानीजन्य पदार्थको बजार मूल्य नियमन गर्न उत्खनन् स्थल, बजार दूरी र उत्खनन् लागत समेत ध्यान दिई नगरपालिकाको आन्तरिक अनुगमन समितिले चौमासिक रुपमा अधिकतम बिक्री दररेट हेरफेर तथा निर्धारण गरी बजार नियमन कार्य गर्नु पर्नेछ र सो को प्रचार प्रसार समेत गर्नु पर्नेछ । यसरी निर्धारण गर्दा अन्य स्थानीय तहको दरलाई पनि आधार लिनु पर्नेछ।

च) सम्झौता अनुसार नदीजन्य तथा खानीजन्य पदार्थ उत्खनन्लाई बार्षिक रुपमा व्यवस्थित गर्न सङ्कलन गरिएको ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवाको मौज्दात आर्थिक बर्षको अन्तमा वा सम्झौता बमोजिम शन्य गर्ने गरी अनुगमन समितिले व्यवस्था मिलाउनेछ।

९.५.२ गैर सरकारी तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरू

स्थानीय क्लबहरू, गैर सरकारी संस्थाहरू, साझेदारी वन उपभोक्ता आदि संघसंस्थाहरूले ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन र ढुवानी कार्य र वातावरण संरक्षणमा प्रमुख भूमिका खेल्न सक्नेछन् ।

९.५.३ जिल्ला समन्वय समिति

नदी खोलाबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन/उत्खनन् र ढुवानी गर्न स्वीकृति प्रदान गर्ने संस्था जिल्ला समन्वय समिति हो । नदी खोलाबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन कार्यको कार्यन्वयन र अनुगमन गर्ने जिल्ला समन्वय समिति जिल्ला कै सबैभन्दा उच्च संस्था हो ।

९.५.४ डिभिजन वन कार्यालय

वन क्षेत्र भित्र पर्ने नदी खोलाहरूवाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन/उत्खनन् कार्यको स्वीकृति दिन सक्ने अधिकारिक संस्था डिभिजन वन कार्यालय हो । तर प्रस्तावित ढुङ्गा, गिट्टी, बलुवा सङ्कलन क्षेत्र वनमा नपर्ने हुदा यस कार्यालयका प्रमुख सदस्य रहेको जिल्ला अनुगमन समितिको भूमिका अनुगमनमा रहन्छ ।

९.५.५ जिल्ला अनुगमन समिति

नदी खोलाबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन/उत्खनन् र ढुवानीको अनुगमन जिल्ला समन्वय समिति अन्तर्गतको जिल्ला अनुगमन समितिले गर्नेछ ।

ढुङ्गा गिट्टी बालुवा उत्खनन बिक्री तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड २०७७ का अनुसार ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा तथा खानीजन्य पदार्थको उत्खनन्, सङ्कलन र बिक्री सम्बन्धी प्रक्रियाको अनुगमन गर्न देहाय बमोजिमको अनुगमन तथा समन्वय समिति रहने भनी उल्लेख गरिएको छ।

१. जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुख	संयोजक
२. जिल्ला समन्वय समितिको उप—प्रमुख	सदस्य

३. प्रमुख जिल्ला अधिकारी	सदस्य
४. जिल्ला प्रहरी कार्यालयको प्रमुख	सदस्य
५. जिल्ला स्थित सशस्त्र प्रहरी बलको प्रमुख	सदस्य
६. डिभिजन वन कार्यालय प्रमुख	सदस्य
७. जिल्लामा कार्यरत मध्येबाट समितिले तोकेको इन्जिनियर	सदस्य
८. आन्तरिक राजश्व कार्यालय वा कोलेनिका प्रमुख	सदस्य
९. जिल्ला समन्वय अधिकारी	सदस्य सचिव

९.५.६ प्रदेश स्तरका जिम्मेबार निकायहरू

वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वातावरणीय असरहरू र तिनीहरूको न्यूनीकरणका उपायहरूको सवाल आउन साथ वन तथा वातावरण मन्त्रालयको सन्दर्भ अनिवार्य हुन्छ । वातावरण संरक्षण ऐन २०७७ जारी वन तथा वातावरण मन्त्रालय द्वारा भएको र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदन वन तथा वातावरण मन्त्रालयले स्वीकृत गर्ने हुँदा प्रदेश स्तरको जिम्मेबार निकाय रहेको हो ।

९.६ अनुगमनको लागी अनुमानित रकमः

प्रस्ताव कार्यान्वयन (उत्खनन्/सङ्कलन) को समयमा विभिन्न सूचकहरूको अनुगमन गर्न आवश्यक पर्ने रकम प्रतिवेदनमा खुलाइएको छ र यस रकम प्रस्तावकले मात्रै व्यहोर्ने हो वा अन्य स्रोतबाट पनि व्यहोरिने हो, सो पनि उल्लेख गरिएको छ ।

प्रस्तावको अनुगमन सम्बन्धी विवरणलाई देहायको म्याट्रिक्सको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ९-२: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन

क्र.स.	अनुगमन प्रकार	विषय बस्तु	सूचक	अनुगमनको विधि	अनुगमन गर्ने स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
१	आधार रेखा अनुगमन	नदीको तटिए अवस्था, भीरको अवस्था, बहाबको अवस्था, छेउछाउको रुखहरूको अवस्था	नदीको अवस्था	स्थलगत निरीक्षण	सङ्कलन क्षेत्र	प्रत्येक महिनामा	१,५०,०००	नगरपालिका, जि.स.स.
२	नियम पालना अनुगमन	सिफारिस गरिएका न्यूनिकरणका कार्य भए नभएको		ठेक्का सम्झौताको सम्पुर्ण व्यहोरा अध्ययन	न्यूनीकरणका उपायहरू दिईएका स्थानहरू	प्रत्येक ३ महिनामा	२,००,०००	नगरपालिका, जि.स.स.
३		उत्खनन्/सङ्कलन ठेक्का सम्झौता अनुसार काम भए नभएको	स्थान र मापदण्ड र मात्रामा सङ्कलन गरेको हेर्ने	स्थलगत निरीक्षण, स्थानीयसंग छलफल	सङ्कलन क्षेत्र	प्रत्येक ३ महिनामा		नगरपालिका, जि.स.स.

क्र.स.	अनुगमन प्रकार	विषय बस्तु	सूचक	अनुगमनको विधि	अनुगमन गर्ने स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
४		तोकिएको परिमाण वा बढी सङ्कलन गरेको तथा संवेदनशील स्थानमा सङ्कलनकार्य भए नभएको	रेकर्ड हेर्ने तथा पैदावारको निरीक्षण, संवेदनशील क्षेत्रको विवरण	स्थलगत निरीक्षण	सबै सङ्कलन क्षेत्रहरू	आबश्यकता अनुसार प्रत्येक ३,३ महिनामा		नगरपालिका , जि.स.स.
५		भौतिक	नदी किनारको संरक्षित क्षेत्र, भौतिक संरचना तलमाथिको क्षेत्र, नदीको बहाव आदि	स्थलगत निरीक्षण	सबै सङ्कलन क्षेत्रहरू	आबश्यकता अनुसार प्रत्येक ३,३ महिनामा		नगरपालिका , जि.स.स.

क्र.स.	अनुगमन प्रकार	विषय बस्तु	सूचक	अनुगमनको विधि	अनुगमन गर्ने स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
६	प्रभाव अनुगमन	भू संरक्षण कार्य गरे नगरेको	नदी किनारको अवस्था, बाटो	स्थलगत निरीक्षण	सबै सङ्कलन स्थानको नदीको किनारा	आबश्यकता अनुसार प्रत्येक ३ महिनामा	२,००,०००	नगरपालिका , जि.स.स.
७		वायु, धुवा, ध्वनिको प्रदूषण	सङ्कलन गर्ने तरिका तथा ढुवानीमा	स्थलगत निरीक्षण	सबै सङ्कलन क्षेत्रहरू पर्ने वडा	आबश्यकता अनुसार प्रत्येक ३ महिनार्मा		नगरपालिका , जि.स.स.
८		जलचरमा प्रभाव परे नपरेको	माछाको अवस्था, स्थानीयसँग छलफल	स्थलगत निरीक्षण	सबै सङ्कलन स्थलको नदीमा	आबश्यकता अनुसार प्रत्येक ६ महिनामा		नगरपालिका , डिभिजन वन कार्यालय, ठेकदार

परिच्छेद १०. वातावरणीय परीक्षण

वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा १२ अनुसार वन तथा वातावरण मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले प्रस्ताव कार्यान्वयन भएको दुई वर्षपछिको छ महिना भित्र वातावरणीय परीक्षण गर्ने प्रावधान उल्लेख रहेको छ। त्यसबाहेक मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा परेको प्रतिकूल प्रभाव, त्यस्ता प्रभावलाई कम गर्न अपनाएको उपाय तथा त्यस्तो उपायको प्रभावकारिता र न्यूनीकरण हुन नसकेको वा आकलन नै नभएको प्रतिकूल प्रभाव उत्पन्न भएकोमा सो समेतको विश्लेषण गरी वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नेछ।

१०.१ वातावरणीय परीक्षण

वातावरणीय परीक्षणका किसिम देहाय बमोजिमका हुनेछन्:

क. निर्णय तहको परीक्षण

ख. कार्यान्वयन परीक्षण

ग. कार्यको प्रभावकारिता परीक्षण

घ. आयोजना प्रभाव परीक्षण

ङ. आकलन गरिएको प्रविधि परीक्षण

च. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रक्रिया परीक्षण ।

१०.२ वातावरणीय परीक्षणमा सामान्यतया हुने संलग्न तीन पक्ष

क. परीक्षक

ख. परीक्षित पक्ष

ग. (प्रस्तावसँग) सरोकार भएको तेस्रो पक्ष ।

१०.३ स्वैच्छिक वा बाध्यकारी सम्परीक्षणको लागी संलग्न पक्ष वा संस्थाको आधारमा वातावरणीय सम्परीक्षण आन्तरिक वा बाह्य हुन सक्नेछ :

स्वैच्छिक सम्परीक्षणको लागी संलग्न पक्ष वा संस्थाको आधारमा आन्तरिक सम्परीक्षणको लागी निम्न विधिहरूको प्रयोग गरिनेछ:

क. आन्तरिक सम्परीक्षण,

ख. बाह्य सम्परीक्षण,

ग. बाध्यकारी सम्परीक्षण,

घ. स्वैच्छिक परीक्षण ।

१०.४ वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछ ।

प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछः

तालिका १०-१: : वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा

अध्याय	उल्लेख गर्नु पर्ने कुरा
अध्याय १	यस अध्यायमा वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको भित्र मुख्य-मुख्य कुराहरू समावेश गरी प्रतिवेदनको कार्यकारी सारांश लेख्नु पर्नेछ ।
अध्याय २	यस अध्यायमा परीक्षण प्रशासनिक तथा परीक्षण कार्यको विवरण, प्रस्ताव स्थलमा गरिएका अन्तर्वार्ता, परीक्षण गर्ने पक्ष तथा परीक्षणका क्षेत्र र विधि समावेश गर्नु पर्नेछ । साथै वातावरणीय अनुगमन, परीक्षणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क तथा विवरण पनि समावेश गर्नु पर्नेछ।
अध्याय ३	यस अध्यायमा परीक्षणको पूर्ण विवरण समावेश गर्नु पर्नेछ ।
अध्याय ४	यस अध्यायमा आयोजना सम्बन्धमा पालना गर्नु पर्ने सुझाव तथा सुधारात्मक कार्य समावेश गर्नु पर्नेछ ।
अनुसूची	अनुसूचीमा तथ्याङ्क र विवरण समावेश गर्नु पर्नेछ ।
परीक्षण गर्ने समूहमा समावेश हुनु पर्ने जनशक्ति	वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयारीको क्रममा प्रस्तावसँग विषय मिल्ने विषय विज्ञ जस्तै वातावरण विज्ञ, सामाजिक-आर्थिक सांस्कृतिक विज्ञ, फोहरमैला व्यवस्थापन विज्ञ, जनस्वास्थ्य विज्ञ, आदि समावेश गर्नु पर्नेछ ।

तालिका १०-२: वातावरणीय परीक्षणको लागी चेकलिष्ट

क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना	तथ्याङ्को स्रोत
१ भौतिक पक्ष								
१.	फोहर मैलाको व्यवस्थापन	• सङ्कलन/उत्खनन् क्षेत्र	• स्थानीय वातावरण दुर्गन्धित हुनुका साथै संक्रमण हुन सक्ने सम्भावना । • वातावरणमा एक पटक उत्सर्जन भए पश्चात् लामो समय रहने विभिन्न चिरस्थायी प्रदूषण।	वातावरण तथा जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यका लागि उत्खनन्/संकलन गरिने स्थानमा फोहर संकलन गरिने भाडो राख्ने	उल्लेखनीय	फोहर व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अन्तर्वार्ता

२	फोहर पानीको व्यवस्थापन	कामदार शिविरबाट	• सतहको पानी प्रदूषण • भूमिगत पानी प्रदूषण	पानीको गुणस्तरीयतामा कमी भई नदीमा प्रदूषण तथा जलचरमा प्रत्यक्ष प्रभाव	अस्थाई शौचालय निर्माण गरि अस्थाई सेफ्टीट्यांकी राख्ने। सेफ्टीट्यांकीमा जम्मा भएको फोहरपानी नदीमा विसर्जन गर्न निषेध गर्ने	उल्लेखनीय	फोहर व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, प्रत्यक्ष अवलोकन
३	वायुको गुण	पहुँच मार्गमा धूलो उडेको र ढुवानी साधन सञ्चालनबाट	• वायुको गुणस्तरमा ह्रास	जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव श्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोग	गाडीहरू नियमित मर्मत गरी नेपाल सवारी प्रदूषण मापदण्ड बमोजिम रहने छन् । पहुँच मार्गमा पानी छर्कने।	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
४	पानीको गुण	नदीमा ढुवानी साधनहरु धुने र फोहरमैला फ्याक्ने	• नदी प्रदूषण	नदीको पानीमा पर्ने प्रतिकूल प्रभाव	नदीमा ढुवानी साधनहरु धुन निषेध गरिनेछ। पानी भएको स्थानबाट उत्खनन्/संकलन कार्य निषेध गरिने र ढुवानी	उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन

					साधनहरुलाइ पानी रहेको स्थानबाट आवतजावत गर्न रोक लगाइने			
५	ध्वनिको मात्रा	मेसिन तथा ढुवानी साधन सञ्चालनबाट	• ध्वनिको तहमा ह्रास	ध्वनि प्रदूषणबाट कान सम्बन्धी समस्या	प्रेसर हर्न निषेध गर्ने रातको समयमा उत्खनन्/संकलन गर्न नदिने	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
६	नदीको वहावको धार	नदिवहावको धार परिवर्तन वा वहाव सहजभई किनारा कटान न्यूनीकरण	• नदीको वहावमा भएको परिवर्तन	नदी किनार कटान	नदीको धार व्यवस्थित गर्न धार परिवर्तन हुँने गरी उत्खनन्/सङ्कलन नगर्ने	उल्लेखनीय	आन्तरिक अनुगमन समिति	अनुगमन प्रतिवेदन
२. जैविक पक्ष								
क्र. सं.	**विवरण**	**आयोजनाको क्रियाकलाप**	**अनुमान गरिएको प्रभाव**	**खास प्रभाव**	**न्यूनीकरणका उपाय**	**प्रभावकारीता**	**सूचना**	**तथ्याङ्कको स्रोत**

१	जलचरमा पर्ने प्रभाव	पानी भएको स्थानबाट उत्खनन्/सङ्कलन कार्य हुने	वा.प्र.मू. प्रतिवेदनले तोकेभन्दा भई स्थानमा उत्खनन्/सङ्कलन भए नभएको कायम हुने	नदीको पानीको गुणस्तरमा प्रभाव पर्ने	पानी भएको स्थानबाट उत्खनन्/सङ्कलन निषेध गर्ने	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
३. सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक पक्ष								
क्र. सं.	**विवरण**	**आयोजनाको क्रियाकलाप**	**अनुमान गरिएको प्रभाव**	**खास प्रभाव**	**न्यूनीकरणका उपाय**	**प्रभावका रीता**	**सूचना**	**तथ्याङ्क को स्रोत**
१	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षाका उपकरणको व्यवस्था	उपचारजन्य संक्रमण विकिरणजन्य प्रभाव	पेशागत स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षाका उपकरणको व्यवस्था	उल्लेखनीय	व्यवस्थापन	अभिलेख
२	गुनासो सुनवाइ	गुनासो सुनुवाइ सेल स्थापना	विभिन्न प्रकारका गुनासोहरू आउने तथा द्वन्द्वको अवस्था सृजना हुन	उत्खनन्/सङ्कलनमा कठिनाइ	गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने	उल्लेखनीय	गुनासो सम्बोधन सेल	अभिलेख

३	स्वास्थ्य तथा सरसफाई	दैनिक रूपमा आवश्यकता अनुसार सरसफाई गर्ने	फोहरमैला प्रदूषण	फोहरमैला व्यवस्थापनलाइ सङ्कलन भाडो प्रयोग	दैनिक रूपमा आवश्यकता अनुसार सरसफाई गर्ने	उल्लेखनीय	कार्यालय व्यवस्थापन	अनुगमन
४	प्रकोप नियन्त्रण/विपद व्यवस्थापन	आवश्यक स्थानमा तटबन्धन गर्ने	प्रकोप तथा विपदबाट जन धनको क्षति हुने	प्रकोप तथा विपदबाट जन धनको क्षति हुने		उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	विपद व्यवस्थापन कार्य योजना
५	रोजगारी	स्थानीयलाई रोजगारीमा अवसर	स्थानीयको आयस्तरमा अभिवृद्धि	जीवनस्तर उकास्ने	स्थानीयलाई रोजगारीमा प्राथमिकता दिन	नगण्य	कार्यालय व्यवस्थापन	अभिलेख

परिच्छेद ११. निष्कर्ष तथा प्रतिबद्धता

११.१ अध्ययनको निष्कर्ष

प्रस्तावित कार्य पहाडको भू भागको क्षेत्रमा पर्ने हुनाले वातावरणीय दृष्टिकोणले संबेदनशील भएकाले प्रस्ताव कार्यन्वयन गर्दा सावधानी अपनाउनु आवश्यक देखिन्छ | तोकिएको ठाउँबाट तोकिएको परिमाणमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन उत्खनन् कार्यले जलउत्पन्न प्रकोप न्यूनीकरण गर्न सहयोग पुग्दछ | इन्द्रावती नदीमा थुप्रिएर रहेको ढुङ्गा, बालुवा तथा गिट्टीहरुको सही रुपमा उपयोग गरेमा भौतिक र जैविक वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकुल प्रभाव नपरेता पनि सिफारिस गरिएका ठाउँ छेउछाउमा रहेका खेत तथा सिचाई कुला र बस्तिहरुमा पर्न सक्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न सकिने र त्यस्ता प्रभावहरु अल्पकालीन, स्थानीय स्तरको र कम महत्व राख्ने खालका हुनाले यस प्रतिवेदनमा सिफारिस गरिएका न्यूनीकरणका उपायहरु होसियारी पूर्वक अवलम्बन गरेमा प्रस्ताव कार्यन्वयन गर्न कुनै प्रकारको कठिनाई हुदैन | प्रस्तावको प्रभावकारी कार्यान्वनको लागी नगरपालिका, वडा र स्थानीय बासिन्दाहरुको सक्रिय सहभागितामा गरिने उत्खनन्, अनुगमन तथा प्रभाव विश्लेषणले महत्वपूर्ण भुमिका खेल्नेछ | त्यसैले प्रस्ताव कार्यन्वयन गर्दा कहाँबाट, कति परिमाणमा, कुन समयमा, कति अवधिसम्म, कस्ता औजारहरूको माध्यमबाट ढुंगा, बालुवा, गिट्टी सङ्कलन तथा उत्खनन् गर्ने हो सो को विवरण सहितको होडिंग बोर्ड प्रस्तावित क्षेत्रमा राखी प्रस्ताव कार्यन्वयन गरिने छ |

प्रस्ताव कार्यन्वयन गरिदा ठूलो क्षति हुने वा अपेक्षाकृत धेरै प्रतिकूल प्रभावहरु पर्ने स्थिति देखिदैन। त्यसकारणले अनुगमन कार्यलाई नियमितरुपमा निरन्तरता दिई प्रस्तावित नदीबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा (नदीजन्य पदार्थ) सङ्कलन-उत्खनन् गर्न सकिन्छ ।

११.२ उत्खनन्/सङ्कलनकर्ताको जिम्मेवारी

- उत्खनन् सङ्कलन क्षेत्रसम्म पुग्ने पहुँच मार्गको नियमित ममर्त संभार गर्ने ।
- प्रस्ताबित क्षेत्रका स्थानिय बासिन्दाहरु संग सहमती कायम गर्ने ।
- नियामक निकायहरु संग निरन्तर समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- नदीबाट उत्खनन् गरेको नदीजन्य पदार्थको परीमाणको लगत महिनाको मसान्त सम्ममा अनिबार्य रुपले प्रमाणीत गरी स्थानिय तहमा बुझाउनु पर्ने ।
- नदिबाट नदीजन्य पदार्थहरु उत्खनन् गर्दा नजिक रहेको पानीको स्रोत, सर्बसाधारण जनताको घर जग्गा, ढल क्षति नहुने गरी उत्खनन् गर्नु पर्नेछ ।

- उत्खनन् पश्चात काम नलाग्ने भनि छोडिएको निर्माण सामाग्रीहरु जुन स्थल बाट निकालिएको सोहि स्थलमा लगी पुर्व अवस्थामा छोड्नु पर्ने। खोलाको धार बदलिने गरी उत्खनन् नगर्न।
- कार्यालयको तर्फबाट स्विकृत परिमाण, उत्खनन् योग्य स्थान र सम्झौताका शर्तहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न निमित्त अनुगमन, निरिक्षण, भौतिक नियन्त्रण तथा स्थलगत निरीक्षण लगाएतका प्रक्रियाहरु अवलम्बन गर्न उत्खान्नकर्ताले पुर्ण सहयोग गर्नुपर्ने ।

११.३ नगरपालिकाको प्रतिबद्धता

प्रस्तावित उत्खनन्/सङ्कलन कार्य गर्दा पर्ने अनुकूल प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्न तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्नको लागी प्रस्तावक प्रतिबद्ध रहको छ । यस प्रतिवेदनमा समावेश गरिएका सम्पूर्ण अनुकूल प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्न तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्ने उपाय लागू गर्नको लागी प्रस्तावक प्रतिबद्ध रहको छ ।

- अनुगमन योजनामा दिइएका न्यूनीकरणका उपायहरुको अनिवार्य कार्यन्वयन र त्यसको नियमित अनुगमन गरिने छ ।
- स्थानीय बासीको समस्याहरु बुझि नियमित रुपमा उनीहरुको राय सुझाव लिइने छ ।
- रोजगारीको लागी स्थानीयलाई प्राथमिकता दिइने छ ।
- सम्झौतामा उल्लेख भएको पीरमाण, स्थान आदिको नियमित अनुगमन गरिने छ ।
- जि.स.स. स्थित जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुखको संयोजकत्वमा भएको जिल्ला अनुगमन समितिद्वारा नियमित अनुगमन गरिने छ ।

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ : कार्यसूची तथा क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन स्वीकृतिको पत्र

अनुसूची २ : उत्खनन्/संकलन क्षेत्रहरुको नक्साहरु

अनुसूची ३ : सार्वजनिक सुनुवाईको सूचना तथा माइनुट

अनुसूची ४ : १५ दिने सार्वजनिक सूचना र सूचना टाँसको पत्रहरु

अनुसूची ५ : सिफारिस पत्रहरु

अनुसूची ६ : अध्ययन क्रमका तसविरहरु

अनुसूची ७ : राय सुझावहरु समावेश गरिएको पत्र

अनुसूची १ : कार्यसूची तथा क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन स्वीकृतिको पत्र

बागमती प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
हेटौंडा, नेपाल

पत्र सङ्ख्या:- २०८१/०८२
चलानी नम्बर:- १५३४

मितिः २०८२/०२/२५

बागमती प्रदेश सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय हेटौंडा, नेपाल

विषयः मण्डनदेउपुर नगरपालिका भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट नदिजन्य पदार्थ उत्खनन/संकलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन तथा कार्यसूची स्वीकृत गरिएको बारे ।

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक ।

प्रस्तुत विषयमा जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय काभ्रेपलाञ्चोकको च.नं ५४५ मिति २०८२।१।१७ को पत्रानुसार
मण्डनदेउपुर नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक प्रस्तावक रहेको मण्डनदेउपुर
नगरपालिका भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट नदिजन्य पदार्थ उत्खनन्/संकलन कार्यका लागी वातावरणीय
प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन तथा कार्यसूची उपर कारबाही हुँदा प्रस्तावकवाट प्राप्त परिमार्जित क्षेत्र
निर्धारण प्रतिवेदन तथा कार्यसूची बागमती प्रदेशको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा ६ को उपदफा (१) बमोजिम
बागमती प्रदेश सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालय (सचिवस्तर) को मिति २०८२/०२/२३ को निर्णयानुसार स्वीकृत
गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ। साथै वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्दा तपसिल बमोजिमका शर्तहरु अनिवार्य
पालन गर्नुहुन समेत अनुरोध छ। स्वीकृत क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन तथा कार्यसूची थान १ (एक) यसैसाथ संलग्न छ ।

शर्तहरुः

१. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) अध्ययनका क्रममा कुनै नयाँ थप वातावरणीय सवाल पहिचान हुनगएमा तिनलाई समेत बातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदनमा सम्बोधन गर्नु पर्नेछ ।
२. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) अध्ययनका क्रममा गरिने सार्वजनिक सुनुवाईमा उपस्थित सरोकारवाला व्यक्ति/संस्थाको उपस्थिती र हस्ताक्षर सहितको माईन्यूटिङ तयार गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदनसाथ संलग्न गर्नु पर्नेछ ।
३. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) अध्ययन तथा प्रतिवेदन तयारीका क्रममा सम्बन्धित स्थानीय तहबाट लिइने सिफारिस सार्वजनिक सुनुवाई पश्चातको मितिको हुनुपर्ने तथा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ७ अनुसूचि - १४ को ढाँचा वमोजिम हुनुपर्नेछ ।
४. प्रस्तावित आयोजना निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने कामदार शिविर, Stock piling site, Spoil disposal site
सम्वन्धमा विस्तृत रुपमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदनमा उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
५. प्रस्तावित आयोजना संचालनको चरणमा पर्ने प्रभाव जस्तै Solid/Liquid waste /Hazard waste management,
Disaster risk reduction (DRR) Plan को सन्दर्भमा विस्तृतरुपमा उल्लेख गरी सोको लागि
निराकरण/न्यूनिकरणका उपाय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदनमा उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
६. प्रस्तावकले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ मा भएका व्यवस्थाहरुको पूर्णपालना गरी पेश गर्नुपर्नेछ ।

२०८२/०२/२५
....
रमेश न्यौपाने
वातावरण निरीक्षक

बोधार्थः
श्री जिल्ला समन्वय समिति काभ्रेपलाञ्चोक

अनुसूची २ : उत्खनन्/संकलन क्षेत्रहरुको नक्साहरु

अनुसूची ३ : सार्वजनिक सुनुवाईको सूचना तथा माइनुट

प्रभाव दैनिक
National Daily

पत्रिका नआएमा, ठेगाना परिवर्तन भएमा वा अन्य कुनै गुनासो/जिज्ञासा भएमा निम्न माध्यमबाट हामीलाई तत्काल सम्पर्क गर्नुहुन अनुरोध गरिन्छ।

प्रभाव पब्लिकेशन प्रा.लि.
सिफल–७, काठमाडौं
[illegible]
marketing2prabhab@gmail.com

वर्ष १२ | अंक ४९ | काठमाडौं | बुधबार, २८ जेठ २०८२ | Prabhab National Daily | Wednesday, June 11 , 2025 | www.prabhabonline.com | पृष्ठ ८ | मूल्य रु. ५/-

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल

वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) प्रतिवेदनको प्रस्ताव उपर सार्वजनिक सुनुवाई सम्बन्धी सूचना

(प्रकाशन मिति: २०८२/०२/२८)

बागमती प्रदेश काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला मण्डनदेउपुर नगरपालिकाद्वारा निम्न बमोजिमको प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न लागिएको छ ।

प्रस्तावको व्यहोरा	प्रभाव पर्ने जिल्ला/न.पा./वडा नं.
नगरपालिका क्षेत्राधिकार भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न वगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरुको उत्खनन	काभ्रेपलाञ्चोक, मण्डनदेउपुर न.पा.वडा नं. ७,९,१० र १२

माथि उल्लिखित प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदन तयार भैरहेको र बागमती प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ परिच्छेद-२ को दफा ३(४) बमोजिम सार्वजनिक सुनुवाई गर्नुपर्ने प्रावधान अनुरुप निम्न लिखित मिति, समय तथा स्थानमा सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम राखिएको व्यहोरा अनुरोध गर्दै सबै इच्छुक महानुभावहरूलाई उक्त सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रममा उपस्थित भई आफ्नो राय-सुझाव लिखित तथा मौखिक रुपमा दिनुहुनका लागि सबैमा हार्दिक अनुरोध गरिन्छ ।

सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम
मितिः २०८२/०३/०१, समयः दिउँसो २ बजे स्थानः मण्डनदेउपुर नगरपालिका, महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक, नेपाल

राय सुझावको लागि पत्राचार गर्ने ठेगाना:

प्रस्तावकको नाम र ठेगाना	परामर्शदाताको नाम र ठेगाना
मण्डनदेउपुर नगरपालिका, महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक इमेल: mandandeupurmun@gmail.com फोन न. ०११-४१२११३, ४१२११४	ग्रेट हिमालयन रिसर्च एण्ड कन्सल्ट प्रा.लि., काठमाडौं इमेल: ghrc018@gmail.com फोन नं.: ९८५१२०३४५३

श्री

आज मिति २०८२।०३।०१ गतेका दिन बागमती प्रदेश काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला, मण्डनदेउपुर नगरपालिका द्वारा नगरपालिका क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न घाट क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रूपले नदीजन्य पदार्थहरूको संकलन तथा उत्खनन प्रस्तावको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदनको प्रस्ताव उपर निम्न लिखित उपस्थितिमा सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम आयोजना गरी देहायबमोजिमका राय सुझाव संकलन गरियो।

मिति : २०८२।०३।०१ गते
स्थान : मण्डनदेउपुर नगरपालिका।
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
समय : दिउँसो २ बजे

उपस्थिति

क्र.स.	नाम	पद, ठेगाना	सम्पर्क नं.	हस्ताक्षर
१.	टीक बहादुर वाइबा	नगर प्रमुख		
२.	विष्णु मणी नेपाल	नगर उप-प्रमुख		
३.	सुरज श्रेष्ठ	प्र. प्र. अधिकृत		
४.	सूर्य प्रसाद ढकाल	म.दे.न.पा. -६		
५.	उमेश अधिकारी	म.दे.न.पा.		
६.	सुदर्शन कु. साह	म.दे.न.पा		
७	दिल्ली प्र. आचार्य	म.दे.न.पा -६		
८.	रोम प्र. ढकाल	वडा अध्यक्ष म.दे. -६		
९	भिम ब. थापा	मण्डनदेउपुर ५		
१०	रामकुमार सापकोटा	मण्डन देउपुर नपा-०५	९८४१३३३१८५	
११	पुरुषोत्तम बजगाई	मण्डनदेउपुर न.पा ३		
१२	इन्दु के राउत	प्र.जा.ति. ऊ.का. हिमगंगा	[illegible]	

क्र.सं.	नाम	पद, ठेगाना	सम्पर्क न	हस्ताक्षर
१३	प्रमोद कुमार यादव	प्रभागीय वन कार्यालय कट्टेडारा		
१४	लाल ब. तामाङ	पु.चौ. देवपुर काभ्रे	९८४१०८४९६५	
१५	सुमन बजगाँई	म.न.पा देवपुर-०८	९८६०८३३४६०	
१६	वि.पी. पौडेल	म.न.पा देवपुर-८	९८४३४९०३०२	
१७	प्रवेश आचार्य	इन्जिनियर, जि.प्र.लि.	९८६४६५९१४५	
१८	राजकमल लिमालखा	रेन्जर सब-डिभिजन वन कार्यालय, महोत्तरी	९८६००२६८८३	
१९	विष्णु प्र० नेपाल	म.न.पा देवपुर न.पा.वडा नं ३ सदस्य	९८४१८४८७४२	
२०	राजेश पराजुली	" " रानीताल	९८५१०४२४३१	
२१	ईश्वरी खापकोटा	स्वा. चौकी सि.अ.नि.	९८४१६८६६८८	
२२	कुन्तली वाईबा	कौलडाँडा अ.न.मी	९८४९९०२८०१	
२३	सविना खनाल	शान्तिपुर अ.न.मी	९८६८०४०३३६	Arv
२४	अर्चना नेपाल	डुम्रेपानी अ.न.मी	९८६५०६४९५०	
२५	राम आधिन भगत	चाउडी स्वा. चौकी सि.अ.हे.व	९८४४८६८९५१	
२६	चन्द्रदेव ठाकुर	महादेवस्थान स्वा.चौ.	९८५४०२५३४४	Chandradev
२७	मनिष प्रताप सिंह	जन स्वा.नि. GHRC प्रा.लि.	९८६३६५५९०३	Manish
२८	रोहित कुमार	"	9801848885	Rohit
२९	कृपा मैनाली	प्र.अ श्री कुलाघौर आवि	9860163438	Krupa
३०	विश्राम शर्मा	GHRC, वातावरणविद्		
३१	प्रकाश खनाल	", टेक्नी प्रमुख		
३२	दिनेश श्रेष्ठ	", इन्जिनियर		
३३	टेकेन्द्र	"		
३४	मनिष सिंह	"		

रायसुझाव

१. उत्खनन कार्य वातावरणमैत्री तरिकाले गरिनुपर्ने।
२. सिमाना विवाद नरहेका स्थानहरूमा उत्खनन गर्दा स्थानियको रायसुझाव लिइनुपर्ने
३. वेलानियन्त्रण कार्यलाई प्राथमिकता दिइनुपर्ने।
४. उत्खनन सामाग्रीको Pre and Post measurement गरिनुपर्ने,
५. उत्खनन कार्य सुर्दा ध्वनी, वायु तथा पानी प्रदुषण गर्न नहुने।

प्र.

अनुसूची ४ : १५ दिने सार्वजनिक सूचना र सूचना टाँसको पत्रहरु

१२५ वर्षमा

हाम्रो गौरव, राष्ट्को पत्रिका

गोरखापत्र

वि.सं. १९५८ देखि
निरन्तर प्रकाशित, बहुभाषी राष्ट्रिय दैनिक

सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः । सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखभाग्भवेत् । gorkhapatraonline.com

राष्ट्रिय संस्करण | विवेचना | अपरिहार्य आर्थिक कूटनीति | एनटिए नेसनल टिम च्याम्पियनसिप सुरु ३०

वर्ष १२५ | अङ्क ४१ | २०८२ साल असार २ गते सोमबार | आषाढ कृष्ण पञ्चमी | नेपाल सम्वत् ११४५ तछलाग ५ | 2025 June 16 Monday | पृष्ठ : १२+४+४+४+४+२ | मूल्य : दस रुपैयाँ

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक

बागमती प्रदेश, नेपाल

वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना

(प्रकाशन मिति : २०८२/०३/०२)

बागमती प्रदेश काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला मण्डनदेउपुर नगरपालिका द्वारा निम्न बमोजिमको प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न लागिएको छ।

प्रस्तावकको नाम र ठेगाना	मण्डनदेउपुर नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक बागमती प्रदेश, नेपाल
प्रस्तावको व्यहोरा	नगरपालिका क्षेत्राधिकार भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन
प्रभाव पर्न सक्ने जिल्ला/न.पा.	काभ्रेपलाञ्चोक, मण्डनदेउपुर न.पा. वडा नं. ६,७,९,१० र १२

माथि उल्लिखित प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयारी गर्ने क्रममा सो क्षेत्रको प्राकृतिक, भौतिक प्रणाली, जैविक प्रणाली, सामाजिक प्रणाली, सांस्कृतिक प्रणाली र आर्थिक प्रणालीमा के कस्तो प्रभाव पर्दछ भनी यकिन गर्न सो स्थानको वडा तथा त्यस क्षेत्रका विद्यालय, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी तथा सरोकारवाला व्यक्ति वा संस्थाको लिखित राय सुझाव लिन आवश्यक भएकोले यो सार्वजनिक सूचना प्रकाशन भएको मितिले पन्ध्र (१५) दिनभित्र निम्न ठेगानामा आई पुग्ने गरी लिखित राय सुझाव उपलब्ध गराई दिनु हुन अनुरोध गरिन्छ।

राय सुझाबको लागि पत्राचार गर्ने ठेगाना:

प्रस्ताबकको नाम र ठेगाना	मण्डनदेउपुर नगरपालिका, महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक इमेल: mandandeupurmun@gmail.com फोन न. ०११-४१२११३, ४१२११४
परामर्शदाताको नाम र ठेगाना	ग्रेट हिमालयन रिसर्च एण्ड कन्सल्ट प्रा.लि., काठमाडौं इमेल: ghrc018@gmail.com फोन नं. ९८५१२०३४५३

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
MANDANDEUPUR MUNICIPALITY

६ नं वडा कार्यालय
गैह्रीबिसौना, काभ्रेपलाञ्चोक
6 No. Ward Office
Gairibisauna, Kavrepalanchok
२०७३/2073

काभ्रेपलाञ्चोक
Kavrepalanchok
बागमती प्रदेश, नेपाल ।
Bagmati Province, Nepal

प.सं. :- ०८१/०८२
च.नं. :- १२८३

मिति : २०८२/०३/१३

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६,७,९,१० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएको जानकारी गराउँदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्ननुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क) सकारात्मक प्रभाव : रोजगारीको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, राजश्व संकलन, विपद व्यवस्थापन

ख) नकारात्मक प्रभाव : फोहोरमैला, धूलो धुँवा, नदी प्रदुषण

उल्लेखित प्रभवको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सवलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्ने वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव बढी हुने र नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ ।

२०८२/०३/१६
नवराज ढकाल

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
Mandandeupur Municipality

९ नं. वडा कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
9 No, Ward Office
Mahadevsthan, Kavrepalanchok
२०७३/2073

काभ्रेपलाञ्चोक
Kavrepalanchok
बागमती प्रदेश, नेपाल ।
Bagmati Province, Nepal

पत्र संख्या : २०८१/०८२
चलानी नं :- १२१५

मिति: २०८२/०३/०२

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका,
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय,
महादेवस्थान , काभ्रे

विषय : सुचना टाँस सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयका सम्बन्धमा यस मण्डनदेउपुर न.पा. वडा नं ९ मा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन (EIA)अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सुचना आजको मिति २०८२-०३-०२ को गोरखापत्रमा प्रकाशित सुचना यसै वडा नं ९ को वडा कार्यालयमा टाँस गरिएको व्यहोरा सिफारिस साथ अनुरोध गरिन्छ ।

03/02

सिताराम श्रेष्ठ
वडा अध्यक्ष

सिताराम श्रेष्ठ
वडा अध्यक्ष

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
MANDANDEUPUR MUNICIPALITY
[illegible] वडा कार्यालय
[illegible] Ward Office

पत्र संख्या: २०८१/०८२
चलानी नं.: ११४२

विषय - सुचना पाटीमा टाँस गरी जानकारी पठाईएको बारे।

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रे

उपर्युक्त बिषय सम्बन्धमा तहाँ कार्यालयबाट प्रकाशित मिती [illegible] प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना यस [illegible] टाँस गरीएको व्यहोरा जानकारीको साथ अनुरोध गरिन्छ।

[illegible]

Email: mandanward[illegible]

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
MANDANDEUPUR MUNICIPALITY

१२ नं. वडा कार्यालय
ज्याम्दी, काभ्रेपलाञ्चोक
12 No. Ward Office
Jyamdi, Kavrepalanchok
२०७३/2073

काभ्रेपलाञ्चोक
Kavrepalanchok
बागमती प्रदेश, नेपाल ।
Bagmati Province, Nepal

पत्र संख्या: २०८१/०८२
चलानी नं ९०८३

मिति: २०८२/०३/१८
ने.सं. ११४५

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका,
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय,
महादेवस्थान, काभ्रे ।

विषय: सूचना टाँस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं ६,७,९,१० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १० दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा समेत टाँस गरी सम्बन्धित सम्पूर्ण वडावासीलाई जानकारी गराईएको व्यहोरा जानकारीको लागि अनुरोध छ।

लिला नाथ धमला
वडा सचिव

लिलानाथ धमला
वडा सचिव

E-mail: mandanward.12@gmail.com

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

स्वास्थ्य शाखा

....डुम्रिडाँडा............. स्वास्थ्य चौकी/ आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र/ शहरी स्वास्थ्य सेवा केन्द्र

मण्डनदेउपुर ......नगरपालिका-६.........., काभ्रेपलाञ्चोक

बागमती प्रदेश, नेपाल

प.सं.:-०८१/८२

च.नं.:- ४१

मिति:- २०८२/०१/१६

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका,

माहादेवस्थान काभ्रे,

विषय:सूचना टाँस गरेको सम्बन्धमा ।

उपर्युक्त सम्वन्धमा मिति २०८२/०३/०२ मा नगरपालिका बाट इन्द्रावती नदीको वातावारनिय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन प्रतिवेदन तयारि गर्नु पर्ने भएकोले सो सम्बन्धि सार्वजनिक सूचना यस स्वास्थ्य संस्थामा टाँस गरिएको व्यहोरा अनुरोध गर्दछु ।

सुदिप प्रसाद दाहाल

अ.हे.व

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र
इन्चार्ज

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

स्वास्थ्य शाखा

ठूलो फिटार स्वास्थ्य चौकी/ आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र/ शहरी स्वास्थ्य सेवा केन्द्र

मण्डनदेउपुर नगरपालिका, काभ्रेपलाञ्चोक

प.सं.:- ०८१/०८२

च.नं.: ५०

मिति: २०८२/०३/१६

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक

विषय: सूचना टाँस गरेको बारे।

उपर्युक्त सम्बन्धमा मिति २०८२/३/१६ मा मण्डनदेउपुर नगरपालिका-बाट इन्द्रावती नदीको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदन तयारीको लागि क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धि सूचना यस स्वास्थ्य केन्द्रमा टाँस गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ।

(हस्ताक्षर)

शविता भण्डारी

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

स्वास्थ्य शाखा

चण्डेनीमण्डन स्वास्थ्य चौकी

मण्डनदेउपुर नगरपालिका, काभ्रेपलाञ्चोक

बागमती प्रदेश, नेपाल

पत्र संख्या :२०८१ /८२ मिति:२०८२/०३/१६

चलानी नं : ४५

विषय :सूचना टाँस गरेको बारे ।

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका

महादेवस्थान, काभ्रेपलान्चोक ।

उपर्युक्त विषयमा मिति २०८२/०३/१६मा मण्डनदेउपुर नगरपालिकाबाट इन्द्रावती नदीको वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन प्रतिवेदन तयारीको लागि क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धि सूचना यस स्वास्थ्य चौकीमा टाँस गरिएको व्योहोरा अनुरोध छ ।

....

स्वास्थ्य चौकी प्रमुख

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
MANDANDEUPUR MUNICIPALITY
महादेवस्थान स्वास्थ्य चौकी
MAHADEVSTHAN HEALTH POST

काभ्रेपलाञ्चोक
Kavrepalanchok
बागमती प्रदेश, नेपाल
Bagamati Province, Nepal

प. सं. २०८१/०८२
च.नं. ६४

मिति:-२०८२/०३/१६ गते
ने. स. ११४५ दिल्लाथ्व पंचमी, सोमवार

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका ।
महादेवस्थान , काभ्रे ।

विषय:- सूचना टाँस गरेको बारे ।

उपर्युक्त सम्बन्धमा मिति २०८२/०३/०२ गते यस नगरपालिकाबाट इन्द्रावती नदीको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना यस स्वास्थ्य संस्थामा टाँस गरिएको व्यहोरा जानकारीका साथ अनुरोध छ।

चन्द्र देव ठाकुर
ज. स्वा. नि. (अ. छैठौं)
स्वास्थ्य चौकी प्रमुख

विद्यालय कोड नं. २४०३६०००१

इन्द्रावती माध्यमिक विद्यालय
INDRAWATI SECONDARY SCHOOL

मण्डनदेउपुर-१२, साण्डीवेशी, काभ्रेपलाञ्चोक
Mandandeupur-12, Sandibesi, Kavrepalanchok
E-mail: indrawatischool12@gmail.com
स्थापित: २०३२ (Estd.: 2032)

पत्र संख्या : ०८१/८२
चलानी नं.: १५२

२०मिति/०३/१६

विषय : सूचना टाँस गरिएको सम्बन्धमा ।

श्रीमान प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू ,

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

महादेवस्थान ,काभ्रेपलाञ्चोक ।

महोदय,

प्रस्तुत विषयमा मिति २०८२/०३/०२मा त्यहाँ कार्यालबाट गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा प्रकाशित वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन (EIA)अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धि सार्वजनिक सूचना यस विद्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

....
प्रधानाध्यापक
वेद प्रसाद खतिवडा

श्री डेडीथुम्का माध्यमिक विद्यालय
Shree Dedithumka Secondary School

मण्डनदेउपुर न.पा.-९, महादेवस्थान काभ्रे, नेपाल
स्था: २०१६ (Estd: 2016)

पत्र संख्या (Letter No.) २०८२
चलानी नं. (Ref. No.) : ०५

मिति : २०८२/०३/०५

श्रीमान प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यू
मण्डनदेउपुर नगरपालिका, महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक ।

विषयः सूचना टाँस गरिएको सम्बन्धमा.

प्रस्तुत विषयमा मिति २०८२/०३/०२ मा तहाँ कार्यालयबाट गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा प्रकाशित वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन (EIA) अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना यस विद्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

....
(शिवकुमार पौडेल)
प्रधानाध्यापक
SHIVA KUMAR PAUDEL
HEADMASTER

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

MANDANDEUPUR MUNICIPALITY

वडा नं. ०७ कार्यालय

Office Of Ward No. 07

काभ्रेपलाञ्चोक
Kavrepalanchok
बागमती प्रदेश, नेपाल
BagamatiProvince, Nepal

पत्र संख्या : ०८१/०८२
चलानी नं ७१९८

मिति - २०८२/०३/१३
ने.सं. ११४५ दिल्लाथ्व षष्ठी

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका,
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय,
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक ।

विषय:- EIA सम्बन्धमा सूचना टाँस गरि पठाईएको सम्बन्धमा।

प्रस्तुत विषयमा नगरपालिकाको मिति २०८२/०३/०२ गतेको इन्द्रावति नदिको EIA सम्बन्धमा सूचना वडा कार्यालयको सूचना पाटि, फेसबुक पेजमा राखि उक्त EIA सम्बन्धमा सूचना प्रसार प्रसार गरिएको व्यहोरा जानकारी गराईन्छ ।

ढकराज ढुंगाना
वडा सचिव

ढकराज ढुंगाना
वडा सचिव

विद्यालय कोड नं. २४०३६०००१

इन्द्रावती माध्यमिक विद्यालय
INDRAWATI SECONDARY SCHOOL

मण्डनदेउपुर-१२, साण्डीवेशी, काभ्रेपलाञ्चोक
Mandandeupur-12, Sandibesi, Kavrepalanchok
E-mail: indrawati[illegible]12@gmail.com
स्थापित [illegible] 2032)

पत्र संख्या : ०८१/८२
चलानी नं.: १५२

२०८२/०३/१६

विषय :सूचना टाँस गरिएको सम्बन्धमा ।

श्रीमान प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू ,

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

महादेवस्थान ,काभ्रेपलाञ्चोक ।

महोदय,

प्रस्तुत विषयमा मिति २०८२/०३/०२मा त्यहाँ कार्यालयबाट गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा प्रकाशित वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन (EIA)अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धि सार्वजनिक सूचना यस विद्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

प्रधानाध्यापक
वेद प्रसाद खतिवडा

श्री विन्धवासिनी माध्यमिक विद्यालय

Shree Bindhawasini Secondary School

मण्डनदेउपुर न.पा. -१० ... गाउँ काभ्रेपलाञ्चोक

स्थापित : २०३५

पत्र सं (L.No) : ०८१/०८२

चलानी नं. (Ref.No.) ११९

मिति (Date): २०८२।०३।०४

श्रीमान प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यू

मण्डनदेउपुर नगरपालीका,

महादेवस्थान, काभ्रेपलान्चोक

विषय : सूचना टाँस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मिति २०८२।०३।०२ मा तहाँ कार्यालयबाट गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा प्रकाशित वातावरणी प्रभाव मुल्याङ्कन (EIA) अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना यस विद्यालयको सूचना पाटीमा टास गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

पुष्पराज अवस्थी

प्रधानाध्यापक

विद्यालयको फोन नं (School phone no) 9841555006 विद्युतीय ठेगाना (Email ID): shreebindhawasini2035@gmail.com

विद्यालय कोड नं. [illegible]

इन्द्रावती माध्यमिक विद्यालय
INDRAWATI SECONDARY SCHOOL

मण्डनदेउपुर-१२, साण्डीवेसी, काभ्रेपलाञ्चोक
Mandandeupur-12, Sandibesi, Kavrepalanchok
E-mail: indrawati[illegible]12@gmail.com
स्थापित [illegible] 2032)

पत्र संख्या: ०८१/८२
चलानी नं.: १२३

मिति: [illegible]/०३/१५

विषय: सूचना टाँस गरिएको सम्बन्धमा ।

श्रीमान प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू,
मण्डनदेउपुर नगरपालिका
महादेवस्थान, काभ्रेपलान्चोक ।

महोदय,

प्रस्तुत विषयमा मिति २०८२/०३/०२मा त्यस कार्यालयबाट गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा प्रकाशित वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धि सार्वजनिक सूचना यस विद्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

प्रधानाध्यापक
[illegible]

SEE Code: 27041

विद्या ददाति विनयं विनयाद् याति पात्रताम्

NEB Code: 24078

श्री वाग्देवी माध्यमिक विद्यालय

मण्डनदेउपुर-१२, ज्यामदी, काभ्रेपलान्चोक

SHREE BAGDEVI SECONDARY SCHOOL

MANDANDEUPUR-12, JYAMDI, KAVREPALANCHOK

पत्र सङ्ख्या: ०८१।८२
चलानी नं: ०५६

मिति:२०८२।०३।०५

श्रीमान प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यू
मण्डनदेउपुर नगरपालिका, महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक ।

विषय: सूचना टाँस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मिति २०८२/०३/०२ मा तहाँ कार्यालयबाट गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा प्रकाशित वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन (EIA) अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना यस विद्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

प्रधानाध्यापक

E-mail: shreebagdevihss@gmail.com URL: https://www.bagdevi.edu.np/ IEMIS Code: 240360007

विद्यालय EMIS कोड नं.: २४०१४०००६

श्री उमा सह शिक्षालय माध्यमिक विद्यालय

Shree Uma Saha Shikshalaya Secondary School

मण्डनदेउपुर न.पा.-१०, मण्डन, काभ्रेपलाञ्चोक

Mandandeupur Municipality-10, Mandan, Kavrepalanchok

स्थापित: २००८ (Estd. 2008)

पत्र संख्या: २०८१/८२
चलानी नं.: १३८

मिति: २०८२/०३/०५

श्रीमान प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यू
मण्डनदेउपुर नगरपालिका, महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक ।

विषयः सूचना टाँस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मिति २०८२/०३/०२ मा तहाँ कार्यालयबाट गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा प्रकाशित वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन (EIA) अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना यस विद्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

प्रधानाध्यापक

विद्यालय कोड नं ११७ | EMIS Code: 240300002 | Pan No.: 201345870

श्री ब्रह्मायणी माध्यमिक विद्यालय
Shree Brahmayani Secondary School

मण्डन देउपुर न.पा. -६, गैह्रिबिसौना, काभ्रे
Mandan Deupur Municipality-6, Gainhibisauna, Kavre
स्थापित: २०१७ (Estd: 2017 B.S.)

पत्र संख्या (L. No.) : २०८१।८२
चलानी नं. (Ref. No.) : २६
मिति (Date): २०८२-०३-०६

श्रीमान प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यू
मण्डनदेउपुर नगरपालिका, महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक ।

विषय: सूचना टाँस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मिति २०८२/०३/०२ मा तहाँ कार्यालयबाट गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा प्रकाशित वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन (EIA) अध्ययन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना यस विद्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

२०८२-०३-०६
प्रधानाध्यापक

website: www.brahmayanimavi.edu.np, email: shreebrahmayanis@gmail.com, Contact: 9851339091

अनुसूची ५ : सिफारिस पत्रहरु

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
MANDANDEUPUR MUNICIPALITY
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
Office of the Municipal Executive
महादेवस्थान
Mahadevsthan

०११-४९२११३
०११-४९२११४
काभ्रेपलान्चोक
Kavrepalanchok
बागमती प्रदेश, नेपाल
Bagamati Province, Nepal

मण्डनदेउपुर नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक बागमती ... नेपाल

पत्र संख्या ०८१/०८२
चलानी नं : ४९

मिति : २०८२/०३/१७

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक ।

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्वन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६,७,९,१० र १२ भएर वग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न वगर क्षेत्रवाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागीवातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (IEE प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्रराष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएकोजानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्ननुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्नजाने देखिन्छ ।

क सकारात्मक प्रभाव : रोजगारीको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, राजश्व संकलन, विपदव्यवस्थापन

ख नकारात्मक प्रभाव : फोहोरमैला, धूलो धुँवा, नदी प्रदुषण

उल्लेखित प्रभवको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सवलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्नवातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव वढी हुने नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ ।

....
(रुविना भण्डारी)
अ न मी

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

स्वास्थ्य शाखा

ठुलिडाँडा .... स्वास्थ्य चौकी/ आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र/ शहरी स्वास्थ्य सेवा केन्द्र

मण्डनदेउपुर ....नगरपालिका.......... काभ्रेपलाञ्चोक

बागमती प्रदेश, नेपाल

प.सं.:- ०८१/८२

च.नं.:- ४२

मिति:- २०८२/३/१८

श्री मन्डनदेउपुरनगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

महादेवस्थान, काभ्रे, वाग्मती प्रदेश, नेपाल

विषय: राय सुझाव सहित सिफारिस गराएको सम्वन्धमा।

प्रस्तुत विषयमा मन्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं. ६, ७, ९, १० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावति नदीको विभिन्न वगर क्षेत्रबाट दिगो र वातारण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरुको उत्खनन् तथा संकलन कार्यका लागि वातावरणीए प्रभाव मुल्यांकन EIA प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्टिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना पार्टीमा टास भएको जानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्ननुसारको वातारणीय प्रभाव पर्न जाने देखीन्छ।

१ सकारात्मक प्रभावः रोजगारिको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलव्धता, राजस्व संकलन, विपत व्यवस्थापन

२ नकारात्मक प्रभावः फोहोरमैला, धुलो, धुवा, नदि प्रदुषण उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाइ सवलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वातावरणिय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव बढी हुने नकारात्मक प्रभाब कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाइ कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ।

सुदिप प्रसाद दाहाल

अ हे ब

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र

इञ्चार्ज

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
MANDANDEUPUR MUNICIPALITY
महादेवस्थान स्वास्थ्य चौकी
MAHADEVSTHAN HEALTH POST

काभ्रेपलाञ्चोक
Kavrepalanchok
बागमती प्रदेश, नेपाल
Bagamati Province, Nepal

प. सं. २०८१/०८२
च.न. ६६

मिति:-२०८२/०३/१८ गते
ने. स. ११४५ दिल्लाथ्व सप्तमी, बुधवार

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका।
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान , काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश , नेपाल।

विषय:- राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्बन्धमा

उपर्युक्त सम्बन्धमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं. ६,७,९,१० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न वगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरुको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएको जानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्नानुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

१) सकारात्मक प्रभाव : रोजगारीको अवसर , निर्माण सामग्रीको उपलव्धता , राजश्व संकलन , विपद व्यवस्थापन।

२) नकरात्मक प्रभाव : फोहोरमैला , धूलो धुँवा , नदी प्रदूषण।

उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सवलीकरण र नकरात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव बढी हुने र नकरात्मक प्रवाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको जानकारीका साथ अनुरोध छ।

Chandradev

चन्द्र देव ठाकुर
ज. स्वा. नि. (अ. छैठौं)
स्वास्थ्य चौकी प्रमुख

विद्यालय कोड नं. २४०३६०००१

इन्द्रावती माध्यमिक विद्यालय
INDRAWATI SECONDARY SCHOOL

मण्डनदेउपुर-१२, साण्डीवेशी, काभ्रेपलाञ्चोक
Mandandeupur-12, Sandibesi, Kavrepalanchok
E-mail: indrawatischool12@gmail.com
स्थापित: २०३२ (Estd.: 2032)

पत्र संख्या : ०८१/०८२
चलानी नं.: ९४५

मिति : २०८२/०३/१७

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६,७,९,१० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न वगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन) EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएको जानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्ननुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क) सकारात्मक प्रभाव : रोजगारीको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, राजश्व संकलन, विपद व्यवस्थापन

ख) नकारात्मक प्रभाव : फोहोरमैला, धूलो धुँवा, नदी प्रदुषण

उल्लेखित प्रभवको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सबलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव बढी हुने र नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ ।

प्रधानाध्यापक
वेद प्रसाद खितवडा

BED PRASAD KHATIWADA
HEADMASTER

विद्यालय IEMIS कोड नं.: २४०१४०००६

श्री उमा सह शिक्षालय माध्यमिक विद्यालय

Shree Uma Saha Shikshalaya Secondary School

मण्डनदेउपुर न.पा.-१०, मण्डन, काभ्रेपलाञ्चोक
Mandandeupur Municipality-10, Mandan, Kavrepalanchok
स्थापित: २००८ (Estd: 2008)

पत्र संख्या: ०८१/८२
चलानी नं.: १३९

मिति: २०८२/०३/१७

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६,७,९,१० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन)EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएको जानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्ननुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क) सकारात्मक प्रभाव : रोजगारीको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, राजश्व संकलन, विपद व्यवस्थापन

ख) नकारात्मक प्रभाव : फोहोरमैला, धूलो धुँवा, नदी प्रदुषण

उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सबलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव बढी हुने र नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ ।

प्रधानाध्यापक

प्रधानाध्यापक

श्री वागदेवी माध्यमिक विद्यालय
मण्डनदेउपुर-१२, ज्याम्दी, काभ्रेपलान्चोक
SHREE BAGDEVI SECONDARY SCHOOL
MANDANDEUPUR-12, JYAMDI, KAVREPALANCHOK

पत्र सङ्ख्या: ०८१।८२
चलानी नं: ०९९

मिति: २०८२।०३।१८

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६,७,९,१० र १२ भएर वग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न वगर क्षेत्रवाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएको जानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्ननुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क) सकारात्मक प्रभाव : रोजगारीको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, राजश्व संकलन, विपद व्यवस्थापन

ख) नकारात्मक प्रभाव : फोहोरमैला, धूलो धुँवा, नदी प्रदुषण

उल्लेखित प्रभवको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सवलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव वढी हुने र नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ।

हिमाल के.सी.
प्रधानाध्यापक

Scanned with CamScanner

फोन नं.: ०११-४१२०८७

विद्यालय कोड नं.: २४०५२०००७

श्री डेडीथुम्का माध्यमिक विद्यालय

SHREE DEDITHUMKA SECONDARY SCHOOL

मण्डनदेउपुर न.पा.-९, काभ्रेपलान्चोक

Mandandeupur Municipality-9, Kavrepalanchok

स्थापित : २०१६ (Estd.: 2016 B.S.)

पत्र संख्या (Letter No.):- २०८२

चलानी नम्बर (Ref. No.):- 05

मिति (Date):- २०८२/०३/१६

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६,७,९,१० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएको जानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्ननुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क) सकारात्मक प्रभाव : रोजगारीको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, राजश्व संकलन, विपद व्यवस्थापन

ख) नकारात्मक प्रभाव : फोहोरमैला, धूलो धुँवा, नदी प्रदुषण

उल्लेखित प्रभवको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सबलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव बढी हुने र नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ ।

(शिवकुमार पौडेल)

प्रधानाध्यापक

SHIVA KUMAR PAUDEL
HEADMASTER

श्री विन्धवासिनी माध्यमिक विद्यालय

Shree Bindhawasini Secondary School

मण्डनदेउपुर न.पा. ... फाँगाउँ काभ्रेपलाञ्चोक

पत्र सं (L.No) : ०८१/०८२
चलानी नं. (Ref.No.) १२१

मिति (Date): २०८२।०३।१७

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
वागमती प्रदेश, नेपाल

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६,७,९,१० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIE) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति२०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएको जानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्ननुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

१। सकारात्मक प्रभाव : रोजगारीको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, राजश्व संकलन, विपदव्यवस्थापन

१। नकारात्मक प्रभाव : फोहोरमैला, धूलो धुँवा, नदी प्रदुषण

उल्लेखित प्रभवको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सबलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव बढी हुने र नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ ।

(पुष्पराज अवस्थी)

प्रधानाध्यापक

विद्यालयको फोन नं (School phone no) 9841555006 विद्यालयको इमेल (Email ID): shreebindhawasini2035@gmail.com

श्री कालीदेवी आधारभूत विद्यालय
Shree Kalidevi Basic School

मण्डनदेउपुर नगरपालिका-०७, नौबिसे ,काभ्रे
Mandandeupur Municipality-07,Naubise, Kavre
स्था: २०५० (Estd.2050)

मितिः २०८२/०३/१८

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
वागमती प्रदेश, नेपाल

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६,७,९,१० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न वगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन)EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएको जानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्ननुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क) सकारात्मक प्रभाव : रोजगारीको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, राजश्व संकलन, विपद व्यवस्थापन
ख) नकारात्मक प्रभाव : फोहोरमैला, धूलो धुँवा, नदी प्रदुषण, सवारी साधनको चाप बढी पर्ने, बाटो घाटो बिग्रने

उल्लेखित प्रभवको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सबलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावलाई ध्यान दिई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ ।

सुदर्शन नेपाल
प्रधानाध्यापक

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
MANDANDEUPUR MUNICIPALITY

१२ नं. वडा कार्यालय
ज्याम्दी, काभ्रेपलान्चोक
12 No. Ward Office
Jyamdi, Kavrepalanchok

काभ्रेपलान्चोक
Kavrepalanchok
बागमती प्रदेश, नेपाल।
Bagmati Province, Nepal

पत्र संख्या: २०८१/०८२
चलानी नं: १०८१

मिति: २०८२/०३/१८
ने सं ११४५

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका,
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय,
महादेवस्थान, काभ्रे।

विषय: राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्बन्धमा।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं.६,७,९,१० र १२ भएर बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरुको उत्खनन् तथा सङ्कलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएको जानकारी गराउँदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्नानुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ।

क) सकारात्मक प्रभाव:रोजगारीको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, राजश्व संकलन, विपद व्यवस्थापन

ख) नकारात्मक प्रभाव: फोहोरमैला, धूलो धुँवा, नदी प्रदुषण

उल्लेखित प्रभवको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सबलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्ने वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव बढी हुने र नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ।

०८२/०३/१८

राज कुमार पराजुली
वडा अध्यक्ष

राज कुमार पराजुली
वडा अध्यक्ष

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
Mandandeupur Municipality
९ नं. वडा कार्यालय
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक
9 No. Ward Office
Mahadevsthan, Kavrepalanchok
२०७३/2073

काभ्रेपलाञ्चोक
Kavrepalanchok
बागमती प्रदेश, नेपाल।
Bagmati Province, Nepal

पत्र संख्या : २०८१/०८२
चलानी नं : १५१६

मिति : २०८२/०३/१९

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका,
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय,
महादेवस्थान , काभ्रे

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयका सम्बन्धमा यस मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं. ०९ स्थित बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न क्षेत्रबाट दिगो र वातावरणमैत्री रूपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन तथा संकलन कार्यका लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन EIA प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२-०३-०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५दिने सार्वजनिक सूचना टाँस हुँदा कोहि कसैबाट कुनै राय सुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्न अनुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क.सकारात्मक प्रभाव :रोजगारको अवसर,निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता, राजस्व संकलन विपद व्यवस्थापन

ख.नकारात्मक प्रभाव: फोहोरमैला,धुलो धुवा, नदि प्रदुषण

उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सबलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावका सकारात्मक प्रभाव बढी हुने र नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकाले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नहुन सिफारिस साथ अनुरोध छ ।

03/19
सिताराम श्रेष्ठ
वडा अध्यक्ष
सिताराम श्रेष्ठ
वडा अध्यक्ष

मण्डनदेउपुर नगरपालिका
MANDANDEUPUR MUNICIPALITY
वडा नं. ०७ कार्यालय
Office of Ward No. 07

काभ्रेपलाञ्चोक
Kavrepalanchok
बागमती प्रदेश, नेपाल
BagamatiProvince, Nepal

पत्र संख्या : ०८१/०८२
चलानी नं. 1292

मिति:- २०८२/०३/१८
ने.सं. ११४५ दिल्लाथ्व सममी बुधबार

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका,
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय,
महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक,नेपाल ।

विषयः राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा न.६.७.९.१० र १२ भएर जाने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा संकलन कार्यका लागी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (ELA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सूचना यस कार्यालयको सूचना पाटिमा टाँस भएको जानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नरहेको तर मिति २०८२/०१/१२ गतेको वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन गोष्ठिले तपसिलको विषय वस्तु पारित गरि सुझाव पेश भएको थियो ।

तपसिल

१. मिति २०३१ सालको नापि बमोजिम काभ्रेपालञ्चोक जिल्लाको इन्द्रावति नदि किनारको जग्गा छुट्टाएर मात्र नदिजन्य स्रोतको संकलन प्रकृया अगाडि बढाउनु पर्ने सुझाव छ ।
२. प्रभावित क्षेत्रलाई नदिजन्य स्रोतबाट संकलन भएको राजस्वको केहि हिस्सा कानुन बमोजिम प्रभावित क्षेत्रमा छुट्टाउनु पर्ने माग छ ।

अन्य यस क्षेत्रमा निम्ननुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क) सकारात्मक प्रभाव :- रोजगारीको अवसर, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, राजस्व संकलन, विपद व्यस्थापन ।

ख) नकारात्मक प्रभावः- फोहोरमैला, धूलो धुँवा, नदी प्रदुषण

उल्लेखित प्रभवको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सबलीकरण र नकारात्मक प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वातावरणीय व्यवस्थापनको योजना कार्यान्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव वढी हुने र नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नुहुन सिफारिस गरिएको छ ।

विष्णु प्रसाद पौडेल
वडा अध्यक्ष

विष्णु प्रसाद पौडेल
वडा अध्यक्ष

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

१० नं.वडा कार्यालय

चण्डेनी, काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल
२०७३

पत्र संख्या: २०८१/०८२
चलानी नं: १५६८

मिति: २०८२/०३/१८

ने.सं ११४५ दिल्लाथ्व ७ बुधवार

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालीका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान काभ्रेपलाञ्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल ।

विषय: राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको सम्वन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा मण्डनदेउपुर नगरपालिका वडा नं. ६, ७, ९, १० र १२ भएर बग्ने ईन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट दिगो वातावरण मैत्री रुपले नदीजन्य पदार्थहरुको उत्खन्न तथा संकलन कार्यका लागि वातावरणिय प्रभाव मुल्याङकन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा मिति २०८२/०३/०२ गते गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित १५ दिने सार्वजनिक सुचना यस कार्यालयको सुचना पाटीमा टाँस भएको जानकारी गराउदै यस कार्यालयमा कुनै रायसुझाव नपरेको र यस क्षेत्रमा निम्न अनुसारको वातावरणिय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

सकरात्मक प्रभाव: रोजगारीको अवसर, निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता, राजश्व संकलन, विपद व्यवस्थापन आदी

नकारात्मक प्रभाव: फोहोरमैला, धुलो धुवां, सवारी दुर्घटना, नदी प्रदुषण

उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभावलाई सवलिकरण र नकारात्मक प्रभावलाइं नियान्त्रण गर्न वातावरणिय व्यवस्थापनको योजना कार्यन्वयन गर्दा उल्लेखित प्रभावको सकारात्मक प्रभाव बढी हुने र नकारात्मक प्रभाव कम हुने देखिएकोले प्रस्तावित प्रस्तावलाई नियमानुसार कार्यन्वयन गर्नहुन सिफारिस गरिन्छ ।

कुमार तामाङ
वडा अध्यक्ष

बागमति प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय
डिभिजन वन कार्यालय काभ्रेपलान्चोक
सव-डिभिजन वन कार्यालय महादेवस्थान

पाँचखाल,नेपाल
सम्पर्क नं. :०११४९१३४८

प.स : ०८१/८२
चं.नं.: 258

मिति : २०८२/३/३
ने.सं. :११४५

विषय : सुचना टाँस तथा रायसुझाव सम्वन्धमा ।

श्री मण्डनदेउपुर नगरपालिका
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय
महादेवस्थान काभ्रे ।

प्रस्तुत विषयमा तहाँ कार्यालयको मिति २०८२/०३/०२ गते प्रकाशित सार्वजनिक सुचना अनुसार इन्द्रवती नदि क्षेत्रमा नदीजन्य पदार्थहरुको उत्खन्नको लागि वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन प्रतिवेदन तयारीको उक्त सुचना यस कार्यालयको सुचना पाटिमा टाँस गरिएको व्यहोरा जानकारीको लागि अनुरोध छ । साथै उक्त सुचना अनुसार यस कार्यालयको तर्फवाट तपसिल बमोजिमको राय सुझाव समेत पेश गरि व्यहोरा अनुरोध छ ।

तपसिल

इन्द्रावती नदिको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट नदिजन्य पदार्थहरुको उत्खनन तथा संकलनको लागि वातारणीय परीक्षण प्रभाव मुल्यांकन प्रतिवेदन तयारको लागि पेश गरिएको सुझावहरु ।

भैतिक पक्षमा हुने नकरात्मक प्रभावहरु

- किनार कटान तथा बाढि प्रकोप
- बाढि एंव जल उत्पन्न प्रकोप
- उत्खनन् क्षेत्रको स्थलकृति स्थायी परिवर्तन
- नदिको वहाव परिवर्तन
- भिरालोपन वढ्ने
- धुलोपन एंव ध्वनि प्रदुषण हुने

दिनेश सत्याल
सहायक (आठौं)
समृद्धिका लागि वन

Email:- mahadevsthansdfo@gmail.com

CamScanner

बागमति प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय
डिभिजन वन कार्यालय काभ्रपलान्चोक
सव-डिभिजन वन कार्यालय महादेवस्थान

पाँचखाल,नेपाल
सम्पर्क नं. :०११४९१३४८

जैविक पक्षमा हुने नकरात्मक प्रभावहरु

- माछा एंव जलचरमा पर्ने प्रभाव
- स्थानिय प्रजातिका माछा कमी
- वनजङ्गलमा प्रभाव चोरि सिकारि अवैधरुपमा वन पैदावर संकलन तथा ओसार प्रसार
- वन्यजन्तुको शिकार
- वन्यजन्तु तथा चराहरुको विचिरणमा प्रभाव
- वन्यजन्तु तथा चराहरुलाई पानिको अभाव हुने
- वन्यजन्तुको तथा चराहरुको वासस्थानमा प्रभाव
- जल प्रदुषण
- धुलो तथा ध्वाँ प्रदुषण
- धुलोको कारण बोटविरुवामा प्रकाश संश्लेषणमा प्रभाव पर्ने हुदाँ रुख विरुवाको बृद्धिमा असर पर्ने र रुख विरुवा मर्ने तथा पुनरुउत्पादन नहुने

  सकरात्मक प्रभावः
  रोजगारी श्रृजना
  नदीजन्य निर्माण समाग्रीको उपलब्धता
  राजश्व आम्दानी आदि

नदिजन्य पदार्थ उत्खनन तथा संकलन गर्दा माथि उल्लेखित भैतिक तथा जैविक पक्षमा नकरात्मक प्रभावहरु पर्न हुदाँ सो प्रभावहरु न्यूनिकरण गरि नदिजन्य पदार्थ उत्खनन तथा संकलन गर्न यो सुझाव पेश गरिएको छ ।

दिनेश सत्याल
वन अधिकृत (आठौं)

Email:- mahadevsthansdfo@gmail.com

सम्बृद्दिका लागि वन

CamScanner

अनुसूची ६ : अध्ययन क्रमका तसविरहरु

अनुसूची ७ : राय सुझावहरु समावेश गरिएको पत्र

मण्डनदेउपुर नगरपालिका क्षेत्राधिकार भित्र बग्ने इन्द्रावती नदीको विभिन्न बगर क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री तरिकाले नदिजन्य पदार्थ उत्खनन्/संकलन कार्यको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदनमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय बागमती प्रदेशबाट प्राप्त रायसुझाव समावेश गरिएको म्याट्रिक

क्र.स.	रायसुझाव	समावेश गरिएको स्थान	अन्य
१.	कार्यकारी साराशं ५ पृष्ठ भू उपयोगमा पर्ने असरमा नदिजन्य पदार्थ बगाइ ल्याएर तल समथर भूभागमा नदीको प्राकृतिक वहाव क्षेत्रमा थुप्रिएको परिमाण लाई संकलन गरिने हुँदा भू-उपयोगमा असर नपर्ने भनेर राखे ।	कार्यकारी साराशं पृष्ठ ५	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
२.	अनुकुल प्रभाव, ५ पृष्ठ नदीको वहाव क्षेत्रमा थुप्रिएको नदिजन्य पदार्थ हटाउँदा वर्षातको समयमा वहाव सहज भएको छ नदी किनारा कटान तथा डुवान नहुने हुँदा भन्ने वाक्य समावेश गर्ने ।	कार्यकारी साराशं पृष्ठ ५	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
३.	निष्कर्ष अन्तिम वाक्य : यो प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ राखे	कार्यकारी साराशं पृष्ठ ७	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
४.	विषयसूची ३.४.१ भौतिक वातावरण सम्वन्धी तथ्यांक संकलन ३.४.२ जैविक वातावरण सम्वन्धी तथ्यांक संकलन ३.४.३ सामाजिक आर्थिक, सांस्कृतिक ।	विषयसूची ३.४.१ देखि ३.५ पृष्ठ २३ देखि २५	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको

	३.५ नमूना पानीको प्रयोगशाला विश्लेषण		
५.	नीति जलस्रोत नीति चाहिन्छ कि ? ऐन राष्ट्रिय संरक्षण ऐन, २०२९, भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ र जलचर संरक्षण ऐन २०१७ सङ्घीयको थप्ने। १०.३ उपशिर्षक मिलाउने वाक्य जस्तो भयो ।	विषयसूची ४.३, पृष्ठ ३९ र ४०	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको
६.	१.४ सोको परिधिभित्र रहेर (मातहत हटाउने) पछिल्लो बुलेट बस्तुस्थितिको विवरण लिने	विषयसूची १.४, पृष्ठ २	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
७.	असर हो या प्रभाव consistency हुनुपर्ने (सब ठाउंमा प्रभाव लेख्ने)	विभिन्न पृष्ठ	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
८.	पृष्ठ ९ संकलन तथा उत्खनन् कार्यमा प्रयोग हुने उपकरण डोजर, स्काभेटर लोडर प्रयोग गरिनेछ लेख्ने।	तालिका २-१, पृष्ठ ९	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
९.	पृष्ठ ५७, ५.२ पहिलो वाक्य हटाउने ५.२.१ हावापानी उपपोष्ण र सितोष्ण राख्ने। चिरपाइन खोटे सल्ला लेख्ने, काफल लप्सी, गुराँस, आँप, चिलाउने, उतिस थप्ने पैंयु पृष्ठ ५९ ५.२.२ प्रस्ताव क्षेत्रमा पाइने वनस्पतिका मुख्य प्रजाति लेख्ने अन्तिम वाक्य हटाउने । खिर्रो Sapium insigne लेख्ने	विषयसूची ५.२, पृष्ठ ५९ देखि ६१	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको

	सिसौ Dalbergia sissoo		
१०.	पृष्ठ ६० वन्यजन्तुको वैज्ञानिक नाम check गरेर मिलाउने, ५.५ चराको वैज्ञानिक नाम मिलाउने सुगा मिलेन	तालिका ५-२ र तालिका ५-३ पृष्ठ ६२	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
११.	पृष्ठ ६१, Rana tigrina latest वैज्ञानिक नाम लेख्ने, CITES मा परेको छ check गर्ने। माछाको वैज्ञानिक नाम मिलाउने	तालिका ५-४, पृष्ठ ६३ तालिका ५-५	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
१२.	६.१ पृष्ठ ६७ Post measure दृष्टिकोण लेख्ने ६.२ आयोजना स्थल वडा उल्लेख भएपछि त्यसको GPS Location सहितको Google Image अनुसूची बनाएर समाबेश गरेर देखाउने	विषयसूची ६.२ पृष्ठ ७०	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको
१३.	पृष्ठ ६८, प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने ६.५ तुलनात्मक तालिका छुटेको छ समावेश गर्ने	तालिका ६-१, पृष्ठ ७२-७९	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको
१४.	परिच्छेद ७, पृष्ठ ६९ दोस्रो para को असर र पहिचानको भविष्यवाणी नलेखेर .... आंकलन गरिएको असर/प्रभाव को सकारात्मक पक्षलाइ .... लेख्ने।	परिच्छेद ७, पृष्ठ ८०	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
१५.	पृष्ठ ७.२.१.१ वायु प्रदुषण — २५०० लिटर डिजेल खपत ६०० किलो CO2	विषयसूची ७.२.१.१, पृष्ठ ८३	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको

	emission मिलेनकि check गर्ने		
१६.	पृष्ठ ९४, ९.५ अनुगमन गर्ने निकाय CDOको अध्यक्षतामा हुने जिल्ला अनुगमन समिति त्यहाँ छ छैन यकिन गरेर भएमा सो थप गर्ने	विषयसूची ९.५.५, पृष्ठ १०७	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको
१७.	यो प्रतिवेदन कति आ.व.को लागि, २ वा ३ कतै खुलेको जस्तो लागेन २.१ तालिकाको संकलन तथा उत्खनन्को परिमाण पछि राखे वा २.३.४ मा कतै उल्लेख गर्ने	तालिका २-१, पृष्ठ १०	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको
१८.	शुद्धाशुद्धि लागि, वन्यजन्तु, प्रक्रिया, वृक्षारोपण, बढोत्तरी, न्यूनीकरण, सिफारिस, सामग्री, सङ्कलन, सुझाइएका (सुल्झाइएका), स्रोत, तसवीर, सिमा, संकलन, नमूना, उल्लेखनीय, कानून, विपद, इन्धन, संकलनकर्ता, नदिजन्य, मूल, बिन्दु, अबधि, सामग्री, अक्षांश, क्यू फिट, वन्यजन्तु (जीव जन्तु) मुख्य सूचनादाता (प्रमुख सूचना दाता), दूरी, विद्युतीय, आँकलन, ध्वनि, प्रदूषण, विभिन्न, सहभागितामुलक, बालबालिका, शीर्षक, परिपूर्ति, निजी, प्रवर्द्धन, सम्पत्ति, प्रजाति (प्रजाती) विरुवा, लागु, आवश्यक,	विभिन्न पृष्ठ	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको

	विषयहरु, वन्यजन्तु, हिन्दु, प्रक्रिया, सीपहरु, बाँडफाँट, न्यूनीकरण		
१९.	पेश गरेको निकाय वातावरण मन्त्रालय पहिलो पृष्ठ	कभर पृष्ठ	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
२०.	वा.प्र. मू. औचित्यता- प्रावधानको सट्टा व्यवस्था छ	विषयसूची १.३, पृष्ठ २	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
२१.	iii २०८१/१२/२१ को गोरखापत्र- राय सुझाव	कार्यकारी सारांश, पृष्ठ iii	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
२२.	iv विधमान वातावरणीय अवस्था अन्तिम वाक्य लगभग रु......... भन्दा अगाडि वार्षिकरुपमा भन्ने शव्द राख्ने	कार्यकारी सारांश, पृष्ठ iv	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
२३.	विषय सूची सन्दर्भ ग्रन्थ पुनरावलोकन/ पूर्व कार्य पुनरावलोकन	विषयसूची ३.१, पृष्ठ २१	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
२४.	पृष्ठ ९ तालिकामा शान्डी बेशी ६४२-६४० मिटर को हो? यसको अर्थ तालिका २ मा खुलेको रहेछ	-	-
२५.	२.२.३.१ उत्खनन्/संकलन पूर्व चरण- कामदारको शिविर आवश्यक हो?		कामदार शिविर आवश्यक नरहेको हुँदा हटाइएको
२६.	तालिका २.२ प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका महिना १,२ को सट्टा बैशाख जेष्ठ अषढ राख्ने र प्रस्तावित क्रियाकलाप लेख्ने जस्तै आश्विन क.स. १ लेख्ने	तालिका २-२, पृष्ठ १२	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
२७.	२.३ तालिका Quantification methodology के हो खुलाउनु पर्ने	विषयसूची २.२.४, पृष्ठ १३	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको

२८.	२.२.५ भण्डारण स्थान लेखिएको छ कहाँ हो ठाउँ उल्लेख गर्नुपर्ने हो कि		भण्डारण स्थान ठेकेदार कम्पनीले तय गर्ने हुँदा उल्लेख नगरिएको
२९.	२.२.८ आवश्यक जन शक्ति ८+३० (२.२.३.१) का लागि शिविर हो		कामदार शिविर आवश्यक नरहेको हुँदा हटाइएको
३०.	३.२ को पहिलो वाक्य मिलाउने	विषयसूची ३.२	राय सुझाव अनुसार हटाइएको
३१.	२.३.४ अन्तिम वाक्यमा अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिनेको सट्टामा अन्तिम मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरिएको छ	विषयसूची ३.९.४	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
३२.	पृष्ठ ३२ को अन्तिम वाक्यमा संवैधानिक व्यवस्था अनुसार (परिकल्पित शव्द हटाउने)	विषयसूची ४.१, पृष्ठ ३२	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
३३.	ऐन नियमावलीको पुनरावलोकन गर्दा समबन्ध अर्थलाई उद्धत र elaborate गर्दा राम्रो	परिच्छेद ४, पृष्ठ ३२-४८	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
३४.	जिल्ला विपद व्यवस्थापन समिति कतै उल्लेख हुनुपर्ने	विषयसूची ४.५.१, पृष्ठ ४३	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
३५.	वर्षात् आगाडि जेष्ठ मसान्तमा स्थलगत अवलोकन र अनुगमन प्रतिवेदन तयार गर्ने र वर्षात पछि Deposition को अवस्था र Quantity जिल्ला अनुगमन समितिले स्थलगत निरीक्षण गरेर प्रतिवेदन पेश गरेपछि आश्विनबाट उत्खनन् तथा संकलन ढुवानी गर्ने भन्ने	विषयसूची ९.५.५, पृष्ठ १०७	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको

	व्यवस्था अनुगमन योजनामा समावेश गर्ने		
३६.	वातावरणीय परिक्षणको checklist मा भौतिक पक्षमा नदिवहावको धार परिवर्तन वा वहाव सहजभई किनारा कटान न्यूनीकरण उल्लेख गर्ने	तालिका १०-२, पृष्ठ ११६	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको
३७.	वनस्पति प्रकार ३ र ४ planted species होला ९ खिर्रोको वैज्ञानिक नाम Sapium insigne लेख्ने सिसौ Dalbergia sissoo वन्यजन्तु प्रजाति लेख्ने (वन्यजन्तुको प्रकार हटाउने) CITIES Appendix मिलाउने	विषयसूची ५.२.२., पृष्ठ ६१ विषयसूची ५.२.२. पृष्ठ ६२	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
३८.	प्रतिवेदनको शीर्षक स्वीकृत कार्यसूचीसँग मिलाउने ।	विभिन्न पृष्ठ	प्रतिवेदनको शीर्षक स्वीकृत कार्यसूचीसँग मिलाइएको
३९.	कभर पेजमा “पेश गरेको” बनाउने ।	कभर पेजमा	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
४०.	सबै संक्षिप्त शब्दहरू उल्लेख गर्ने, अंग्रेजी शब्दको संक्षिप्त र बिस्तारित रुपहरु अंग्रेजीमै उल्लेख गर्ने ।	पृष्ठ XXI	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
४१.	जिल्ला समन्वय समितिको सिफारिस अनुसूचीमा समावेश गर्ने ।	अनुसूची ५	जिल्ला समन्वय समितिको सिफारिस समावेश गरिएको
४२.	पेज ३२ । नेपालको संविधानबाट २०७२ हटाउने।	विषयसूची ४.१, पृष्ठ ३२	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
४३.	प्रतिवेदनमा Formatting मिलाउने।	विभिन्न पृष्ठ	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको

४४.	खानी तथा भूगर्भ विभाग तथा जिल्ला प्रशासन कार्यालयको सिफारिस समावेश गर्ने	अनुसूची ५	सिफारिस पत्रहरु समावेश गरिएको
४५.	कानूनी पुनरावलोकनमा खानी तथा खनिज पदार्थ ऐन, २०४२ तथा नियमावली, २०५६ समावेश गर्ने	विषयसूची ४.३.१४ र ४.४.७	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको
४६.	प्रत्येक वडामा सारवजनिक सुनुवाई गर्ने, नदिमा निर्भर हुने माझी लगायतका समुदायको प्रतिनिधित्व गराउने		सार्वजनिक सुनुवाई सम्बन्धि प्रत्येक वडामा जानकारी गरिएको
४७.	ध्वनि स्तर दिउँसो र रातिको समावेश गर्ने ।	विषयसूची ५.१.५, पृष्ठ ५५	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको
४८.	वायु गुणस्तर र ध्वनि स्तर मापन गर्ने यन्त्रको ब्राण्ड र मोडल उल्लेख गर्ने ।	विषयसूची ५.१.५ , पृष्ठ ५५ र ५६	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको
४९.	पेज ८५। धँलो उड्न रोक्न पानी छर्कनेका साथै पहुँच मार्गको स्तर सुधारको योजना समेत समावेश गर्ने।	तालिका ८.२, पृष्ठ ९५	रायसुझाव अनुसार थप गरिएको
५०.	पेज ९७ पछाडी पेज नम्बर छैन ।	विभिन्न पृष्ठ	सच्याइएको
५१.	तालिका १०-२ मा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा न्यूनीकरणका उपायमा "फोहोरमैला संकलन गर्ने भाँडो कसरी हुनसक्छ" ?	तालिका १०-२, पृष्ठ ११४	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
५२.	फोहोरपानीको व्यवस्थापन " अस्थाई शौचालय निर्माण" बाट कसरी हुनसक्छ ?	तालिका १०-२, पृष्ठ ११५	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
५३.	दैनिक र वार्षिक उत्खनन गरिने परिमाण कार्यकारी सारांशमा समेत उल्लेख गर्ने	कार्यकारी सारांश, पृष्ठ ii	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको

५४.	बागमती प्रदेशको नदिजन्य पदार्थ (संकलन र उपयोग) सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको कार्यविधि समावेश गर्ने ।	विषयसूची ४.५.३, पृष्ठ ४४	रायसुझाव अनुसार सच्याइएको
५५.	नदि सतह	विभिन्न पृष्ठ	नदि सतह पुनः यकिन गरिएको
५६.	उत्खनन गरिने सामग्री भण्डारण गर्ने क्षेत्र र अवधि समेत तोक्ने ।		उत्खनन गरिने सामग्री भण्डारण गर्ने कार्य ठेकेदार कम्पनीले गर्नुपर्ने र नदी वगर तथा सार्वजनिक स्थानमा भण्डारण गर्न नपाइने
५७.	प्रस्तावित उत्खनन क्षेत्रमा नदिको भिरालो क्षेत्र भए/नभएको यकिन गर्ने । सो क्षेत्रबाट उत्खनन गर्दा कुनैपनि मेशिनरी औजारको प्रयोग गर्ने नपाइने व्यवस्था उल्लेख गर्ने ।		प्रस्तावित उत्खनन क्षेत्रमा नदिको भिरालो क्षेत्र नरहेको
५८.	उत्खनन र संकलन पश्चात त्यस क्षेत्रको पुनर्स्थापना सम्बन्धी व्यवस्था समेत उल्लेख गर्ने		उत्खनन्/सङ्कलन कार्य जेठ सम्म हुने हुँदा वर्खामा नदीको सतह बढ्ने हुँदा नदीले आफै पुनस्थापना गर्ने साथै गहिराइ धेरै प्रस्ताव नगरिएको हुँदा पुनर्स्थापना कार्य गर्न आवश्यक नरहेको
५९.	वातावरण संरक्षण ऐन २०७७ को अनुसूची- ६ को ढाँचा पूर्ण रुपमा पालना गर्ने		वातावरण संरक्षण ऐन २०७७ को अनुसूची- ६ को ढाँचा

			अनुसारले प्रतिवेदन तयार गरिएको
६०.	आवरण पृष्ठको शिर्षक खण्डको वातावरण मैत्री तरिकाले भन्ने शव्दावली हटाउने	आवरण पृष्ठ	शिर्षक सच्याइएको
६१.	प्रतिवेदनको कार्यकारी सारांशलाई सरल अग्रेजी भाषामा समेत रुपान्तरण गरी लेख्ने	पृष्ठ viii देखि x	अंग्रेजी भाषामा कार्यकारी सारांश थप गरिएको
६२.	परिच्छेद ४ प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, कानून तथा मापदण्ड खण्डमा प्रस्तावसँग सान्दर्भिक नीति, ऐन, कानून तथा मापदण्डहरु मात्र उल्लेख गर्ने (यस खण्डलाई छोट्याउने, अनुसूचीमा बढीमा ५ पृष्ठ भनिएकोमा प्रतिवेदनमा १५ पृष्ठ रहेको)	-	-
६३.	भाषिक शुद्धता कायम गर्ने तथा प्रतिवेदनमा उल्लेखित विविध तथ्याङ्कहरुको Citation उल्लेख गर्ने	विभिन्न पृष्ठ	भाषिक शुद्धीकरण गरिएको